

986

athenaios

ospățul înțelepților

athenaios

Ilustrația copertei : *Cristina Dobrescu*

athenaios

ospățul înțelepților

TRADUCERE, SELECȚIE ȘI PREFAȚĂ DE N. I. BARBU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1978
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

Privită din perspectiva cercetătorului contemporan, opera intitulată *Ospățul înțelepților* de Athenaios, exponent al sofisticii savante, erudite și chiar pedante, ne apare masivă și uneori greu de descifrat în complexitatea sensurilor; ea constituie însă o sursă inepuizabilă de informații privind aproape toate aspectele vieții și moravurilor antice. Din acest punct de vedere, se poate afirma, pe bună dreptate, că *Ospățul înțelepților* este o veritabilă enciclopedie a antichității. Fiind structurată în cincisprezece cărți, primele trei nu se păstrează decît sub formă de rezumate și extrase, această operă se desfășoară sub forma unui dialog, în maniera platonicienilor.

Athenaios imaginează o reuniune de savanți și artiști în casa unui bogat roman — Larensis, în rîndul convivilor aflîndu-se personalități celebre în diferite domenii, gramaticieni, filozofi, juriști, muzicanți, medici, printre care și autorul însuși. Trebuie menționat că, în realitate, avem a face cu persoane fictive care mimează pe Masurius, Arrianos, Plutarchos și pe alții.

Descrierea ospățului rezultă din dialogul susținut între scriitor și prietenul său, Timocrates, căruia îi relatează tot ceea ce ascultase și văzuse cu acest prilej.

Primele trei cărți cuprind o introducere asupra ospățului și a participanților, un fragment dintr-o scriere *Despre viața eroilor la Homeros*, amintind despre dans și dansatori celebri, despre băutură, vin, efectele apei asupra organismului omenesc, miere, fructe, legume.

Începînd cu cartea a IV-a, cititorul intră în atmosfera specifică epocii, odată cu descrierea ospățului dat de Caranos din Hippolochos, ori cel oferit de Parmeniskos. În același sens, pot fi amintite comparațiile dintre mesele comune spartane și ospetele cretane, între cele elenice și cele persane, reliefindu-se luxul perșilor.

Ilustrarea mai pregnantă a modului de viață antic se conturează și prin intermediul unor excerpte din diverși autori. Astfel, Polybios este citat cu fragmentul în care descrie ospetele oferite de Antiochos Epiphanes, Callixeinos cu pompa solemnă organizată de Ptolemaios Philadelphos, Moschion, cu fragmentul despre corabia lui Hieron, Poseidonios, cu ospățul lui Antiochos.

În cărțile a VI-a, a VII-a, a VIII-a, a IX-a și a X-a, Athenaios descrie comportamentul paraziților și al lingușitorilor; este inserat un catalog al peștilor, cu cele mai diverse specii, relatîndu-se fapte în care aceștia joacă un rol anecdotic și, de asemenea, un catalog de legume și potire.

Reține atenția, în cartea a IX-a, trecerea în revistă a unor ospete, la poeții comici și la filozofi, unde convivii se întrețin cu vorbe de duh și sentințe. În cartea a XII-a, se prezintă pe larg viața de lux și plăcere a oamenilor celebri în raport cu modul de trai cumpătat al celorlalți cetățeni.

În cartea a XIII-a, Athenaios abordează rolul important al femeii, la antici, drept factor declanșator în momente cruciale, precum și obiceiurile legate de viața familială.

Cărțile a XIV-a și a XV-a pot fi considerate ca reprezentînd un mic tratat despre muzica grecească.

Pentru a înțelege mai exact opera *Ospățul înțelepților* de Athenaios, este necesar să arătăm semnificația ospățului sau a *simposion*-ului. În societatea grecească, acesta desemna „băutură în comun“ ce urma după masa de seară, numită *deipnon*. După ce

oaspeții terminau cu mîncarea, începea să se bea vin, adică *simposion*-ul propriu-zis.

Pentru prima oară, cuvîntul *simposion* se întîlnește la Theag-nis, apoi, la Pindaros, fapt ce demonstrează vechimea sa. Parti-cipanții la ospăț sînt denumiți *simpotai* „cei care beau împreună”¹. Mai tîrziu, *deipnon* și *simposion* s-au folosit unul pentru celălalt, iar *simposion* a ajuns să fie utilizat pentru sala în care avea loc „băutura în comun”. Asemenea *simposioane* se organizau cu pri-lejul căsătoriilor² sau a victoriilor repurtate³. De obicei, participau toți cei care fuseseră la *deipnon*, femeile și copiii fiind excluși. Uneori, se întîmpla ca persoanele mai respectabile să nu mai rămînă la *simposion*⁴. În schimb, puteau fi invitați și cei care nu luaseră parte la *deipnon*, iar cei chemați era posibil să vină și cu prieteni⁵.

La terminarea *deipnon*-ului avea loc o mică ceremonie, care consta din gustarea unei înghițituri de vin neamestecat⁶ în cinstea Zeului bun, spre deosebire de începutul *simposion*-ului, se servea vin amestecat cu apă în cinstea lui Zeus Soter⁷. Se intonau peane și se puneau cununi pe capetele convivilor; li se ungea, adeseori, părul cu parfumuri⁸. Exista, de asemenea, obiceiul să fie ales un *simposiarh*⁹, un fel de rege al *simposion*-ului, care fixa, mai întîi, cantitatea de apă ce trebuia amestecată cu vin; de obicei, se puneau trei părți de apă și una de vin. Uneori, apa era caldă; alteori, rece¹⁰. Cîteodată se adăuga gheață în apă. Amestecul se

¹ Pindaros, *Olympica* I, 95; Platon, *Convivium*, 213 b.

² Pindaros, *Olympica*, VII 8; Aristophanes, *Aves*, 132 Plutar-chos, *Questiones convivales*, IV, 3, 1, V, 5, 2.

³ Platon, *Convivium*, 174, Xenophon, *Convivium*, I, 1; Plutar-chos, *Phocion*, 20 a.

⁴ Aristoteles, *Politeia*, VII, 17; Cicero, *In verrem*, I, 66; Xeno-phon, *Convivium*, IX, 1.

⁵ Homeros, *Iliada*, II, 408.

⁶ Platon, *Convivium*, 223 C.

⁷ Athenaios, *Ospățul înțelepților* II, 38 d; XV, 675 e.

⁸ Xenophanes, fragm. 4; Athenaios, *op. cit.*, XV, 685 d.

⁹ Platon, *Convivium*, 213 E.

¹⁰ Cicero, *In verrem*, V, 11, 28; Herodotos, VI, 84, Xenophon, *Convivium*, 4, 1, 30.

făcea în *crater*, un vas mare din care sclavul scotea cu un fel de ceașcă, *cyathos*. *Simposiarh*-ul fixa și numărul de cupe pe care să-l bea fiecare. Trebuia să se bea dintr-odată, în mod obligatoriu¹. Cel care nu bea era pedepsit să danseze gol, fie să facă înconjurul sălii, purtînd în brațe pe cîntăreața din flaut; un chel era obligat să se pieptene; un șchiop, să sară².

Drept divertisment puteau fi ascultate cîntărețele din flaut sau din harpă; de asemenea, se întîlnea dansul cu acrobații (uneori, înșiși convivii dansau), se intona cîntecul de pahar, denumit *scolion*, se spuneau cimilituri și jocuri de spirit. Ospățul lua sfîrșit în zori³.

Simposion-ul grec, desfășurat astfel, reprezenta un prilej de discuții savante, de glume sau de beție.

În general, la toate popoarele, ospățul constituie un eveniment de seamă. În mod deosebit, grecii au dovedit sensibilitate pentru acest prilej de petrecere a timpului în comun și au creat o adevărată specie literară, reprezentată prin operele care descriau astfel de *simposioane*. Maeștrii acestui gen de literatură au fost Platon și Xenophon; a urmat, după aceea, un lung șir de autori, care, de-a lungul veacurilor, au prezentat cu diferențe specifice, tot felul de ospete.

Pentru *Ospățul* lui Platon, nota caracteristică este determinată de faptul că oaspeții — îndepărtînd cîntăreața din flaut — dezbat subiecte legate de dragoste. Dialogul capătă un ton de adîncă filozofie, cu accente emotive.

Dimpotrivă, în *Ospățul* lui Xenophon sînt introduse dansatoare, cîntărețe din flaut și măscărici, pentru a atrage mai mult cititorul.

Aristoteles, potrivit propriei sale concepții, de a cerceta toate domeniile de activitate umană, a scris *Simposioane sau despre*

¹ Xenophon, *Convivium*, II, 26; *Cyropedia*, 3, 8; Lucian, *Dialogi decorum*, IV, 5; Plutarchos, *Quaestiones convivales*, III, 3; Athenaios, *op. cit.*, XI, 463.

² Cicero, *Tusculanae*, V, 41, 1 B; Plutarchos, *Quaestiones convivales*, I, 4, 3; Athenaios, *op. cit.*, X, 432; IX 498 C.

³ Plutarchos, *Convivium septem sapientium*; Platon, *Convivium*, 176 e; Protagoras, 347 D; Athenaios, XIV, 629 d.

beție, în care mai mult sistematizînd decît descriind literar, dă tot felul de informații istorico-literare cu privire la ospete.

Aristoxenos din Tarent, în opera sa, deși se ocupă, mai ales de probleme muzicale, pune în discuție și alte amănunte de ordin medical, cum ar fi, de pildă, dacă este bine să se bea apă caldă sau rece după ce s-a mîncat smochine.

Speusippos, filozof aparținînd școlii numite *Academia*, a compus, de asemenea, un *simposion*¹. Trebuie menționați Hieronymos din Rhodos și Prytanis, peripatetici, care au trăit la începutul secolului al III-lea, î.e.n. și au scris *Discuții la băutură*.

Lynceus, elev al lui Theophrastos și Hippolachos² au dat o nouă formă acestei specii literare, tratînd despre *simposioane* în scrisori. El a adus pe prim plan mai mult fastul ospățului decît aspectele discutate.

Epicur, celebrul filozof, adoptînd un procedeu diferit de cele folosite pînă atunci, nu dă amănunte cu privire la ocazia în care a avut loc *simposion*-ul, ci se limitează la enunțarea unor întrebări și răspunsuri pe un ton sec.

Dintre filozofii stoici, Persaios a lăsat lucrarea *Amintiri de la simposioane*, în care dă unele amănunte interesante privind tradițiile epocii antice.

În perioada alexandrină, cînd filozofii erau atrași la mesele principilor și regilor³, s-au compus lucrări de acest gen, în care se trata mai mult despre mîncăruri și băuturi.

Ar mai putea fi menționat și Timarchidas din Rhodos, care a scris un *deipnon* în unsprezece cărți⁴, unde discută diverse probleme lexicale.

La Roma, așa cum atestă numeroși autori⁵, se exagera prin

¹ Athenaios, *op. cit.*, XIV, 632.

² Plutarchos, *Quaestiones convivales*, 1.

³ Athenaios, *op. cit.*, XIII, 607 b.

⁴ Athenaios, *op. cit.*, I, 5 a, III 82 d, VII 283 c, XV 682 c.

⁵ Diogenes Laertios, II, 73, 11; Athenaios, X, 457 c; 26; Varro la Gellius, XIII, 1, 5; Cicero, *Ad familiares*, IX, 26, 3; *De senectute*, 45; Horațiu, *Satire*, II, 66; Seneca, *Epistulae ad Lucilium*, 64, 2; Plutarchos, *Quaestiones convivales*, VII, 8, 1, 27.

introducerea la ospete a unor lecturi serioase; se țineau chiar adevărate prelegeri.

Capodopera genului este *Satiriconul* lui Petronius în care Cena Trimalchionis prezintă o parodie a unei cene, a unui *simposion* roman; autorul vorbește despre un parvenit îmbogățit care încearcă să organizeze un ospăț cu marii bogătași, dar datorită bădărnăiei și inculturii, dă naștere unor momente de un comic rar întâlnit în literatura universală.

Desigur, Plutarchos, în ale sale *Quaestiones convivales* (*Probleme discutate la ospete*) este unul dintre autorii care au dat cele mai multe amănunte cu privire la toate aspectele unui *simposion*.

Plutarchos a imitat pe Platon și pe Heracleides, conferind lucrării sale sensul discuției filozofice din *Ospățul* lui Platon, cu amănuntele dialogurilor din Heracleides.

Lucian din Samosata, în dialogul *Lapișii*, face o satiră violentă a filozofilor, reliefând contrastul dintre teoriile filozofice și viața acelor care o profesau.

Toate aceste exemplificări ilustrează faptul că, în momentul când și-a scris opera, Athenaios dispunea de o foarte bogată literatură, care-i punca la îndemână cele mai variate aspecte ale unui *simposion*.

În ceea ce privește izvoarele lui Athenaios, este greu de determinat cu exactitate detaliile găsite la un scriitor sau altul.

După cum relatează însuși autorul care a rezumat opera lui Athenaios, există unele asemănări între opera sa și cea aparținând lui Platon.

Pe de altă parte, împărțirea pe mai multe zile a ospățului, la Athenaios, se pare că a fost inspirată din procedeul întrebuintat de Plutarchos, care a reunit *simposioane* separate temporal și spațial.

Și la Athenaios ca și la Plutarchos, punerea în scenă nu prezintă o importanță prea mare, întrucât ambianța și caracterul personajelor sînt mai puțin amănunțit prezentate decît ideile discutate. Chiar și citatele numeroase întîlnite la Athenaios ne amintesc de Plutarchos.

Lucianos — deși nu apare citat de Athenaios, cum nu este menționat direct nici Plutarchos, totuși, personajul Plutarchos este plăsmuit după tipul filozofului — l-a influențat în ceea ce privește creionarea trăsăturilor de caracter. În acest sens, o paralelă s-ar putea face între Cynoulcos și Alcidamas, personajul lui Lucianos. Desigur, cinicul lui Athenaios este mai serios decît omologul său, dar aceasta ține de caracterul mai sobru al atmosferei din *Ospățul înțelepților*.

Prin intermediul lui Lucianos, autorul a cunoscut și scrierile cinice. Influența acestora se constată în ceea ce privește descrierea vieții de lux, apologia modului de trai simplu și limitarea dorințelor.

În opera sa, Athenaios, adeseori, parodiază miturile, legendele, epopeea și tragedia, îndeosebi, versurile lui Euripides. Astfel, descrierea începutului *simposion*-ului nu este altceva decît o parodie a *Medei* lui Euripides.

Foarte interesant este un pasaj din Athenaios, unde un cinic înfometat, în fața mîncărilor dorite, spune: „Rabdă deci, tu, sărăcie și suportă pe aceia care spun prostii, căci te vor îmblîzni mîncarea și foamea haină“. Acest pasaj constituie o parodie a două versuri din *Iliada*: „Rabdă inimă și suferă, chiar dacă ești îndurerată“ și „Și deopotrivă te înduplecă războiul și crima pe care o îndură aheii“.

Este lesne să constatăm faptul că Athenaios a avut la îndemînă o bogată literatură simposiacă, opere de compilație, cataloage, lexicoane. Nu poate fi determinată cu precizie opera din care a fost luat fiecare capitol, întrucît cele mai multe din care s-a inspirat sau se putea inspira sînt pierdute.

Spre deosebire de izvoarele folosite, printre care trebuie citat Plutarchos, Athenaios nu oferă cititorului prea multe elemente privind unitatea de timp sau de spațiu în care se desfășoară ospățul său. Singura informație este că invitații se întîlnesc de mai multe ori în casa bogătaşului Larensis. Această precizare contrazice impresia pe care și-o face cititorul din următorul pasaj: „— Ai fost de față, Athenaios, la acea reuniune frumoasă a

aşa-numiţilor *deipnosofişti*, despre care se discută peste tot în cetate...?”.

După cum se vede, fragmentul aminteşte despre un singur simposion, pe când celelalte relatează că oaspeţii au luat parte la mai multe. Asemenea contradicţie se datorează, probabil, schimbării de atitudine impusă lui Athenaios, fie de imensitatea materialului cuprins în operă, fie de natura izvoarelor consultate.

Dacă unitatea de timp nu este respectată, aşa cum se întâmplă cu multe din *simposioanele* descrise de autorii citaţi, printre care şi cel aparţinând lui Platon, în schimb, unitatea de loc se menţine.

Trebuie remarcat faptul că Athenaios nu a rupt definitiv cu tradiţia *simposiacă*.

Dialogul ospăţului descris de el se desfăşoară pe timp de trei zile: în prima zi, sînt abordate subiectele expuse în cărţile I—X-a, ceea ce rezultă din observaţia făcută la sfîrşitul cărţii a X-a: „Dar de vreme ce ne-a surprins seara tot gîndindu-ne la cele spuse, vom relua mîine discuţia despre cupe“.

Ziua a doua începe cu cartea a XI-a, odată cu fraza introductivă de factură explicativă „...căci adunîndu-ne la ceasul (indicat)...“ însumînd dezbaterile din cărţile a XII-a — a XIV-a. Cartea a XV-a este consacrată ultimei zile.

Athenaios nu a avut în vedere dispunerea egală a materialului raportat la unitatea de timp, ci s-a lăsat furat de varietatea subiectelor. Datorită efortului său de a expune cît mai mult din informaţiile provenite din diferite lucrări, uneori, opera sa lasă impresia de fişe puse cap la cap ceea ce strică unitatea.

Se poate presupune că iniţial Athenaios şi-a propus să scrie o serie de *simposioane* separate, aşa cum procedase Plutarchos dar, după aceea, din dorinţa de a asigura unitatea operei, a introdus informaţiile despre cele trei zile în care s-au purtat discuţiile, însă, fără a elimina pasajele ce contraziceau.

După cum afirmă, pe bună dreptate, Hirzel¹ şi Ulbrich², Athenaios nu s-a mărginit numai la *deipnon*, ci, cum dealtfel observă

¹ Rudolph Hirzel, *Der Dialog*, Leipzig, 1895.

² Friedrich Ulbrich, *Entstehung und Entwicklung der Literaturgattung des Symposion*, Wurzbürger Programme, 1908.

și Mengis¹, în opera să se întâlnește și un *potos* sau *simposion*.

Este interesant de observat cum se desfășoară la Athenaios ritualul pregătirii pentru masă.

De pildă, Athenaios amintește despre spălarea mâinilor, însă nu la început, așa cum ar fi fost de așteptat, ci abia în cartea a IV-a, aceasta se datorează, probabil, aceluiași motiv, că inițial subiectul a fost dispus în mai multe *simposioane* nelegate între ele. Același lucru se poate constata și în ceea ce privește alegerea locurilor la masă. La greci, stăpînul indică el însuși locul pe care trebuie să-l ocupe fiecare oaspete. La romani, cu aceasta se îndeletnicea un nomenclator. În opera lui Athenaios, sofistii își stabilesc singuri locul. Totuși, se vorbește și despre un nomenclator; pentru a se atrage atenția cititorului că ospățul avea loc în casa unui roman.

Date contradictorii întâlnim și în legătură cu sfîrșitul *deipnon*-ului. Astfel, se știe că după ce terminau de mîncat, oaspeții se ștergeau pe mînă cu resturi de pîine pe care le aruncau, după aceea, cîinilor.

În cartea a VI-a, Ulpianus face o glumă la adresa cinicului Cynoulcos spunîndu-i :

„...dacă ai ceva resturi de pîine, dă-le cîinilor“. Ar însemna că *deipnon*-ul se încheie. Totuși, la sfîrșitul cărții a IX-a se amintește, din nou, despre aceste resturi de pîine, cu care-și ștergeau degetele. Asemenea contradicție vine, de asemenea, în sprijinul ipotezei că Athenaios în prima redactare a materialului adoptase altă diviziune.

Athenaios n-a omis să descrie amănunțit trecerea de la mîncare la *simposion*, aceasta constînd din îndepărtarea meselor, curățirea sălii, spălarea repetată a mâinilor. Urmează deserviturile, iar oaspeților li se aduc cununi. Și în acest sens, pot fi constatate unele contradicții: băutura întregului *simposion* al sofistilor începe în cartea a IX-a, cînd Ulpianus se adresează oaspeților și face o libație. Pe de altă parte, în cartea a XV-a, cînd

¹ Karl Mengis, *Die Schriftstellerische Technik im Sophistenmahl des Athenaios*, Paderborn, 1920.

începe un *potos* nu se spune că se aduc cununi și parfumuri. Tot în cartea a XV-a, Ulpianus ia pocalul și bea în sănătatea oaspeților, iar aceștia îl imită. Asemenea afirmații contradictorii reprezintă încă o dovadă că într-o ultimă redactare *simposion*-ul începe în cartea a X-a.

Un amănunt particular îl constituie faptul că nu Larensis, care este gazdă, începe *simposionul*, ci Ulpianus, îndeplinind, în acel moment, funcția unui *simposiarkh*. Într-adevăr, el hotărăște cantitatea de vin și de apă.

Athenaios nu uită să vorbească și despre divertismentele ospățului. Pe când autorul își scria opera, dispărușeră din uz cîntecele de pahar, cunoscute sub numele de *scolii*, totuși, le introduce la ospățul său dîndu-i o notă livrescă. În același sens poate fi invocată și prezența aedului homeric.

Neîndepărtîndu-se de tradiție, Athenaios introduce dansuri, măscărici, caraghioși, prestidigitatori, dar aceștia nu servesc pentru a amuza pe invitați ci reprezintă doar un pretext de discuție.

O modalitate de variere a atmosferei este dialogul oaspeților cu sclavii care serveau, încetățenit de mult în literatura *simposiască* și întîlnit la Platon, Plutarchos, Lucian, Juvenal.

Athenaios a inserat în *Ospățul înțelepților* toate momentele unui *simposion* pe care i le punea la îndemînă practica vieții și izvoarele consultate.

Din inconsecvențele semnalate rezultă că *Ospățul înțelepților* nu ne-a fost transmis sub forma lui originală și s-ar putea emite ipoteza că Athenaios a compus mai multe *simposioane* separat iar, într-o revizuire ulterioară, a căutat să le confere o unitate însă fără a elimina fragmentele care se sustrăgeau acestei unități. Ar fi, de asemenea, probabil ca nu Athenaios, ci un alt autor, rămas anonim, să fi contopit *simposioanele*, create de autor separat, în forma pe care o avem astăzi.

În ansamblul său, *Ospățul înțelepților* reprezintă o operă de erudiție. Nefiind un artist și neintenționînd să dea naștere unei creații artistice, Athenaios a făcut din personajele sale adevărați savanți, care, la ospăț, își etalează știința într-o atmosferă ne-

firească, artificială. Dealtfel, însuși Athenaios pune un personaj să spună că s-a pregătit în mod special pentru acest ospăț, iar convivii sînt mîndri că posedă astfel de cunoștințe.

În ceea ce privește numărul participanților la ospăț, în lucrarea lui Platon sînt douăzeci și opt, la Xenophon, nouă, în banchețul lui Caranos, douăzeci, pe cînd la Athenaios sînt ca nisipul mării. Se află de față tot felul de erudiți, greci și romani, care se ocupă de cele mai diverse domenii de activitate.

Poate că intenția autorului de a crea o operă de erudiție a făcut ca cele mai multe personaje să apară ca niște fanteze, purtînd aceeași etichetă de gramatic, medic sau muzician. Aemilianus, Maurus, Orrianos, Leonidas, Varus, Zoilos sînt simple fantome care însoțesc pe Plutarchos, Masurius, Pontianos.

În multe cazuri, invitații la ospățul înțelepților sînt slab conturați. Cu puține excepții, avem a face cu personaje, fie parțial, fie total, fictive. A existat, probabil, un Larensis, eroul principal și gazda ospățului ; în persoana acestuia s-ar putea întruchipa acel protector al lui Athenaios, despre care ne vorbește însuși autorul. Sarcina sacerdotală de *pontifex minor*, un fel de asistent la cult al pontificilor, se potrivește cu afirmația lui Athenaios că Larensis era bine familiarizat cu dreptul sacral.

De asemenea, Galenus pare a fi celebrul medic din Pergam, contemporan cu autorul.

În legătură cu Ulpianus din Tir, renumitul specialist în drept roman, născut în Tir, o afirmație dată în timpul ospățului arată că a murit (XV 686 C), ca pe urmă să reapară în discuții (XV 697). Această contradicție a permis ca unii cercetători să emită ipoteza că este vorba, în realitate, despre doi Ulpianus, unul, cel real, iar altul, plăsmuit de autor.

E posibil ca și Cynoulcos să fi fost o persoană reală, dar Athenaios i-a adăugat unele trăsături.

Myrtilos, tesalian, fiu de cizmar, care străbătea ținuturile pentru a-și arăta știința sa deosebită în conferințe publice, pare a fi un nume împrumutat vechii comedii.

Amănuntele oferite de Athenaios despre acest personaj au determinat pe unii savanți¹ să creadă că acesta ar avea un corespondent real.

Toate exemplificările ilustrează faptul că Athenaios chiar atunci cînd a avut în vedere personalități ale zilei, le-a adăugat unele caracteristici determinîndu-le astfel plasarea în spațiu, la limita dintre real și fictiv.

Îmbinînd într-un tot armonios dialogul cu narația, discursul, portretul și citatele din diferiți autori, Athenaios a asigurat lucrării sale o mai mare varietate dar n-a izbutit să păstreze un echilibru bine dozat artistic între diversele procedee și, de aceea, din acest punct de vedere, opera sa este inegală.

Intenția autorului a fost aceea de a folosi cu precădere forma dialogului și de a-l imita pe Platon, însă, atît lipsa de proporție dintre diferitele procedee cît și faptul că Athenaios a dorit să scrie, la început, simposioane separate, revenind asupra deciziei sale, a făcut ca înalta ținută artistică a dialogului lui Platon să nu fie atinsă. De pildă, la începutul cărții a IV-a, Athenaios povestește prietenului său despre un ospăț ce avusese loc la Caranos și fusese descris de Hippolochos, iar, după aceea, îl întreabă : „— Dacă ai în vedere toate acestea, prietene Timocrates, cu care dintre ospetele elenice ai putea compara *simposion*-ul de acum ?” Această întrebare ar putea fi considerată un fel de introducere la ospățul descris în cartea a IV-a.

Uneori, Athenaios anunță la sfîrșitul unei cărți subiectul celei următoare (vezi finalul cărții a X-a). Alteori, autorul face un fel de încheiere a celor relatate, ceea ce conferă operei un caracter livresc : „Acestea, fiind zise, prietene Timocrates, să punem sfîrșit și acestei cărți, ce a afectat un spațiu destul de mare”. „Și fiindcă cele amintite au luat o proporție mare, să încetăm aici discuția” (cartea a VI-a).

În unele situații, Athenaios încearcă să dea viață expunerilor sale prin intermediul cuvîntărilor. Dar într-o operă cu un caracter atît de savant și livresc acestea riscă să devină obositoare nu numai

¹ Karl Mengis, *op. cit.*, p. 37.

prin conținut dar și prin dimensiuni. De exemplu, o cuvîntare în care un personaj enumeră specii de pește sau diferite feluri de cupe, nu este ușor de urmărit, dacă lipsește interesul special al cititorului, în orice caz, nu arată nimic din atmosfera firească a unui ospăț. Athenaios și-a dat seama de neajuns și a încercat să-l remedieze fie prin adresări ale vorbitorului către auditor, fie prin interjecții, printr-o vorbă de spirit sau o glumă.

Parodia reprezintă un alt procedeu de înveselire a oaspeților; aceștia, în unele situații, imită gesturi și comportări ale unora dintre ei. Un asemenea exemplu îl constituie Ulpianus a cărui manie de a întreba mereu „există sau nu există“ este ironizată cu orice prilej.

Scriitorul folosește comparații și dictoane menite să asigure mai mare atractivitate textului. Astfel, epicureul este comparat cu pescărușul lacom, iar cinicul cu ciinele.

Adeseori, Athenaios apelează la antiteza aspectelor prezentate (vin-apă; oște la greci și la barbari; mesele comune spartane și chefurile cretane; *simponioane* la Homer și la alți scriitori etc.).

Toate acestea au rolul de a reliefa efortul depus de Athenaios de a împrăstia cît mai mult monotonia expunerilor savante.

Portretele conturate prin intermediul diferitelor procedee, citatele din poeți, dialogurile, redarea diverselor fragmente din alte lucrări, toate se adună într-un tot, uneori e adevărat, cam dificil de urmărit, în care autorul și-a imprimat erudiția cîștigată în timp. Ceea ce salvează în ultimă instanță opera de la linearitatea unei expuneri savante rigide este varietatea citatelor și interesul prezentat de ideile în sine. De aceea, astăzi, această operă se citește cu o curiozitate deosebită, ea reprezentînd o mică enciclopedie a modului de viață antic. În același timp, dat fiind numărul mare al surselor de informație folosite, această carte prezintă interes documentar, întrucît ea constituie pentru multe aspecte singura sursă din care aflăm despre multe opere care astăzi nu se mai păstrează.

N. I. BARBU

NOTA BIOGRAFICĂ

Athenaios, originar din Naucratis (azi Chabbas el-Anveyr), oraş situat pe unul din braţele deltei Nilului, a trăit la sfârşitul secolului al II-lea şi în prima treime a secolului al III-lea.

Nu se cunosc date despre viaţa şi activitatea sa literară. A scris *Deipnosophistai* (*Ospăţul înţelepţilor*), *Periton en Syra casileusan ton* (*Despre regii Siriei*) şi un comentariu asupra unui pasaj din piesa *Ihtyes* (*Peştii*) de comicul Archippos.

De remarcat faptul că în această perioadă se desfăşoară domnia împăratului Marcus Aurelius, ultima personalitate marcantă a stoicismului, autorul lucrării *Către sine*, iar cu câteva decenii mai înainte, apăruse opera capitală a lui Cornelius Tacitus — *Annales*.

N. I. B.

CUVÎNTUL TRADUCĂTORULUI

Traducerea de față are la bază textul grec al operei *Deipnosophistai*, ediția G. Kaibel, colecția *Bibliotheca scriptorum Graecorum et Latinorum Teubneriana*, Leipzig, 1923.

În vederea evitării unor posibile greșeli precum și pentru a asigura unitatea volumului, am redat cuvintele grecești în transcriere latină. De asemenea, pentru a pune capăt oricărui arbitrar, am menținut numele proprii grecești, așa cum sînt în limba de origine, dar le-am transpus prin caractere latine.

În ceea ce privește selectarea textelor traduse, am fost călăuzit de criteriul valorii informațiilor pe care acestea ni le transmit în legătură cu diversele aspecte ale vieții antice. Menționez că urmărind să atrag atenția cititorilor, am delimitat principalele capitole ale cărților traduse prin *titluri* desemnate spre a sublinia ideea principală cuprinsă în paragraful respectiv.

CARTEA I-A

Autorul. Opera. 1. Autorul cărții este Athenaios. Ea se adresează lui Timocrates¹. Opera se numește *Ospățul înțelepților*. Iată subiectul: personajul principal este romanul Larensis, o persoană distinsă datorită norocului său de a-și fi ales ca oaspeți pe cei mai învățați oameni din toate domeniile; printre ei nu se află vreunul despre care autorul să nu fi spus cele mai frumoase lucruri. Într-adevăr, în această carte el vorbește despre pești, despre întrebuințările lor, dă explicații denumirilor, precum și tuturor speciilor de legume și animale de pretutindeni, după cum amintește și de oamenii care au scris istorii, poeți, filozofi, instrumente muzicale, nenumărate glume, de tot felul de cupe și de bogății regești, de corăbii mari și de atâtea alte lucruri, pe care n-aș putea să le enumăr pe larg, întrucât nu mi-ar ajunge timpul pentru a le indica pe fiecare. Compoziția operei imită strălucirea, iar expunerea subiectului, preparativele ospătu-

¹ Personaj necunoscut.

lui. Autorul lucrării de față este renumitul Athenaios, care prezintă un foarte plăcut banchet, ajungînd să se depășească așa cum făceau oratorii la Atena, și, prins în toiul discuției, prefigurează tot mai mult celelalte capitole ale cărții.

Personajele ospățului. 2. Printre cei care asistă la ospăț, cu toții sofști, se află : Masurius, jurisconsult ; acesta se ocupase cu deosebită seriozitate de multiplele domenii ale culturii, singurul poet, cu nimic mai prejos în ceea ce privește cultura generală ; el avusese preocupări în toate domeniile culturii generale, fără superficialitate. Într-adevăr, fiecare părea a se fi interesat numai de lucrurile despre care vorbea, pe cînd el fusese crescut cu această cultură, încă din copilărie. Era autor de iambi, neîntrecut de nimeni, zice Athenaios, de nici unul dintre poeții care au trăit după Archiloch. Se mai aflau și Plutarchos, Leonidas din Eleea, Aemilianus de Mauritania, Zoilos, cei mai distinși poeți dramatici. Dintre filozofi erau prezenți : Pontianos și Democritos, ambii din Nicomedia care întrecuseră pe toți prin cultura lor generală, de asemenea, Ptolemaios Philadelphos, un om educat în spiritul teoriilor filozofice, dar și distins în ceea ce privește modul său de viață. Printre cinici se afla unul numit de autor Cynoulcos, poreclit „tragecîini“ întrucît era urmat nu numai de doi cîini sprinteni așa cum se întîmpla cu Telemachos, cînd apărea în adunarea poporului, ci de un număr mai mare de cîini decît avea chiar Actaionos ¹. La această reuniune participau și

¹ Rege legendar în Atica, erou beoțian ; personaj legendar corintian.

oratori cinjici ; adunării nu-i lipsea nimic. Printre oratori, alături de alții, se mai afla și Ulpianus din Tir, care, din pricina nenumăratelor cercetări făcute tot timpul pe drum, la plimbare, în librării, la baie, căpătase numele, mai distins decît cel propriu, de Ceitouceitos. Acest bărbat avea o lege proprie : nu mînca nimic mai înainte de a spune : „Există sau nu există“ (...). Dintre medici, erau de față Daphnos din Efes¹, neîntrecut pentru arta și moravurile sale, cu preocupări serioase pentru filozofia academică ; mai era prezent și Galenos din Pergam², care publicase atîtea scrieri de filozofie și de medicină, încît întrecuse pe toți predecesorii săi, nefiind mai prejos de cei vechi în ceea ce privește arta interpretării. Se mai afla și Ruphinus din Nicosia. De asemenea, muzicianul Alceides din Alexandria. Iar acest catalog al participanților la banchet era, afirmă autorul, mai degrabă, militaresc.

3. Athenaios pune în scenă dialogul imitînd pe Platon. Începe astfel :

„— Ai fost de față, Athenaios, la acea reuniune frumoasă a așa-numiților *deipnosophisti*, despre care se discută peste tot în cetate, sau, ai povestit-o prietenilor după ce-ai auzit-o de la alții ?

— Eu însumi am fost de față, Timocrates !

— Ai vrea deci să ne împărtășești și nouă ceva din acele cuvinte rostite la pahar ? (...)“.

¹ Personaj cunoscut doar din informațiile oferite de Athenaios.

² Celebru medic (secolul al II-lea î.e.n.) care a scris, printre altele, *Despre bolile ochilor*, *Despre mișcarea toracelui și a plămînului*.

4. După aceea, Athenaios introduce cîte puțin pe cititor în descrierea laudei lui Larensis :

„Acesta, convocînd numeroși bărbați cu vaste cunoștințe, nu numai că-i servi cu lucruri obișnuite, dar îi și întreținu cu dialoguri. Unele subiecte demne să fie dezbătute le propunea și făcea ca discuția să nu se desfășoare fără critică și nici la întîmplare, ci, mai ales, științific și în spiritul criticii socratice, astfel încît toți să admire rigoarea cercetărilor.“ Mai spune că el însuși prezidase sacrificii și ceremonii religioase făcute de către prea bunul întru toate, împăratul Marcus Aurelius, și că nu a neglijat cu nimic mai puțin ceremoniile patriei sale față de cele elenice. Pe el îl numește și *Asteropaios*¹, stăpînind amîndouă limbile în mod egal. De asemenea, precizează că el cunoștea bine ceremoniile religioase legiuite de cei ce dăduseră numele cetății, Romulus, și Numa Pompilius, și că era la curent cu legile politice. Mai subliniază că numai el descoperise aceste lucruri în vechile decrete și legi, cunoscînd codul de legi pe care romanii acum abia îl învață, așa cum spune poetul comic Eupolis², că știa odele lui Pindaros, trecute sub tăcere, dat fiind lipsa de dragoste pentru frumos a mulțimii. Avea, afirmă autorul, și numeroase cărți vechi grecești, astfel încît întrecea pe toți cei admirați pentru mulțimea cărților adunate, cum au fost, de pildă, Polycrates din Samos³, Peisistratos, tiranul Atenei, Eucleides și chiar însuși Athenaios, Nicocrates din Cipru, regii Pergamului,

¹ Care lansează fulgere.

² Alături de Cratinos și Aristophanes, este cel mai de seamă reprezentant al vechii comedii grecești (secolul al V-lea, î.e.n.).

³ Renumit tiran (537—522 î.e.n.).

poetul Euripides, filozoful Aristoteles, Theophrastos, Neleus, cel ce a păstrat cărțile lui, de la care le-a cumpărat, spune autorul, regele nostru Ptolemaios, numit Filozoful, și le-a adus în frumoasa Alexandria împreună cu cele din Atena și Rodos. (...)

Exemple de ospete celebre. 5. Astfel trebuie să se fi comparat și toți ceilalți; cineva s-ar putea adresa celor care nu dau asemenea ospete:

„— De ce ești așa meschin? Tu ai mai multe corturi pline cu vin, oferă un ospăț bogat bătrînilor.“

Așa era, în ceea ce privește mărinimia, Alexandros cel Mare; Conon¹, învingînd într-o luptă navală pe lacedemonieni și înconjurînd cu ziduri Pireul, a făcut o hecatombă adevărată și nu le-a oferit tuturor atenienilor un ospăț numai cu numele. Alcibiades², după ce a învins la întrecerea de care din Olimpia, fiind proclamat primul, al doilea și al patrulea, victorii despre care și Euripides a scris o odă triumfală, a oferit un sacrificiu lui Zeu din Olimpia și a dat un ospăț întregii adunări. Acest lucru l-a făcut și Leophron la Olimpia, cînd oda triumfală a fost scrisă de Simonidos din Ceos³. Empedocles din Agrigentum⁴ a repurtat o victorie la Olimpia cu prilejul întrecerilor de cai și, fiindcă era adept

¹ Celebru om politic și comandant de oști atenian (secolul al V-lea î.e.n.).

² Fiul lui Cleinias din Atena, admiratorul lui Socrates, a contribuit cel mai mult la pornirea expediției din Sicilia (413 î.e.n.) care s-a terminat cu un dezastru pentru atenieni. Cu toate eforturile făcute ulterior, Atena nu și-a mai putut reveni în urma acestei lovituri.

³ Renumit poet liric (secolele al VI-lea—al V-lea î.e.n.).

⁴ Om politic, medic, filozof, poet (secolul al V-lea î.e.n.).

al lui Pitagoras și se abținea să mănînce carne de animale, a umplut un bou cu smirnă, tămîie și arome din cele mai scumpe și le-a împărțit celor întîlniți în adunare. Ion din Chios, după ce a obținut succes cu tragedia la Atena, a dat fiecărui atenian cîte un vas cu vin de Chios. (...)

7. Archestratos din Siracuză¹ sau Geloos în opera intitulată de Chrysippos *Gastronomia*, de Lynceus și Calimachos², *Mîncarea bună*, de Clearchos³ *Arta de a cîna*, sau după cum o numesc alții *Bucătăria*, dă la iveală un poem epic care începe astfel: „Făcînd o expunere istorică întregii Hellade, afirmă autorul, toți cînau la o masă îmbelșugată cu mîncăruri delicioase; erau trei sau patru cu toții, sau cinci și nu mai mulți, pentru că altfel cortul ar fi fost plin de mercenari care răpesc bunurile vieții.“ El nu cunoaște însă că la banchetul lui Platon erau la masă douăzeci și opt de persoane. (...)

Gurmanzi și rafinați. 11. Phanias⁴ zice că odată Philoxenos⁵, poetul din Cythera, foarte sensibil la mîncăruri, lua masa la tiranul Dionysios⁶ și cînd văzu că tiranului

¹ Sînt trei Archestratos din Siracuză: un poet dramatic, pe vremea războiului peloponesiac, un autor al unei lucrări „despre flautiști“ și un poet elenistic celebru, amintit de Plutarchos în *De Alexandri fortuna*, 2, 1.

² Poet elegiac grec din Cirene.

³ Din Soloi, în Cipru, elev al lui Aristoteles, scriitor cu activitate bogată, autorul unei lucrări, printre altele, intitulată *Vieți*.

⁴ Din Eros în Lesbos, filozof peripatetic, contemporan cu Alexandros cel Mare, a scris și o lucrare *Despre poezi*.

⁵ Autor de ditirambi (secolul al V-lea î.e.n.).

⁶ Numele a doi tirani renumiți în Sicilia a) Dionysios cel Bătrîn, și b) Dionysios cel Tânăr.

i-a fost pusă dinainte o mreană mare, iar lui una mică, o luă în mînă și o duse la ureche. Dionysios îl întrebă de ce procedează astfel, iar Philoxenos îi răspunse că vrea să scrie poemul *Galateea* și că dorește să afle de la acea mreană ceva despre cele ce se petrec la Nereus. Întrebă mreana dar ea răspunse că a fost prinsă prea de mică și, de aceea, nu știe, dar că mreana pusă dinaintea lui Dionysios, fiind mai în vîrstă, le știe pe toate bine și o să i le spună. Dionysios rîse și porunci să i se dea lui Philoxenos mreana ce era dinaintea sa. Lui Dionysios îi făcea plăcere să se îmbete cu Philoxenos. Dar cînd a fost prins că încearcă să o corupă pe Galateea, iubita lui Dionysios, Philoxenos a fost aruncat în carierele de piatră. Acolo a compus mitul *Ciclop*, în care arăta pățania lui, întruchipînd prin Ciclop pe Dionysios, prin Galateea pe cîntăreața din harfă, iar prin Odysseus pe propria sa persoană.

12. Pe vremea împăratului Tiberius trăia un om numit Apicius, un gurmand foarte bogat, după numele căruia numeroase feluri de plăcinte se numesc *apicia*. Acesta, cheltuind multe zeci de mii de drahme¹ pentru plăcerea stomacului, la Minturnae², un oraș în Campania, își petrecea timpul mîncînd de cele mai multe ori raci de mare foarte scumpi, care acolo sînt mai mari decît cei de la Smirna și decît cei de la Alexandria. Auzind el deci că în Marea Libiei se află niște raci de mare uriași, porni într-acolo, fără să mai aștepte nici o singură zi, suportînd toate dificultățile călătoriei, din cauza intemperiilor.

¹ Unitate monetară, avînd ca subdiviziune *obolul*. Drahma valora aproximativ cincizeci de lei.

² Oraș în Italia.

Cînd se apropie de acele locuri, mai înainte de a coborî de pe corabie — căci libienii auziseră de mult de sosirea lui — niște pescari i-au ieșit cu bărcile în cale și i-au adus cei mai frumoși raci de mare. Aceia îi răspunseră că nu se află alții mai mari decît cei aduși, iar Apicius, amintindu-și de cei pe care îi avea la Minturnae, porunci cîrmaciului corăbiei să se întoarcă pe același drum în Italia, fără măcar să atingă pămîntul Libiei. (...)

13. Împăratul Traian se afla în Partia, departe de mare; cale de multe zile. Apicius îi trimise niște stridii păstrate cu iscusință, nu așa cum a făcut Nicomedes, regele bitinienilor, care cerînd să mănînce o sardea — acesta era departe de mare — un bucătar a imitat peștele și i l-a pus dinainte ca și cînd ar fi fost o sardea adevărată. (...)

Exemple de sobrietate la masă. 15. Homeros, crezînd că stăpînirea de sine e cea mai proprie și cea dintîi virtute pentru tineri, ea armonizîndu-le pe toate, fiind ecoul tuturor celorlalte virtuți, cerea ca această virtute să le fie imprimată de la început și permanent pentru ca să-și petreacă timpul liber și să cheltuiască toată energia săvîrșind fapte frumoase, împărtaşindu-le unii altora; le-a pregătit tuturor o viață cumpătată și independentă, socotind că dorințele și plăcerile sînt foarte grele atunci cînd e vorba de mîncare și de băutură și că tinerii, care se mențin în modestie, se pot stăpîni și în celelalte împrejurări ale vieții. Deci, le-a conferit tuturor o viață simplă, aceeași viață basileilor ca și simplilor particulari, tinerilor ca și bătrînilor.

(...) Iar acolo chelnărița întinse masa aducînd pîine și tăvi cu carne tăiată. Toate erau fierte și majoritatea, de vacă. În afară de acestea, nici la sărbători, nici la nunți, nici la altă reuniune nu adaugă nimic, deși face pe Agamemnon de multe ori să le dea ospăț frunțașilor cetății. Și, el nu pune nici frunză de smochin, nici candel, nici prăjituri cu lapte, ci numai acele mîncăruri cu care puteau să-și țină în bună stare și trupul și sufletul. (...)

18. Homeros prezintă și pe fete și pe femei îmbăind pe străini deoarece crede că femeile care duc o viață cumpătată nu sînt cuprinse de aprindere și de nestăpînire. Acest obicei era vechi, căci fiicele lui Cocalos¹, considerînd că este un obicei legiuit, au îmbăiat pe Minos, cînd s-a dus în Sicilia.

Ridicîndu-se împotriva beției, poetul descrie un asemenea ciclop, cu un corp mic, pierdut de beție, și tot astfel îl prezintă și pe centaurul Eurytion. De asemenea, pe leii și pe lupii zeiței Circe îi înfățișează supuși plăcerilor. Dar pe Odysseus îl salvează, pentru că ascultă de cuvîntul lui Hermes. De aceea, el este nesupus desfătărilor. Dimpotrivă, pe Elpenor, bețivan și dedat plăcerilor, îl prăvălește. Chiar și Antinoos, care îi spune lui Odysseus că vinul e mai dulce decît mierea, nu se abținuse de la vin, de aceea muri rănit, ținînd cupa în mîină. El îi prezintă și pe elini, cînd se întreceau pe mare, stăpîniți de puterea vinului din care cauză se dezbinau între ei și se prăpădeau. De asemenea, istorisește că și strașnicul Eneas al troienilor, în timpul unei delimitări, întrucît era

¹ Rege mitic în Sicilia.

bine băut și îndrăzneț, a proferat amenințări troienilor, a înfruntat mînia lui Achilleus și era gata să piară. (...).

21. Bucățile de carne erau tăiate. De aceea, se spune că numele de ospăț provine de la egalitatea bucăților de carne. Într-adevăr, ei numeau ospățul *daite*, de la *daitest-hai*¹, care arăta nu numai împărțirea cărnii, dar și a vinului.

Zenodotos² a aflat că *daita eisen* desemnează ospățul bun.

Lipsă de cumpătare la ospete. Într-adevăr, hrana era un bun necesar omului de vreme ce primii oameni, care n-aveau la îndemînă destulă hrană, cînd li se oferea dintr-odată din belșug, se năpusteau asupra ei cu toată forța, o pîndeau, o luau celor care o aveau și, odată cu neorînduiala, se produceau și omoruri. De acolo, după cît se pare, provine și numele de *atastalia*³, pentru că în timpul ospetelor oamenii au făcut primele greșeli, unii față de alții. Și cînd aveau multe din dăruirile Demetrei, împărțeau fiecăruia cîte o parte egală și astfel mesele oamenilor au început să fie raționale. (...)

Obiceiuri la ospete. 24. La ospete ei aduceau și cîntăreți din chitară, dănțuitori și saltimbanci. Chiar la Mene-laos, „cînta divinul aed” iar doi saltimbanci, pe cînd cîntau, făceau mișcări. Cîntecul ținea locul glumelor. Aezii erau înțelepți și se comportau ca atare. Agamemnon lasă pe aed ca paznic și sfătuitor al soției sale Clytaimnestra. Acesta, cel dintîi, istorisind despre virtutea femeilor, a dat

¹ A tăia, a diviza.

² Critic literar, în Alexandria.

³ Îngîmfare nebunească.

un impuls ambiției spre fapte bune, apoi, oferindu-i o ocupație plăcută, i-a golit mintea de gânduri ușoare. De aceea, Aigisthos n-a corupt femeia mai înainte de a ucide aedul, pe insula deșartă. La fel este și aedul silit să cînte pîitorilor, desfătînd astfel pe aceia care pîneau pe Penelopa. (...)

27. Feacii, la Homeros, dansează fără minge și pe rînd strîns, căci „dansînd strîns“ înseamnă că ei stau unii lîngă alții și aplaudă cu degetele arătătoare, vrînd doar să facă gestul că aplaudă. Poetul cunoaște și dansul după cîntec. Cînd Demodocos¹, cînta, tinerii în floarea vîrstei dansau. Și în *Fabricarea armelor*², în timp ce un tînăr cînta, alții în fața lui săreau cîntînd și dansînd. Se distinge printre acestea dansul *hyporhematic*, care a înflorit în timpul lui Xenodemos și Pindaros. Acest dans reprezintă o imitare a ideilor exprimate de textul vorbit, pe care o înfățișează bunul Xenophon în lucrarea *Urcarea [grecilor spre Persia]* la ospățul dat de Seuthes, regele tracilor.

Xenophon zice : „După ce s-au încheiat învoieliile și au intonat peanul, tracii s-au ridicat cei dinții, au început să danseze cu armele după cîntecul flautului și. făceau sărituri înalte cu ușurință folosindu-se de săbii. În cele din urmă, unul se prefăce că lovește pe celălalt, încît toți au impresia că acesta a fost lovit, dar el a căzut cu multă dibăcie și toți paflagonienii³ prezenți la ospăț au început să strige de plăcere. Apoi, unul dintre ei, prădînd armele celuilalt, a ieșit cîntînd pe Sitalca⁴, iar alții îl duceau pe

¹ Cîntăreț orb la curtea lui Alcinoos, regele feacilor.

² *Odissea*, VI, 572.

³ Locuitorii din Paflagonia, ținut din Asia Mică.

⁴ Numele mai multor regi tracii.

celălalt trac, ca și când ar fi fost mort ; în realitate, el nu suferise nimic. După aceea, s-au ridicat locuitorii din Ainia ¹ și cei din Magnesia ² care au dansat cu arme dansul numit *carpaia*. Dansul era astfel : unul dintre dansatori depune armele, conduce caii, se răsucește de mai multe ori, ca și când s-ar teme, și se apropie de pirat. Acesta, când îl vede, pune mîna pe arme și se luptă înaintea carului în ritm, după cîntecul flautului ; în cele din urmă, piratul, legînd pe om, duce carul, iar cîteodată îl leagă chiar conducătorul carului pe pirat și punîndu-l cu mîinile la spate în urma boilor, îl mîină. Un oarecare, afirmă autorul, interpreta un dans persan, lovea scutul, făcea sărituri și toate aceste mișcări le executa în ritm, la cîntecul flautului. Arcadienii, zice autorul, ridicîndu-se în arme, mergeau în ritm cîntînd din flaut, se înarmau și dansau.“ (...)

31. Eroii șed la masă, nu sînt întinși. Astfel s-a întîmplat la regele Alexandros cel Mare, după cum spune Douris ³.

Într-adevăr, invitînd la ospăț pe comandanții oștilor sale, vreo șase mii, i-a așezat pe scaune lungi de repaos făcute din argint, așternute cu stofe de purpură.

Hegesandros ⁴ spune că la macedoneni nici nu există

¹ Ținut din Tesalia, de pe lîngă fluviul Titaresos.

² Regiune orientală a Tesaliei.

³ Din Samos, elev al lui Theophrastos (secolul al III-lea, î.e.n.) autor cu activitate multiplă ; a scris despre tragedia greacă, despre muzică, despre Homeros și, de asemenea, o istorie a Macedoniei precum și o *Hellenica*.

⁴ Din Delfi, colecționar de anecdote ; este autorul unei lucrări intitulate *Amintiri*, în cel puțin șase cărți (secolul al II-lea î.e.n.).

obiceiul să se întindă la masă, afară de cazul cînd cineva izbutea să doboare un mistreț fără plasă. Pînă atunci însă participa la ospăț șezînd.

Odată, Casandros ¹, în vîrstă de treizeci și cinci de ani, lua masa la tatăl său șezînd, pentru că nu putuse să cîștige premiul întrecerii, deși era un bărbat curajos și un bun vînător.

Homeros, ținînd seama de buna-cuviință, n-a prezentat pe eroi mîncînd altceva la ospăț decît carne și aceasta pregătită de ei. Faptul că singuri își fac mîncare nu provoacă rîsul și, dealtfel, nici nu este rușinos ca ei să-și pregătească și să-și fiarbă singuri bucatele. Într-adevăr, ei erau obișnuiți cu autoservirea, se mîndreau cu ea, zicea Chrysippos, și se lăudau cu buna îndemînare în astfel de lucruri.

Odysseus spune că era îndemînatic ca nimeni altul să pună masa și să aprindă focul.

Și, în Litai, Patroclus și Achilleus pregătesc toate cele necesare, iar cînd Menelaos face nuntă, tînărul Megapenthes ² toarnă vinul. Acum însă am decăzut într-atîta, încît ne așezăm întinși la masă. (...)

Oameni celebri. 34. Pe Aristonikos din Carystos ³, jucătorul cu mingea al lui Alexandros cel Mare, atenienii l-au făcut cetățean și i-au ridicat o statuie, pentru arta

¹ Se cunosc trei Casandros: tatăl Antigonei, a cărei fiică, Berenice, a fost soția lui Ptolemaios I; fiul mai mare al lui Antipatros, născut pe la 350 î.e.n.; Casandros din Salamina, istoric.

² Există informații despre doi Megapenthes: unul, figură mitologică, fiul lui Menelaos conceput cu o sclavă; celălalt, fiul lui Proitos; tatăl lui Argos și bunicul lui Anaxagoras.

³ Personaj atestat numai de Athenaios.

lui. Căci elenii, mai târziu, au prețuit mai mult îndeletnicirile manuale decât preocupările cu învățătura. Locuitorii din Hestiaia și din Oreea¹ au ridicat o statuie de bronz, în teatru, lui Theodoros scamatorul, ținând în mână un vot. Așa au făcut și milesienii pentru chitaristul Archelaos. La Teba însă nu există o statuie a lui Pindaros, dar se află una a lui Cleon cântărețul, pe care e scrisă următoarea inscripție :

„Acesta este Cleon tebanul, aedul, fiul lui Pites, / Care a pus pe cap cununiile cele mai multe, dintre toți muritorii / iar gloria lui mergea pînă la cer / Salutare Cleon, care ai adus glorie patriei tale, Teba“.

35. De o mare admirație în fața elenilor și romanilor se bucură și Matreas din Alexandria, jongleurul, care spunea că îngrijește un animal ce se hrănește din propriul său trup. Pînă astăzi se cercetează structura animalului lui Matreas. Acesta a făcut și a citit în public, alături de problemele lui Aristoteles, și următoarele : „De ce soarele apune, dar nu se îneacă ?“ „De ce buretele bea mereu și nu se umple ?“ „De ce tetradrahma se schimbă mereu și nu se supără ?“.

Atenienii i-au dedicat lui Potheinos marioneta o scenă din care s-a inspirat Euripides. Atenienii au ridicat și lui Eurycleides o statuie în teatru, alături de cei ce au urmat după Aischylos. Era admirat și Xenophon iluzionistul, care a lăsat un discipol, pe Cratisthenes din Phlious. Acesta făcea ca focul să se aprindă singur și mai punea la cale și alte fantasmagorii cu care scotea pe oa-

¹ Orașe din insula Eubeea.

meni din minți. La fel a fost și Nymphodoros iluzionistul, care a impresionat pe locuitorii cetății Rhegium, după cum spune Douris, și cel dintâi a râs de ei. Eudicos, provocatorul de râs, avea o foarte bună faimă, pentru că imita bine pe luptători, după cum zice Aristoxenos. Straton din Tarent¹ era admirat pentru că imita foarte bine diti-rambii. (...)

Elogiul vinului. 47. Pindaros laudă „vinul vechi, floarea imnurilor noi“. Iar Euboulos spune: „Ciudat lucru, pentru femeile ușoare vinul vechi are o bună faimă mereu, dar nu omul bătrîn, ci cel tînăr are căutare la ele“.

Același lucru îl spune și Alexis², aproape neschimbat, înlocuind cuvîntul „foarte“ prin „mereu“. Într-adevăr, vinul vechi este foarte bun nu numai pentru a procura plăcere, dar și pentru sănătate. Căci, cu ajutorul lui se digeră mai bine mîncărurile și, transformîndu-le în părți mici, este foarte binefăcător, aduce putere în corp, face sîngele viguros și sănătos, favorizînd un somn netulburat. Și Homeros laudă amestecul plăcut de apă cu vin, așa cum era acela al lui Maro. Vinul vechi poate fi amestecat cu o mare cantitate de apă, pentru că devine mai tare, cu cît trece timpul. Unii spun că și fuga lui Dionysos în mare înseamnă facerea vinului, cunoscută de mult. Pentru că vinul este plăcut, cînd vița se află aproape de mare. Homeros, lăudînd vinul negru, îl numește adeseori și „de foc“, căci este foarte dinamic și rămîne multă vre-

¹ Filozof și muzician vestit, discipol al lui Aristoteles.

² Poet comic, aparținînd noii comedii; s-a născut în Thuri, probabil, pe la anul 372 î.e.n. și a murit în jurul datei de 270 î.e.n. A scris, după tradiție, peste două sute de comedii, din care s-au păstrat numai fragmente.

me în corpurile celor care-l beau. Theopompos¹ spune că în insula Chios a fost primul vin negru și că locuitorii din Chios, cei dintii, au învățat să planteze și să îngrijească vița de vie de la Oinopion, fiul zeului Dionysos, cel care a și colonizat insula și a dat-o celorlalți oameni. Iar vinul alb este slab și subțire. (...)

Specii de vin. 48. Galenos spune despre vinurile din Italia : „Vinul falern se poate bea după zece ani și chiar după cincisprezece-douăzeci. Cel care bea asemenea vin după această perioadă are dureri de cap și tulburări de nervi. Sînt două specii de falern : falernul aspru și cel dulce. Acesta din urmă se face așa, cînd suflă vîntul de miazăzi, de aceea, devine și mai negru. Acela, ai cărui struguri nu sînt recoltați în același mod, este mai aspru și mai gălbui la culoare. Și vinul albanez are două specii : unul, dulceag și altul acid. Amîndouă speciile sînt în floare după cincisprezece ani. Vinul de la Surrentum devine bun de băut după douăzeci și cinci de ani, căci, fiind lipsit de grăsime, prea slab, cu greu fermentează. Vinul de Rhegium este mai gros decît cel de Surrentum și poate fi folosit după cincisprezece ani. Cu aceste vinuri se compară vinul de Formiae, care ajunge curînd la tărie și este mai dens decît celălalt. Mai repede ajunge la tărie cel din Trifolium, dar este mai închis la culoare decît acela din Surrentum. (...)

59. Dintre vinuri unul este alb, altul gălbui, iar altul negru. Vinul alb, cel mai diluat din fire, diuretic, produce căldură, e digestibil și dă naștere unor fierbințeli,

¹ Elevul lui Isocrates, istoric ; a scris o *Philippica*, în cincizeci și opt de cărți.

intrucît se urcă repede la cap. Vinul negru, amărui, este cel mai hrănitor și mai astringent, iar vinul dulceag se dovedește mai hrănitor decît vinurile albe și cele ciroase. (...)

61. Theopompos din Chios istorisește că vița de vie a fost găsită la Olimpia, lîngă Alpheos, și că există un loc în Eleea, la douăzeci de stadii depărtare, în care locuitorii, la sărbătorile dionisiace, închid trei căldări de aramă goale în prezența străinilor, după aceea, aduc un sacrificiu și, pe urmă, cînd le deschid, le găsesc pline cu vin. Hellanicos¹ spune că mai întîi vița de vie s-a găsit la Plinthine, cetate a Egiptului. De aceea, și Dion din Academie afirmă că egiptenii au fost iubitori de vin și de băutură. El spune că s-a descoperit și o modalitate de ajutorare la ei, adică cei lipsiți de vin, din cauza sărăciei, să bea vin făcut din orz.

¹ Celebru istoric din Lesbos, cunoscut pe la începutul secolului al V-lea, î.e.n.; a scris, între altele, o *Istorie a Aticei*.

CARTEA A II-A

Originea vinului. Elogiul vinului. Diferite întrebuințări. Folositor și dăunător. 1. Mare parte din zi se măsoară cu vinul. Nu mi-ar ajunge cuvintele dacă le-aș aminti pe toate — pentru că lucrurile sînt mult prea variate — să acord timp liber vinului, „spre a nimeri la țintă“.

Nicandros din Colophon¹ spune că vinul a fost numit fiul lui Oineus². Melanippides din Melos³ consideră că vinul este eponimul lui Oineus. Iar Hecataios din Milet⁴ afirmă că vița de vie a fost descoperită în Etolia. (...) Platon, în dialogul *Cratylus*, făcînd etimologia vinului, zice că vinul înseamnă stimulent al gîndirii, pentru că ne umple mintea de idei, sau poate că vine de la cuvîntul *onesis* care semnifică „a-ți da impresia de gîndire“.

¹ Fiul lui Anaxagoras, poet epic (secolele al III-lea—al II-lea î.e.n.).

² Veche zeitate greacă.

³ Muzicant și autor de ditirambi (secolul al V-lea, î.e.n.).

⁴ Istoric grec (secolul al VI-lea î.e.n.).

Și Homeros, vorbind despre etimologia acestui cuvânt, conchide : „— Apoi, tu însuși ai avea plăcere dacă vei bea“. El, de obicei, denumește și mîncărurile prin *one-iata*, întrucît ele ne procură plăcere.

2. „— Vinul ți-a făcut, Menelaos, cel mai bun lucru, întrucît împrăștie grijile oamenilor nemuritori.“

Pentru poetul Cyprion, oricare ar fi el, afirmă aceste lucruri, iar Diphilos ¹, poetul comic, spune :

„— O, tu cel mai prieten și cel mai deștept, pentru cei care au minte, Dionysos, ce dulce ești, căci tu determini pe omul umil să aibă gînduri mari, iar pe omul prea sever îl convingi să rîdă, celui slab îi dai tărie, iar pe cel fricos îl faci curajos.“ Chairemon ², poetul tragic, spune că vinul pregătește pentru cei care-l folosesc „rîs, înțelepciune, prostie, bună-dispoziție“. Ion, poetul din Chios, zice : „Mnesitheos ³ afirmă că zeii au demonstrat muritorilor că vinul este cel mai mare bun pentru cei care-l folosesc cum se cuvine, iar pentru cei care-l întrebuințează în chip dezordonat, este contrariu, întrucît zeii dau celor ce se hrănesc putere sufletului și corpului și este foarte util pentru arta medicală. Într-adevăr, vinul amestecat cu leacurile de băut aduce mult ajutor răniților. La ospetele zilnice el dă bună dispoziție celor care-l beau cu măsură și amestecat cu apă ; dacă întreci măsura, aduce violență, iar dacă se mai adaugă egal la egal produce nebunie ; cînd se bea

¹ Din Sinope, poet comic, aparținînd noii comedii (secolul al III-lea î.e.n.).

² Contemporan cu Aristoteles (secolul al IV-lea î.e.n.).

³ Din Atena, medic, celebru dietetician (secolul al IV-lea î.e.n.).

neamestecat cu apă, provoacă paralizia trupurilor“ ; de aceea, zeul Dionysos este considerat peste tot medic. Iară Pythia îl numește, pe Dionysos, vindecător.

3. Euboulos îl prezintă pe Dionysos astfel :

„— Eu amestec numai trei cratere pentru cei care au minte : unul, pentru sănătate, pe care-l beau cel dintîi ; al doilea, pentru dragoste și plăcere, iar al treilea, pentru somn, pe care, bîndu-l, oamenii cu minte pleacă acasă. Al patrulea nu mai este al nostru, ci al violenței ; al cincilea aparține strigătelor, al șaselea, chefurilor, al șaptelea, loviturilor, al optulea, crainicului, al nouălea, miniei, al zecelea, nebuniei, întrucît face pe om să se rostogolească. Căci mult vin vărsat într-un mic vas determină ușor pe cei care îl beau să nu se mai țină pe picioare.“

4. Alexis zice undeva că „într-un fel oarecare omul se aseamănă la fire foarte mult cu vinul. Într-adevăr, este nevoie mare ca vinul nou ca și omul tînăr, mai întîi, să fiarbă, iar după aceea, cînd ajunge în floare, să fie dur ; cînd trece de floarea vîrstei slăbește și prăvale inteligența, iar cînd devine iarăși bun de băut provoacă tuturor plăcere.“

După poetul din Cyrena „vinul este singur asemenea cu focul pînă intră în oameni, căci îi frămîntă, așa cum frămîntă Marea Libiei vîntul de miazănoapte. Pe de altă parte, el aduce la suprafață lucrurile ascunse în adîncuri și scutură din om orice gîndire“. Dimpotrivă, peste tot, subliniază poetul Alexis în altă parte, vinul nu seamănă deloc cu omul la fire, pentru că omul, atunci cînd îmbătrînește, devine neplăcut, pe cînd noi bem cu plăcere

vinul cel mai vechi. Omul bătrîn muşcă, în timp ce vinul vechi ne face veseli.

5. Timaios din Tauromenium¹ aminteşte că în Agrigentum există o casă numită *triemă*, din următorul motiv : „Nişte tineri, îmbătîndu-se în această casă, au fost cuprinşi de o aşa de mare nebunie încît, înfierbîntîndu-se de beţie, credeau că plutesc pe o *triemă* foarte mult bătută de valuri pe mare. Atît de ieşiţi din minţi au fost ei, încît au aruncat toate lucrurile şi covoarele din casă, ca şi cînd le-ar fi azvîrlit în mare, fiindcă aveau impresia că le-a spus cîrmaciul să uşureze corabia ca să reziste furtunei. Adunîndu-se multă lume şi prădînd obiectele aruncate, nici aşa tinerii n-au încetat nebunia. În ziua următoare au venit mai marii oraşului la acea casă şi, cînd tinerii au fost interogaţi, au răspuns că plutesc iar cînd dregătorii i-au întrebat, ei au răspuns că, fiind înfricoşaţi de furtună, au aruncat în mare încărcăturile de prisos. Dregătorii s-au arătat profund impresionati şi atunci unul dintre tineri, deşi părea mai în vîrstă decît ceilalţi, zise :

«— Eu, tritonilor, aruncîndu-mă din cauza fricii în fundul corăbiei, zac acum cît mai jos în raport cu ceilalţi».

Iertînd deci dregătorii oraşului ieşirea lor din minţi, i-au pedepsit să nu mai pună în amfore mai mult vin şi i-au lăsat liberi. Tinerii, aducîndu-le mulţumire, promisese ră :

«— Dacă vom da de un liman scăpînd dintr-o furtună atît de mare vă vom ridica o statuie ca unor salvatori .

¹ Celebru istoric.

vădiți împreună cu zeii mărilor pentru că ne-ați apărut în chip divin».

De aceea, casa a fost numită *triemă*“.

6. Philochoros ¹ zice că cei care beau vin nu-și dezvăluie numai personalitatea, ci îi descoperă și pe fiecare dintre ceilalți, dându-le curaj. De aceea, se spune „vinul și adevărul“ sau „vinul arată mintea omului“ și tot din același motiv există trepiedul învingător în templul lui Dionysos. Într-adevăr, considerăm că cei care spun adevărul, vorbesc de pe trepied. Trebuie să fim de acord că prin „trepiedul lui Dionysos“ se înțelege caracterul. Desigur, la început, în vechime, erau două feluri de trepiede care se numeau căldări : una putea fi pusă la foc, denumită și pregătitor al apei pentru baie ; Aischylos comentează astfel : „Pe el un personaj a primit o căldare cu trei picioare, care își păstrează veșnic locul deasupra focului“ ; alt trepied se numea *crater*. Homeros amintește că se pregăteau trepiede care nu se puneau la foc. În asemenea trepiede amestecau vinul, acesta fiind trepiedul adevărului. Un astfel de trepied era familiar lui Apollon, datorită adevărului pe care-l spunea profetind, dar era și lui Dionysos, din pricina beției provocate.

Semos din Delos ² zice :

„— Un trepied de aramă nu este acela al lui Apollon Pythios, ci acela numit căldare. Și acestea erau unele de nepus la foc în care amestecau vinul ; iar altele în care

¹ Din Atena, unul dintre cei mai renumiți autori care a scris o *Istorie a Aticei* (secolul al III-lea î.e.n.).

² Scriitor (secolele al III-lea — al II-lea î.e.n.).

turnau apă, o încălzeau și le puneau la foc. Dintre ele, unele aveau mânuși și, pentru că aveau baza cu trei picioare, s-au numit trepiede.“

7. Philochoros afirmă că Amphyction¹, regele ateni-
nilor, după ce a aflat de la Dionysos, amestecul vinului,
el, cel dintâi, l-a practicat. De aceea, zice autorul, oamenii
cînd beau așa stăteau drepți, căci mai înainte se coco-
șeau, întrucît îl beau neamestecat cu apă. De asemenea,
autorul amintește că, de aceea, i-a fost înălțat un templu
lui Dionysos, templul Horelor, pentru că horele hrănesc
trupul viței de vie. Alături de acest altar, s-a mai ridicat
altul nimfelor, făcînd un fel de monitor pentru cei care
folosesc amestecul apei cu vin, deoarece se spune că nim-
fele au fost doicile lui Dionysos. Și a mai legiuit el ca la
masă, după ce se mănîncă, să se guste puțin vin neames-
tecat cu apă, ca un fel de probă a puterii bunului zeu,
dar ca, după aceea, să se bea vin amestecat cu apă și
fiecare să bea cît vrea. Și mai adaugă la aceasta numele
lui Zeus salvatorul ca să învețe și să atragă luarea aminte
celor care dau, fiindcă dacă-l vor bea așa, vor fi salvați.
(...)

Originea tragediei și comediei. 11. Simonides socotește
că începutul vinului a fost odată cu cel al muzicii. La
beție s-au descoperit și comedia și tragedia în Icaria din
Atica și acest lucru s-a întîmplat chiar în timpul recoltei.
De aceea, comedia a fost numită la început *trygodie*². A

¹ Se cunosc doi Amphyction: al doilea rege legendar al
Atenei; o figură mitologică, fiul lui Deucalion și al Pyrrhei,
întemeietor legendar al Amphyctionilor (nume dat diferitelor
asociații de state grecești).

² Recoltă.

dat muritorilor viața de via care face să înceteze frica. Dacă nu-i vin nu este nici zeița din Cipru și pentru muritori nu mai există nici o plăcere. (...)

Despre ape. 15. Unele dintre ape care izvorăsc din zonele cu pietriș sînt tulburi și chiar le numește astfel, înțelegînd că sînt nefolositoare, iar apele de izvoare, care străbat o mare distanță în pămînt rodnic, sînt preferate celorlalte, așa cum spune și Hesiod : „acum apa de izvor curge, țîșnește mereu și veșnic este limpede“. Pindaros zice : „Apa e dulce ca mierea de ambrozie din frumosul izvor al Tilfosei“. Tilfosa este un izvor în Beoția, de la care Aristophanes mărturisește că a băut Tiresias și că, neputînd suporta răceala apei din cauza bătrîneții, a murit. Iar Theophrastos zice, într-o carte despre ape, că apa Nilului este foarte fecundă și dulce, de aceea, desface pîntecele celor care beau și uneori are un amestec nitros.

În cartea despre plante, Aristoteles afirmă că uneori, apa Nilului produce fecunditatea la femei, ca în Thespias ¹, dar în Pyrra este stearpă. Aristoteles zice că unele dintre ape sînt fecunde, iar altele nefecunde, așa cum sînt apele de la Pheta și cea de la Pyrra. Abătîndu-se odată o secetă asupra Nilului a curs apă ruginie și mulți egipteni au pierit. El spune că se schimbă nu numai apele amare, dar chiar cele sărate și toate rîurile așa cum se întîmplă în Caria ², în rîul lîngă care se află templul lui Zenoposeidon. Cauza acestui lucru o constituie multe trăznete ce cad în locul acela.

¹ Oraș în Beoția.

² Provincia din Asia Mică.

16. Dar și dintre ape unele sînt bogate în substanțe și par a avea greutate în ele, așa cum este apa de la Troizenă, căci aceasta parcă umple gura celor care o gustă.

Frigul contractă apa și o face mai densă. De aceea, cînd curge în *gnomon*¹ nu arată orele în timpul iernii, ci rămîne în urmă, fiind înceată la curgere datorită densității. Același lucru spune autorul și despre Egipt, unde aerul este mai slab. Iar apa sărată arată mai pămîntie și are nevoie de multă prelucrare, așa cum este și apa de mare, fiind din fire mai caldă, ea nesuferind aceleași schimbări. Dintre apele sărate, numai apa Aretusei este dură. Mai rele sînt apele dense și dure iar cele reci, din aceleași motive, pentru că nu pot să fie suportate de stomac, întrucît au prea mult pămînt, iar altele, din excesul de răceală. Apele care se încălzesc repede sînt ușoare și sănătoase. În Crannon², există o apă caldută ce păstrează vinul amestecat cu ea două sau trei zile. De aceea, probabil, și apele provenite din zăpadă sînt bune, pentru că pot fi mai acceptabile de băut și aceasta datorită aerului, ceea ce le face mai bune decît apa de ploaie. (...)

18. Oprindu-mă odată, cînd veneam de la Peirene în Corint, am întîlnit o apă mai ușoară decît toate care se găsesc în Grecia. Nu l-am crezut pe poetul comic Antiphanes cînd sublinia că Atica se deosebește mult de celelalte regiuni și că are apa cea mai bună, căci el zice: „Această țară aduce, spre deosebire de toate țările lumii, dragă Hipponicos, miere, piine, smochine“. (...)

¹ Ceas bazat pe scurgerea apei dintr-un vas.

² Oraș în Tesalia.

23. Regelui perșilor, cum spune Herodotos în prima carte, i se aduce să bea apă din izvorul Choaspis, care curge lângă Sousa, singura apă din care bea. Din această apă, îndepărtându-i-se spuma, multe căruțe cu patru roți trase de măgari îi aduceau apă în vase de argint. Ctesias din Cnidos¹ istorisește cum va urma această apă regală și cum i se aduce în ulcioare regelui ca s-o bea, zicînd că asemenea apă este foarte ușoară și plăcută. Polybios² relatează că al doilea rege al Egiptului, supranumit Philadelphos, dîndu-i de soție lui Antiochos, regele Siriei, pe fiica sa Berenice, a avut grijă ca să-i trimită și apă din Nil, pentru ca fiica sa să bea numai din acest izvor. (...)

Despre covoare. Dărnicia regelui perșilor. 31. Cei dinții, perșii, cum zice Heracleides, au descoperit așa-numitele covoare, pentru ca așternutul să fie frumos și comod. După cum spune Phanas peripateticul, Timagoras sau Entimos din Gortinos, imitînd pe Themistocles, s-a dus la regele perșilor. Artaxerxes³, voind să-l cinstească în chip deosebit, i-a oferit un cort care se distingea prin frumusețe și mărime, de asemenea, i-a mai dat un pat cu picioare de argint și i-a trimis covoare scumpe și un sclav special pentru aranjat așternutul pe paturi, zicînd că elenii nu știu să întindă paturile. Acest cretan era chemat la ospățul familial, deoarece amuza pe rege, așa cum n-a mai fost vreun elen, nici mai înainte, nici după aceea. Căci asemenea cînste se păstra numai pentru rude. Într-a-

¹ Scriitor renumit (secolele al V-lea—al IV-lea î.e.n.).

² Din Megalopolis, istoric grec, prieten al lui Scipio Africanul (201—120 î.e.n.).

³ Numele mai multor regi perși.

devăr, lui Timagoras atenianul, care s-a închinat în fața regelui și l-a cinstit foarte mult, nu i s-a oferit acest lucru, însă regele i-a trimis unele dintre obiectele ce se puneau la masa regelui. Iar lui Antalcidas spartanul i-a trimis propria sa cunună după ce, mai întâi, a înmuiat-o în mir. Pentru Entimos a făcut multe lucruri asemănătoare și-l invita la ospățul familial. De aceea, perșii erau tare mîniați pentru faptul că această cinste se populariza și avea să aibă loc iarăși o expediție împotriva Eladei. I-a mai trimis și un pat cu picioare de argint, un așternut și un cort, un tron de argint și un umbrar lucrat cu aur precum și douăzeci de cupe din aur ornamentate cu pietre scumpe, o sută de cupe mari din argint, o sută de slave și o sută de sclavi. (...)

CARTEA A III-A

Despre cyam ¹. (...) 2. Theophrastos în cartea sa despre plante scrie :

„Cyamul crește în Egipt în mlaștini și lacuri. Lujerul lui atinge, la cei mai înalți, patru coți, iar tulpina sa e groasă de un deget la fel ca trestia moale, fără noduri. Înăuntru este divizată în despărțituri, pe toată lungimea sa, asemenea fagurilor. Pe lângă acestea, vârful și floarea sînt duble față de grosime. Culoarea este întunecată, la fel cu cea a rodiei. Îi cresc frunze mari. Rădăcina este mai groasă decît a trestiei cea mai groasă și are, de asemenea, în interior despărțituri ca și lujerul. Se mănîncă fiert, crud și copt, iar locuitorii de pe lângă mlaștini îl folosesc drept aliment. Această plantă crește și în Siria și în Sicilia.“ (...)

Despre smochine. 17. Heracleides din-Tarent în cartea sa *Ospățul* cercetează dacă e necesar ca, după smochine, să bem apă rece sau caldă și spune că cei care erau de

¹ Bob (*Vicia faba*).

părere că trebuie băută apă caldă prevedeau acest lucru, pentru că și mâinile se spală mai ușor cu apă caldă. De aceea, este verosimil că și în stomac smochinele se digeră cu apă caldă. Într-adevăr, și smochinele din afară sînt destrămate de căldură, conținutul lor transformîndu-se în particule. Dimpotrivă, frigul le contractă. Cei care însă sînt de părere să se bea apă rece spun : „Luarea unui pahar de apă rece ușurează greutatea care apasă asupra stomacului, căci smochinele nu pun stomacul într-o situație plăcută, înfierbîntîndu-l și slăbindu-l, de aceea, unii, în-continuu, aduc vin neamestecat cu apă. După aceasta, apa rece dispune la fel și cele aflate în stomac“. (..)

Despre piersici. 24. Theophrastos în cartea a II-a a lucrării privind plantele, vorbind despre cele al căror fruct nu este evident, scrie astfel : „Plantele mari, toate, au începutul evident cum sînt migdala, castana, și celelalte plante de același fel, în afară de piersică“.

Despre lămîi. 25. În privința lămiilor, o lungă discuție se iscă între *deipnosofiști* dacă într-adevăr se face la cei vechi vreo mențiune despre acest fruct. Myrtilos vorbește despre lămîie ca și cînd ar fi trimis pe cei care cercetează la capre sălbatice, iar Hegesandros din Delfi aminti de ea, dar nu de cuvîntul folosit acum. Plutarchos, contrazicîndu-l, precizează : „Dar eu, cel puțin, îmi dau seama că Hegesandros nici n-a spus așa ceva, ci doar pentru aceasta am citit cu atenție toate însemnările lui, întrucît și alt-cineva din prietenii lui confirma că lucrurile stau așa por-nind de la unele însemnări marginale aparținînd unui om nu fără faimă. Astfel încît, dragă Mirtilos, trebuie să-ți

găsești alt martor.“ Aemilianus spuse că regele Iubas al mauritanilor, un om foarte învățat, în scrierea sa despre Libia, amintind de lămâie, subliniază că la libieni este numită „mărul Hesperidelor“ ; de la ei Heracles le-a adus în Grecia, denumindu-le mere din cauza formei. Iar merele, așa-zise, ale Hesperidelor, zice autorul, au fost produse de pământ în mod special pentru căsătoria lui Zeus cu Hera, după cum confirmă în cartea a IX-a din *Egip-tiance*. Democritos, referindu-se la acestea zice : „Dacă Iubas istorisește ceva din toate, să se bucure de cărțile libienilor și de înșelăciunile lui Hanon. Eu însă susțin că acest nume al lămâii nu există la cei vechi, iar ceea ce Theophrastos din Eresos numește în lucrarea sa despre plante, mă silește să ascult sensurile în legătură cu lă-mâile.“

Despre plantele din Persia. 26. Căci, spune acest filozof în cartea a IV-a din *Istoria plantelor* : „Iar țara Mediei și a Persiei au și alte multe roade, cum ar fi mărul persic sau median ; arborele acesta are frunzele la fel și aproape egale cu ale fragului sălbatic și ale nucului și are țepi întocmai ca părul sau *oxyacanta*¹, netede, foarte ascuțite și grele. Mărul acesta nu se mănâncă, dar are un miros foarte plăcut și el și frunzele arborelui, iar dacă se pune în haine le păstrează netăiate. Este foarte folositor și când se întâmplă ca cineva să bea otravă — căci, dacă este dat în vin, pune în mișcare stomacul și îndepărtează otrava ; este bun și pentru mirosul frumos al gurii, deoarece dacă cineva stoarce conținutul mărului în zeamă, sau

¹ Un fel de pin.

în altceva, și îl presează în gură făcînd să iasă zeama, produce un miros plăcut. Sămînța aleasă se seamănă primăvara pe răzoare cu deosebită grijă. După aceea, se stropește a treia sau a cincea zi și cînd a ajuns puiet, se răsădește iarăși primăvara într-un loc nu foarte gras, umed și nu prea afînat. Dă roade în orice anotimp. Într-adevăr, unele cad, altele înfloresc și altele ajung la maturitate. Iar dintre fructe, acelea cu un fel de furcă care iese din mijlocul lor produc fecunditate, iar cele ce nu au nu produc.“ În prima carte a aceluiași tratat el a vorbit și despre furcă și despre fecunditate. Simțindu-mă convins, o, prieteni, de lucrurile afirmate de Theophrastos cu privire la culoare, la miros, la frunze, îmi dau seama că este vorba despre lămîie și nimeni dintre voi să nu se mire, dacă nu se spune că acest fruct se mănîncă, de vreme ce pe timpul bunicilor noștri nimeni nu mîncă lămîie, ci se puneau ca un fel de suvenir în lăzile cu haine.

Această plantă provine din regiunile de sus de la eleni, după cum confirmă poeții comici care amintesc ceva și despre mărimea lămîilor.“ (...)

59. Toți anticii, înainte de a se așeza la masă, nu-și puneau dinainte nici pîntece de porc, nici lăptuci sau ceva asemănător, așa cum se face astăzi. Archestratos, adevărat maestru al mîncărurilor, spune că după cină se făceau degustările și se folosea mirul : „Întotdeauna, aranjează-ți părul, la masă, cu tot felul de cununi, în care «înfloresc» tot ce se află pe suprafața pămîntului, și aruncă pe vatra focului miruri bune, smirnă, tămîie și fructul frumos mirositor al Siriei. Iar cînd vrei, să ți se aducă prăjituri,

pîntecele și mitra unei scroafe fierte în chimen cu oțet și înmuiate într-un aromat special precum și tot felul de păsări fripte așa cum le oferă anul. Uită de siracuzanii aceștia care beau tot timpul asemenea broaștelor și nu mănîncă nimic. Dar tu nu te lăsa convins de ei, ci mănîncă alimentele indicate de mine.“ (...)

CARTEA A IV-A

Practici la ospete. 1. — Prietene Timocrates, Hippolochos Macedoneanul a trăit pe vremea lui Lynceus și a lui Douris din Samos, elevii lui Theophrastos din Eresos, și a dedicat aceste lucrări lui Lynceus așa cum se poate deduce din corespondența lor unde se menționează dacă luaseră parte la vreun ospăț scump și se transmit urări reciproce. Și de la unul și de la celălalt, se păstrează câteva scrisori care tratează despre ospăț. Scrisoarea lui Lynceus prezintă Ospățul Lamiei, o cîntăreață atică, ospăț ce a avut loc la Atena în cinstea regelui Demetrios, numit Poli-orcetul — Lamia era iubita lui Demetrios — iar scrisoarea lui Hippolochos descrie căsătoria lui Caranos, regele Macedoniei. Eu am mai dat și de alte scrisori ale lui Lynceus adresate aceluiași Hippolochos care aminteau despre ospățul regelui Antigonos, la sărbătoarea Afrodisiacelor din Atena, și despre ospățul regelui Ptolemaios. Îți vom da și ție aceste scrisori. Dar, deoarece scrisoarea lui Hippolochos se găsește foarte greu, am să-ți expun pe scurt

ceea ce conține această epistolă, ca să ne petrecem timpul și să ne desfătăm.

2. În Macedonia, așa cum am spus, la banchetul dat de Caranos, cu prilejul căsătoriei, invitații erau în număr de douăzeci. Acestora, de îndată ce s-au așezat pe paturi, li s-a dat tuturor, în dar, câte o cupă de argint. Fiecare înainte de a intra în camera ospățului se încununase cu o diademă de aur în valoare de cinci bani de aur. După ce au băut cupele, tuturor li s-a oferit, pe o tavă de aramă, pâine pregătită de corintieni, păsări și rațe. Mai erau acolo și porumbei, găște și tot felul de bucate îngrămădite. Li se mai aduceau și alte mâncăruri multe și variate, iar, după aceea, o altă tavă de argint pe care se aflau o pâine mare, găște, iepuri și iezi, precum și diverse pâini făcute cu multă grijă, porumbei, turturele, potîrnichi și diverse păsări întâlnite în epocă. Și zice autorul : „Am dat din aceste lucruri sclavilor, ca și când am fi avut destulă mîncare și ne-am spălat mîinile. Ni s-au adus multe cununi din cele mai variate flori, împodobite cu plăcuțe de aur.“ Pe lângă acestea, Hippolochos zice că Proteias, urmașul aceluia Proteus, fiul Lanicei, fosta doică a regelui Alexandros, a băut cel mai mult — căci era iubitor de băutură ca și bunicul lui Proteias, care trăise împreună cu Alexandros, și că le-a făcut tuturor urări iar Hippolochos continuă :

3. „— Când am început noi să fim mai puțin cumpătați, ne pomenim invadați de cîntăreți din flaut, de cîntăreți, și de cîntărețele din harfă de la Rodos. Și mi se pare că erau goale. Dar unii ziceau că aveau ceva haine pe ele ;

au cîntat puțin și au plecat. După ele au intrat altele, aducînd borcănase cu mir; fiecare dintre borcănase era înconjurat cu două șnururi, unul de aur și altul de argint, avînd capacitatea unui cotil¹. Apoi este adusă o adevărată bogăție în loc de ospăț, o tavă de argint groasă, aurită încît să cuprindă un porc foarte mare, fript, care ședea cu picioarele în sus și arăta că pîntecele desfăcut este umplut de tot felul de bunătăți. Într-adevăr, în el se aflau sturji copti, rațe și o mulțime de smochine, ouă și stridii, cele mai diverse bogății.“ (...)

Ospățul lui Caranos. 3. Și s-au dat tuturor pe tăvi mîncăruri pregătite la foc. Am băut și am luat cu toții cîte un ied fiert în sos, fiecare, de pe altă tavă, cu linguri de aur. Caranos, văzînd nepotrivirea locului, poruncește să ni se dea panere și coșulețe cu pîine înfășurate în curele din piele de elefant pentru care ne-am bucurat, am aplaudat pe ginere, ca și cînd ni s-ar fi dat și ne-ar fi salvat. După aceea, iarăși ni s-au adus cununi și un dublu flacon de aur umplut cu mir și altul de argint de aceeași greutate cu cele de mai înainte. Într-o liniște deplină se aruncară asupra noastră unii care erau de serviciu la Atena, pe vremea sărbătorii „Cratițelor“², după care apărură la noi niște desfrînați, jongleuri, cîteva femei goale care făceau tot felul de lucruri de mirare, săreau în săbii, scoteau foc pe nări și pe gură.

4. Terminîndu-se cu acestea, ne ia în primire din nou o băutură caldă și neamestecată, avînd la dispoziție vin

¹ O cupă specială, de o anumită dimensiune.

² Omagiu adus belșugului și artei culinare.

de Thasos, de Mende și de Lesbos. După ce au fost oferite fiecăruia niște cupe mari de aur și băutură, ni s-a adus o tavă de cristal cu un diametru de doi coți, așezată într-o cutie de argint, plină cu pește fiert, de cele mai diverse calități, li s-a dat tuturor și li s-a mai pus câte un paner de argint plin cu pîine de Capadocia ; din acestea, unele le-am mîncat iar altele le-am împărțit sclavilor. După ce ne-am spălat mîinile, ne-am pus iarăși cununile și am luat panglici de aur de două ori mai mari decît cele de dinainte precum și alt flacon dublu de mir. Făcîndu-se liniște, Proteas sări de pe pat și ceru o cupă de douăsprezece cote, o umplu cu vin de Thasos, stropit cu puțină apă și o bău zicînd :

— „Cel care bea foarte mult, tot astfel se va înveseli“. Caranos zise :

— „Pentru că ai băut-o primul, primește cel dintîi cupa în dar. Acest dar se va face și celorlalți cîți vor bea la fel.“ După ce spuse acestea adăugă : „Iar cei nouă, cu toții, s-au ridicat“ și fiecare se grăbi să pună mîna înaintea celui alt pe cupe. Unul dintre cei de la masă cu noi, nefericitul, neputînd să bea, se așeză și începu să plîngă fiindcă rămăsese fără cupă și atunci Caranos îi oferî una goală. După aceea, a intrat la noi un cor alcătuit dintr-o sută de oameni cîntînd atenți un imn de căsătorie, și au venit dansatoare împodobite, unele ca nereidele, iar altele ca nimfele.

5. Băutura fiind în toi și vremea întunecîndu-se, ni se deschide casa, în care toate, de jur împrejur, erau acoperite cu pînze albe și, după ce au fost întinse pînzele,

au apărut naiadele, pe ascuns, pentru că locurile închise s-au deschis cu ajutorul unor mașini și s-au ivit Eroși, Artemide, Pani, Hermesi și alte zeități de acest fel iluminate cu torțe de argint.

Pe cînd admiram această tehnică, fiecăruia ni se aduceau, pe tăvi pătrate, mistreți din Erymanthos, înfiți cu lănci de argint. Și — lucru de mirare — amețiți și cu capul greu de băutură, ori de cîte ori priveam la vreunul din felurile de mîncare ce ni se aduceau, ne trezeam și, ca să zicem așa, puteam să stăm drepecți.

Sclavii apăsau în coșulețele cu pîine pînă ce suna obișnuitul semn pentru a marca sfîrșitul ospățului, căci știi că așa este și obiceiul macedonean practicat la petrecerile la care iau parte mulți invitați. Caranos începînd băutura, porunci să se circule printre meseni cu cupe mici.

După ce am luat un fel de antidot pentru vin neamestecat cu apă, pregătit dinainte, am început să bem cu ușurință. În acest timp, apăru măscăriciul Mandrogenes, urmașul celui Straton din Atica, după cum este cunoscut, care ne făcu să rîdem mult ; după aceea, o femeie în vîrstă de peste optzeci de ani începu să danseze și, în cele din urmă, prietene Lynceus din Samos și din Atica, tuturor li se oferiră deserturi în coșulețe împletite în curele de elefant și plăcinte de tot felul. (...)

Ospețe elenice. 6. — Prietene Timocrates, contemplînd totul în jurul tău, spune cu ce ospăț elenic poți să compari pe cel de față ? Căci și Antiphanes, poetul comic, caricaturizînd în piesa *Oinomaos* sau în *Pelops*¹ spune :

¹ Personaje mitologice.

— „Ce-ar mai putea face elenii, care mănîncă frunze, cu o masă mică ? Unde veți obține patru bucăți mici de carne pentru un obol ?

Străbunii noștrii coceau boi, porci, cerbi, miei întregi, și, în cele din urmă, bucătarul ca ciudățenie, frigînd o cămilă întreagă o punea în fața strălucitului rege.“

Aristophanes, în piesa *Acharnienii*, descriind măreția ospetelor străinilor, zice :

„Proteas : După aceea, ne-a ospătat și ne-a oferit boi întregi scoși din cuptor.

Dicaiarchos : Și cine știa dacă boii sînt, într-adevăr, scoși din cuptor ? Toate acestea sînt înfumurări.

Proteas : Și, pentru numele lui Zeus, ne-a pus dinainte o pasăre, numită Phenax, de patru ori mai mare decît cea a lui Cleonimos.“ (...)

8. După cum afirmă Hegesandros din Delfi, cînd cineva l-a întrebat pe Dromeas parazitul, dacă ospetele sînt mai bune în cetate sau în Chalcis, a răspuns că, la ospetele din Chalcis¹, aperitivul este mai plăcut decît luxul ospetelor din cetate, înțelegîndu-se prin aperitiv, mulțimea nesfîrșită de stridii. (...)

13. — *Metron*², autorul de parodii, zise Plutarchos, descrie un ospăț atîc cu multă grație, pe care n-aș ezita să vi-l prezint, prieteni, dat fiind raritatea sa : „Muză, cîntă-mi diversele și numeroasele ospete pe care ni le-a dat, la Atena, retorul Xenocles³. Am fost și acolo ;

¹ Capitala Eubeei.

² Fiu al lui Epicharmos din Pinda, trierarh al lui Alexandros cel Mare.

³ Poet tragic (secolul al V-lea î.e.n.).

mă chinuia o foame cumplită. În acel loc am văzut piini foarte frumoase și mari, mai albe decît zăpada“.

14. Alexis, în piesa *Întîlnirea*, luînd în batjocură ospetele atice, afirmă :

„— Eu, într-adevăr, vreau să angajez doi bucătari, pe care aş putea să-i găsesc, cei mai înțelepți, în tot orașul, căci sînt pe punctul de a da un ospăț în cinstea unui om din Tesalia“. (...)

Autorul care a scris piesa *Cerșetorii*, pusă pe seama lui *Chionides*, zice că atenienii, cînd oferă un prînz în pritaneu¹, pun pe masă „brînză, praz, măsline și fructe căzute din arbori“, amintind desigur de vechea educație. Solon însă poruncește ca celor care iau masa în pritaneu să li se aranjeze totul înainte, iar cînd se ospătează la sărbători să li se dea pîine. Astfel, el vrea să imite pe Homeros pentru că și Homeros, convocînd pe nobili la Agamemnon zice : „se frămîntă făina“. Chrisippos în cartea a IV-a a lucrării *Despre frumos și plăcere*, afirmă : „Se spune că în Atena existau două ospete nu prea vechi, ospățul din Lyceion și cel din Academie.“

Platon în cartea a II-a din *Politica* îi ospătează pe noii săi cetățeni în acest fel, scriind : „— Deci fără mîncare gătită, zise el, după cît se pare, îi determini pe acești oameni să cîneze.

— Adevărat, zici, răspunsei. Am uitat că vor avea și mîncare gătită, desigur, cu sare, măsline, brînză, ceapă, legume și tot ce este rod al pămîntului. Le vom pune fi-

¹ Locul public în care erau întreținuți magistrații (Senatul).

rește și desert, smochine și vor bea cu măsură la vatra focului. Ducîndu-și ei viața astfel, în pace și sănătate, după cît se pare, vor muri bătrîni și vor lăsa urmașilor o asemenea viață.“

Ospețe spartane. 15. După aceea, trebuie să relatăm și despre ospețele spartanilor. Herodotos în cartea a IX-a din *Istorie*, vorbind despre pregătirea lui Mardonios și amintind de ospețele spartane, zice : „Xerxes, fugind din Elada, îi lăasă lui Mardonios toată pregătirea lui“. Și mai spune că Pausanias văzu tot echipamentul lui Mardonios, de aur, de argint și din diferite țesuturi brodate ; porunci pitarilor și bucătarilor să organizeze un ospăț așa cum se obișnuia pentru Mardonios. Aceștia îndeplîniră poruncile lui Pausanias care, văzînd paturi așternute cu covoare de argint și aur, mese de argint și mobilă impunătoare de tot felul, impresionat de cele privite, porunci, rîzînd, servitorilor să pregătească un prînz spartan. Aceia l-au pregătit, iar Pausanias, amuzîndu-se, chemă pe strategii elenilor iar, după ce aceștia veniră, le arată preparativele celor două ospețe și le zise :

„— Eleni, v-am adunat, pentru că voiam să vă arăt lipsa de minte a conducătorului mezilor care, deși duceau o astfel de viață, au venit la noi, care sîntem atît de săraci“.

Se spune că un om din Sybaris zăbovi în Sparta, luă prînzul la mesele comune și zise :

„— Pe bună dreptate, spartanii sînt cei mai viteji dintre toți oamenii, întrucît un om cu minte ar prefera să moară de zece mii de ori decît să ducă o viață așa de primitivă“.

17. Acestea zice Polemon¹ pe care însă contrazicându-l Dydimos gramaticul — Demetrios din Toizena² îl numește erudit ținînd cont de mulțimea tratatelor scrise, căci sînt în număr de trei mii cinci sute: „Polycrates, afirmă acesta, în lucrarea *Despre Laconia* istorisește că spartanii petrec la sărbătoarea Hyacinthiilor³ timp de trei zile“, din cauza doliului pentru Hyacinthos⁴ nici nu se cunună la ospete, nici nu aduc acolo pîine sau alte prăjituri, nu cîntă peanul pentru zeu și nici nu fac altceva de acest fel, așa cum obișnuiesc la alte ospete. În ziua de mijloc dintre cele trei se dă un spectacol variat și se ține o adunare mare și vrednică de luat aminte. Într-adevăr, copiii, îmbrăcați în haine lungi și încinși, cîntă din chitară și, în acompaniament de flaut, lovesc cu bagheta coardele, în ritmul anapest, cîntă în cinstea zeului, iar alții străbat teatrul călare pe cai frumos împodobiți, după aceea, pășesc în arenă coruri de tineri mulți intonînd anumite cîntece localnice, printre aceștia fiind amestecați dansatorii care execută mișcări moștenite din străbuni, în timp ce cîntă din flaut și din gură. Fecioarele, unele sînt purtate pe trăsuri împodobite cu mult lux, iar altele merg în cortegiu pentru concursul de atelaje, toată cetatea fiind cuprinsă de mișcare și de bucuria spectacolului. Ei mai aduc, în această zi, cu poporul, anumite jertfe, iar cetățenii ospătează pe toții oamenii mai cunoscuți precum și pe pro-

¹ Din Ilion, cunoscut erudit (secolele al III-lea—al II-lea î.e.n.). Printre alte lucrări, a scris despre Acropole, Propilee și Sicyon.

² Autor al unei lucrări intitulată *Împotriva sofistilor*; nu se știe cînd a trăit.

³ Jocuri instituite în Sparta în cinstea lui Hyacinthos.

⁴ Tânăr spartan transformat de Apollon în floarea care-i poartă numele.

prii lor sclavi ; nimeni nu părăsește ceremonia jertfei ci, dimpotrivă, cetatea, în întregime, se golește pentru că toți sînt la spectacol.

20. Destrămînd duritatea acestui fel de viață, lacedemonienii au alunecat spre lux. Phylarchos în cărțile a V-a și a X-a din *Istorie* notează : „Spartanii, potrivit obiceiului străbun, nu se duceau la mese comune dar cînd erau de față li se pregăteau puține lucruri de dragul legii, apoi iarăși li se aduceau așternuturi împodobite cu atîta lux în ceea ce privește mărimea și broderia, încît unii dintre străini ezitau să-și mai sprijine gîtul pe pernă precum și aceia care mai înainte obișnuiseră să stea drepti pe un pat înalt, în timpul reuniunii, își sprijineau doar uneori gîtul... ajungînd la luxul amintit își puneau la masă multe și diverse cupe, își aduceau diferite mîncăruri pregătite, toate soiurile de mir și, de asemenea, tot felul de vinuri și de deserturi. Aceste lucruri le-au început cei ce au domnit cu puțin înaintea lui Cleomenes ¹, adică Areus și Acrotatos care au voit să imite belșugul regal. Pe aceștia, atît de mult i-au întrecut unii dintre particularii de la Sparta, care trăiau în acea vreme, în ceea ce privește luxul, încît se părea că Areus și Acrotatos depășiseră în cumpătare pe toți oamenii cei mai simpli de altădată.“

Despre mesele lui Cleomenes. 21. Cleomenes însă se deosebea cu mult și prin faptul că înțelegea lucrurile, deși era tînăr, și prin faptul că dusesese o viață foarte simplă.

¹ Rege spartan.

Venind multe solii la el, nu avusese o viață întru nimic deosebită de cea obișnuită și nu așternuse paturile în mod special. Când solia se afla de față erau trei paturi, iar mai marele ospățului nu dăduse vreun semn pentru a indica cine va fi și se va așeza primul la masă, ci cel mai în vîrstă ocupa primul loc pe pat, dacă nu chema Cleomenes însuși pe altcineva. Și de multe ori, era găsit întins la masă cu fratele său sau cu cîte cineva de vîrsta lui. Pe trepied stătea un vas de aramă pentru răcirea băuturilor și un altul de argint măsurînd două sferturi de litru și o cană de aramă. Și de băut nu se da, dacă cineva nu cerea. Se servea o singură ceașcă înainte de masă. Lui i se dădea mai mult decît primului și cînd el făcea semn atunci cereau și ceilalți. Mîncărurile puse pe masă erau cele obișnuite, iar restul era în așa fel încît nici să prisoască, nici să lipsească, ci să fie destule pentru fiecare, ca nimeni să nu mai aibă nevoie de ceva. Cleomenes socotea că nu trebuie să-i primească așa de simplu cu sos și carne, dar nici să meargă pînă-ntr-acolo încît să nu cheltuie nimic, depășind simetria vieții obișnuite. Un mod de viață era socotit nedemn pentru un om liber, iar pe celălalt îl considera înfumurare. Vinul era cu puțin mai bun, cînd se aflau de față cîțiva. În timp ce luau masa, toți tăceau, sclavul aștepta avînd vin amestecat cu apă și oferea celui care cerea. În același fel nici după ospăț nu li se dădeau mai mult de două cești și acest vin se servea numai cînd cineva făcea semn sclavului. Nu se acorda nici un fel de atenție iar el își petrecea timpul vorbind cu fiecare și-i invita să asculte sau să spună ceva încît toți plecau captivați.

Antiphanes, ironizînd într-o comedie ospetele spartane, anume în comedia intitulată *Arhonte*, îndeamnă : „— Ai fost la Sparta. Trebuie să iei parte la obiceiurile lor. Du-te la mesele comune. Gustă sos, poartă mustăți, nu-i disprețui și nu căuta alte bunuri. Să fii după moda veche potrivitându-te obiceiurilor lor.“

Mesele comune cretane. 22. *Dosiadas*¹, povestind despre mesele comune cretane, în cartea a IV-a a lucrării sale *Despre Creta*, scrie : „Iar Lyttioi își desfășoară mesele comune în felul următor : toți aduc a zecea parte din roadele obișnuite la asociație, iar veniturile comunității pe care le împart dregătorii cetății le duc în casele fiecăruia. Sclavii poartă pe cap o monedă din Egina. Cetățenii sînt împărțiți în grupări pe care le numesc *andrea*. De masa comună are grijă o femeie care își ia drept ajutor trei sau patru femei din popor. Fiecăruia dintre ei îi urmează doi sclavi care poartă lemne, numiți servitori. (...) În casa unde are loc masa comună, mai întîi, se întind două mese denumite *xenicai*, la care stau străinii, care sînt de față, după aceea, sînt ceilalți și fiecăruia dintre aceștia i se servește în mod egal. Celor tineri li se dă jumătate din carne iar din celelalte nu se ating de nimic. Apoi, pe fiecare masă se pune o cupă de vin amestecat cu apă. Din acest pahar beau toți de la masa comună și, în timpul ospățului, li se mai oferă altul. Băieților li se pune un crater comun. Celor mai bătrîni, dacă vor, le este îngăduit să bea mai mult. Femeia, așezată în fruntea mesei comune, ia toate lucrurile mai bune de la masă în vîzul

¹ Din Creta, a scris în perioada elenistică o istorie a Cretei (*Cretica*).

tuturor și le pune în fața celor slăviți în războaie sau pentru inteligența lor. După ospăț, mai întâi, obișnuiesc să delibereze asupra treburilor comune. Își amintesc de problemele războiului și aduc laude bărbaților buni, îndemnând pe tineri spre purtare cuviincioasă.“

Pyrigion, în cartea a III-a a lucrării *Obiceiuri cretane*, zice : „La masa comună cretanii mănâncă șezînd, cei tineri stau lîngă ei în picioare și îi servesc, făcînd libații zeilor prin cuvinte de laudă și împart mîncărurile de față celor care șed la masă. Împart, după aceea, și copiilor, punîndu-le jumătate din cele ce le dau bărbaților.“ (...)

Comparație între ospetele elenice și cele persane. 23. Herodotos, comparînd ospetele elenilor cu cele ale perșilor, zice : „Perșii au obiceiul să cinstească ziua în care s-a născut fiecare mai mult decît toate celelalte. În această zi ei socotesc că este drept să se dea un ospăț mai mare decît altele. Atunci oamenii bogați pun pe masă un bou, un cățir, un cal și o cămilă, coapte întregi în cuptoare, iar săracii, animale mici. Ei se folosesc de mîncăruri puține, dar de deserturi multe și nesărate, și din cauza aceasta perșii zic că elenii cînd se scoală de la masă sînt flămînzi, pentru că după masă nu li se aduce nimic demn de laudă. Căci dacă li s-ar aduce ceva n-ar mai înceta să mănînce.“ (...)

24. Despre luxul regilor perși Xenophon în opera sa *Agésilaios* scrie în acest mod : „Persanii străbat tot pămîntul cercetînd ce-ar fi în stare să bea cu plăcere și mii de oameni născocesc ce-ar putea să mănînce cu poftă.

Agésilaios, din cauză că era iubitor de muncă, bea cu plăcere tot ceea ce avea înainte și mîncă tot ceea ce i se

oferea. Și ca să doarmă orice loc era potrivit pentru el.“ În lucrarea intitulată *Hieron*, vorbind despre lucrurile ce se pregăteau tiranilor și despre cele ce se ofereau simplilor particulari drept hrană, scrie astfel: „Și știi, zise autorul Simonides, că cei mai mulți socotesc că mănîncă și beau mai bine decît noi oamenii simpli, pentru că li se pare și lor că ar putea să pună la dispoziție o cină mai agreabilă decît lor înșile. Într-adevăr, ceea ce întrece lucrurile obișnuite, produce satisfacție, de aceea, toți oamenii așteaptă cu încîntare sărbătorile, în afară de tirani, pentru că la sărbători, mesele lor, pregătite întotdeauna din belșug, nu au nici un fel de adaos, astfel încît prin această cumpătare a speranței, ei rămîn mai prejos de oamenii particulari. După aceea, zise, știu bine că și tu cunoști acele obiceiuri și cu cît cineva oferă lucruri mai îmbelșugate decît se face în mod obișnuit cu atît mai repede vine și săturarea de mîncare.“ (...)

„Dar, pe Zeus, zise Simonides, cît timp sufletul dorește cu atît mai mult se bucură cei hrăniți cu mîncărurile cele mai scumpe decît aceia care trăiesc în cumpătare.“

25. Theophrastos în lucrarea *Despre domnie*, dedicată lui Casandros, dacă opera este autentică, pentru că mulți spun că aceasta ar aparține lui Sosibios căruia poetul Calimachos i-a compus o elegie pentru victorie, zice că regii perși, din cauza luxului promiteau celui care va găsi o nouă plăcere o mare sumă de bani din argint. Theopompos în cartea a XXXV-a din *Istorie* spune că regele paflagonienilor, pe nume Thys, cînd a dat un ospăț, a pus la masă o sută cincizeci de mîncăruri începînd cu boi; un sclav, care era sub pază, fiind adus, a venit cu aceleași

animale vii. De aceea, Artaxerxes, cînd a auzit de acest ospăţ, a zis că el are impresia că regele Thys, trăind astfel, o să moară repede. Acelaşi Theopompos, în cartea a XIV-a din *Filipice* zice : „Cînd regele se duce în vizită la vreunul din supuşii săi, pentru ospăţul lui se cheltuiesc douăzeci de talanţi, uneori, şi treizeci, iar alţii risipesc şi mai mult, pentru că fiecărei cetăţi din vechime, după mărimea ei, după cum îi este fixat impozitul, tot aşa este fixat şi ospăţul regelui“.

26. Heracleides din Cumae, care a scris opera *Despre perşi* în cartea a II-a a lucrării intitulate *Pregătirile* zice : „Şi sclavii care servesc pe regii perşilor la ospăţ se îmbăiază, se îmbracă cu haine frumoase şi aproape jumătate din zi o petrec în jurul ospăţului, iar dintre cei care mănîncă împreună cu regele, unii stau afară şi pot fi văzuţi de oricine doreşte, iar alţii iau masa împreună cu regele. Dar şi aceştia nu iau masa în acelaşi loc cu regele, ci există două încăperi aşezate una în faţa celeilalte. Într-una din ele îşi duce ospăţul regele, iar în cealaltă, aceia care cinează cu el. Regele îi priveşte printr-o perdea aşezată pe uşă, dar ei nu-l văd. Cîteodată, totuşi, în timp de sărbătoare, cu toţii mănîncă în aceeaşi încăpere cu regele, în casa cea mare. Cînd regele face un chef, şi se întîmpla adeseori, aceia care beau împreună cu el sînt cel mult doisprezece, şi, după ce iau masa, regele însuşi şi cei care se ospătează cu el cheamă la băutură, fiecare, pe eunuci şi cînd aceştia intră beau împreună cu el, dar nu acelaşi vin. Unii beau şezînd pe pămînt, iar alţii întinşi pe paturi cu picioare de argint iar, cînd sînt cuprinşi de beţie la culme, pleacă. De cele mai

multe ori, regele ia prînzul și cîna singur. Cîteodată, însă și soția și unii dintre fiii lui iau masa cu el. La cîină cîntă și dansează cadînele împreună cu el ; una conduce, iar celelalte cîntă în cor. Ospățul, zice el, ospățul numit «al regelui», cînd aude cineva de el, ar părea măreț, cînd se cercetează însă de aproape, se dovedește pus la cale cu multă economie și chibzuială, iar pentru alți perși care sînt la putere se pregătește în același fel. Într-adevăr, regele are o mie de jertfe sacrificate în fiecare zi și asemenea jertfe sînt cai, cămile, boi, măgari, cerbi și foarte multe oi. Se prăpădesc multe păsări și struți de Arabia — păsări mari — gîște și cocoși. Tuturor, dintre cei care iau masa cu regele, li se oferă mîncăruri măsurate și fiecare ia cu sine acasă ceea ce rămîne la prînz. (...) Iar jumătate din toate acestea, făcîndu-le părți egale de carne și de pîine, le împart în chip egal. Căci după cum mercenarii în Grecia sînt răsplătiți cu bani de argint, aceștia primesc, din partea regelui, mîncăruri. Astfel, și la perși, pentru cei la putere, mîncarea este din belșug, la masă. După ce oaspeții termină masa, rămînînd mîncăruri — foarte multe bucăți de carne și pîine — cel care se îngrijește de masă dă fiecăruia dintre sclavi și, luînd acestea, sclavul își are astfel hrana pentru o zi. Într-adevăr, la rege se duc în vizită cei mai onorați dintre oaspeți, numai la prînz, scuzîndu-se pentru a nu merge de două ori, dar și aceștia primesc alți oaspeți.“

27. Herodotos povestește în cartea a VII-a cum ele-nii care primesc pe rege și care au ospătat pe Xerxes au știut să întîmpine orice rău în așa fel încît s-au și răs-

culat din casele lor. De aceea, în Thasos, Antipătros, unul dintre locuitorii cetății, persoană remarcată, cînd cetățile de pe țarm au primit armata lui Xerxes și au ospătat-o, a cheltuit patru sute de talanți de argint. Într-adevăr, au fost puse la masă cupe de argint și de aur precum și cratere (...) iar dacă Xerxes ar fi prînzit de două ori, cu siguranță, că cetățile s-ar fi răsculat. Și în cartea a IX din *Istorie* Herodotos zice : „Regele însuși oferă masă împărătească, iar aceasta se pregătește o singură dată pe an, la ziua sa de naștere. Numele acestui ospăț, în limba persană, este *ticta* iar, în limba greacă, *teleion*¹. Atunci — zice el — își spală numai capul și oferă daruri perșilor.“

Marele Alexandros, luînd cina de fiecare dată cu prietenii săi — așa cum povestește Ephippos din Olimp în lucrarea *Despre schimbarea lui Alexandros și a lui Hephaistion* — cheltuia în fiecare zi o sută de mine², pentru că împreună luau masa aproximativ șaiszeci—șaptezeci de prieteni. Iar regele perșilor, după cum spun Ctesias și Dinon, în lucrarea *Despre perși*, lua cina cu o mie cinci sute de oameni și cheltuia pentru cină patru sute de talanți. Talanții amintiți în bani italici reprezintă două sute patruzeci de miriade³, iar dintre acestea împărțite în cinci mii de miriade, îi revine fiecărui bărbat cam o sută șaiszeci în bani italici. Aproximativ în acest fel se egala cu cheltuiala lui Alexandros pen-

¹ Perfect.

² *Mină*, unitate de măsură ce reprezintă o sută de drahme.

³ *Miriadă*, zeci de mii.

tru că el risipea o sută de mine așa cum a afirmat Ehippos.

Ospețele Cleopatrei. 29. Socrates din Rodos, în cartea a III-a din *Războiul civil*, descriind ospățul Cleopatrei, cea din urmă domnitoare a Egiptului care s-a căsătorit cu Antonius, comandantul de oști romane în Cilicia, zice : „Întîlnind deci Cleopatra pe Antonius în Cilicia, i-a oferit un ospăț regesc unde toate obiectele erau făcute din aur, cu multă îndemînare, de către artiști. Ele au, zice el, și zidurile îmbrăcate cu stofe de purpură brodate cu aur. Și așternînd douăsprezece paturi de masă, a chemat pe Antonius să vină la masa de seară cu cine dorea. Antonius a fost impresionat de acest aspect luxos, dar Cleopatra surîzînd, a spus că-i dă toate aceste lucruri și l-a invitat pentru a doua zi să ia iarăși cina împreună cu prietenii și cu comandanții lui. Atunci, pregătind și mai bine ospățul, cu tot felul de podoabe, a făcut ca să apară primele lucruri în dimensiuni mici și iarăși i le-a dăruit. După aceea, a îngăduit comandanților ca fiecare să ia patul pe care stătuse la masă, cupele și așternuturile. După plecare, a oferit dregătorilor săi vasele alături de cei care le aduseseră, iar celor mai mulți le-a dăruit cai împodobiți cu hamuri de argint și tuturor le-a făcut drept cadou sclavi etiopieni, purtători de torțe. În a patra zi, le-a distribuit bani de cheltuială în valoare de un talant ; paturile și dușumelele camerei bărbaților au fost așternute cu covoare groase de două degete. El mai povestește că și Antonius, pe cînd se afla la Atena, pentru diferite treburi, a ridicat un pedestal din lemn verde deasupra teatrului, așa cum se află în peșterile

batice, de pe care se putea vedea în toate părțile. Pregătind tamburine, piei de cerb precum și toate celelalte lucruri dionisiace, a început cu prietenii, din zorii zilei, să benchetuiască și să bea întinși pe spate, în timp ce îi serveau oameni chemați din Italia, iar elenii, cu toții, se strînseseră ca la un mare spectacol.“ „Coboară, zice autorul, pe Acropole de pe acoperișul cetății Atenei, luminată de făclii. Și odată porunci să se vestească în toate cetățile că el este Dionysos.“

Caius împăratul, supranumit Caligula, din cauză că s-a născut în tabără, nu numai că era numit tînărul Dionysos, dar, îmbrăcîndu-se cu toate vestmintele dionisiace, se ducea în public și împărțea dreptatea.

30. La acestea, privind noi, trebuie să iubim sărăcia elenică, avînd înaintea ochilor și ospetele care se dau la tebani despre care Cleitarchos în prima carte din *Istorie* despre Alexandros povestește: „Toată bogăția lor s-a descoperit, după dărîmarea cetății de către Alexandros, în valoare de trei sute patruzeci de talanți și, adaugă, ei erau mici la suflet și săraci în ceea ce privește hrana. Astfel, au ospătat pe Mardonios împreună cu alți cincizeci de persani, Attaginos din Phrynon, despre care Herodotos spune, în cartea a IX-a, că dispunea de o mare bogăție. Eu socotesc că n-ar fi supraviețuit și că nu ar fi avut nevoie să pună în linie de bătaie pe eleni la Platea, deja distruși de asemenea mîncăruri.“

Ospăț arcadian. 31. Hecataios din Milet, descriind un ospăț din Arcadia în cartea a III-a din *Genealogii*, spune că acolo era plîne de orz și carne de porc. Iar Harmodios din Lepreon, în cartea *Despre legile figaleilor*, zice:

„Intendentul instituit în cetatea Phigaleia aducea zilnic trei sticlute de vin, o baniță de făină, cinci bucăți de brînză ; de asemenea, pregătea și celelalte necesare jertfelor. Iar cetatea oferea fiecăruia dintre coruri (institute pentru tragedii) trei oi și un bucătar care aducea apă, mese, trepte, la catedră și toate celelalte lucruri necesare, iar cel care suporta cheltuiala pentru cor dădea bucătarului tot ce avea nevoie. Ospățul se desfășura după cum urmează : se puneau brînză și prăjituri, de dragul legilor, în coșuri de aramă dintre cele numite *mazonome* adică, tăvi de lemn pe care se aranjau prăjituri pentru sacrificiu, denumite astfel, după felul întrebuințării.

După ce mînceau ei toate aceste lucruri, fiecăruia i se dădea să bea puțin într-un vas de lut și cel care aducea le ura cină bună. După aceea, se oferea zeama comună și se împărțeau tuturor două bucăți de carne. Obişnuiau la toate ospetele, dar, mai ales, la cele numite *maze*, căci acesta este numele adunării ce prăznuiește pe Dionysos : este socotit un gest de bărbăție, pentru tinerii care mănîncă, să toarne mai multă zeamă și să le pună dinainte mai multe prăjituri și pîini. Într-adevăr, un astfel de prînz se considera nobil și bărbătesc, deoarece la ei era lucru de mirare și cu deosebită faimă să poți mîncea din belșug. După ospăț, ei făceau libații fără să-și spele mîinile, ștergîndu-se cu firimituri, fiecare îndepărta resturile. Procedau astfel din cauza fricii care-i cuprindea, cînd se aflau noaptea pe străzi. După ce terminau ospățul, cîntau peanul. Cînd aduceau jertfe eroi-

lor se făcea un mare sacrificiu de boi, iar toți cinau împreună cu sclavii. Copiii iau parte la ospete alături de părinții lor stînd pe scaune de piatră. Theopompos în cartea a XLVI din *Filipice* zice : „La ospete, arca-dienii primesc pe stăpîni și pe sclavi pregătind pentru toți o singură masă, pun mîncare la mijlocul mesii și amestecă vinul cu apă în același crater pentru toți“.

Ospetele naucratienilor. (...) 32. La naucratieni, după cum spune Hermeias în cartea a II-a din *Despre Apollon din Grine*, cînd cinează în pritaneu, cu ocazia zilei de naștere a zeiței Vesta Pritanise, la sărbătorile dionysiace și la sărbătoarea lui Apollon Comaios, toți intră în haine albe pe care pînă astăzi le numesc pritaneice¹, întinzîndu-se pe paturi, se ridică în genunchi, atunci cînd crai-nicul sacru rostește rugăciunile străbune, și fac libații împreună cu el. După aceasta, se întind iarăși pe pat și fiecare ia două sticlute de vin în afară de jertfele lui Apollon din Pythios² și de Dionysos, căci fiecăruia din aceștia i se dă vinul în cantitate dublă împreună cu cele-lalte părți din jertfă. După aceea, tuturor li se pune înaintea pîine curată întinsă (coaptă la cuptor) pe care este așezată o altă pîine, numită *cribanite* și se mai aranjează carne de porc pe tăviță, legume specifice anotimpului, două ouă, brînză, smochine uscate, plăcintă și o cunună. Orice preot, care face ceva în afară de aceste lucruri legiuite, este pedepsit de magistrații superiori dar nu este îngăduit ca celor care iau masa în pritaneu să li se aducă ceva din afară, ci ei consumă numai resursele interne iar res-

¹ Purtate în pritaneu.

² Numit astfel după uciderea șarpelui Python.

turile le dau sclavilor. În celelalte zile ale anului, oricare dintre oaspeți poate să intre în pritaneu și să ia masa aducînd de acasă pentru sine legume, pește, carne de porc și o sticlură de vin. Femeii nu-i este permis să intre în pritaneu, ci numai cîntăreței din flaut. În pritaneu nu se aduce nici vasul de noapte, iar dacă cineva dintre naucratieni dă un ospăț de nuntă, așa cum s-a scris în legea căsătoriei, îi este interzis să ofere ouă și prăjituri cu miere.

(...) 34. La galatieni, zice Phylarchos, în cartea a VI-a, pe mese se așază multe pîini frînte și carne din căldări, din care nimeni nu mănîncă pînă nu văd că regele a gustat din mîncărurile puse dinainte.

Un ospăț trac. (...) 35. Xenophon în cartea a VI-a din *Urcarea [grecilor spre Persia]* amintește de ospetele tracilor și descrie pe cel de la Seuthes în aceste cuvinte : „După ce s-au așezat cu toții la ospăț, în cerc, li s-a pus fiecăruia, în față, cîte un trepied. Aceste trepiede erau pline de douăzeci de bucăți din carne tăiată, iar lîngă carne se găsea o pîine mare zimită cu găuri. Mesele se aflau întotdeauna așezate, mai ales, în fața oaspeților, căci așa era legea.” Și, cel dintîi, Seuthes proceda astfel : Luînd pîinea din fața lui, o frîngea în părți mici și o împărțea celor la care vroia ei, făcea apoi la fel cu carnea, iar lui își oprea numai pentru a gusta. Ceilalți, în fața cărora mesele erau întinse, se comportau în mod asemănător. Un arcadian, numit Arystas, lacom la mîncare, a renunțat de a mai împărți ; luînd în mînă o pîine de trei kilograme și carne, a așezat-o la picioare și a început s-o mănînce. De jur-împrejur aduceau vase cu vin și toți

primeau. Iar Arystas, cînd paharnicul ajunsese la el aducînd cupa, văzînd că Xenophon încă nu mănîncă, îi zise :

«— Dă-i că el este liber, eu încă nu sînt». Atunci toată lumea izbucni în rîs ; pe cînd cheful era în toi, intră un trac care avea un cal alb și, luînd o cupă plină, zise :

«— Beau în sănătatea ta, Seuthes, și-ți dau acest cal în dar, pe care cînd te vei afla, de vei urmări vreun dușman îl vei prinde, iar de te vei retrage, nu te vei teme de dușmani». Altul introduse un sclav și închinînd i-l dăruî, altul aduse haine pentru soție, iar Timasion închinînd, îi oferî o cupă de argint și un pumnal ce valora zece mine. Un oarecare Gnessipos din Atena se ridică și spuse că era un foarte frumos obicei vechi ca cei care au să facă daruri regelui spre a-l cinsti, iar celor săraci regele să le facă daruri. Xenophon se ridică îndrăzneț și zise : «— Eu, Seuthes, mă dăruiesc pe mine însumi și pe acești prieteni ai mei spre a-ți fi tovarăși credincioși de bună voie. Acum se află aici nu pentru a-ți cere ceva, ci doresc să îndure și să înfrunte primejdii pentru tine».

Seuthes, ridicîndu-se, bău împreună cu el și vărsă ce mai rămăsese în cupă. După aceea, intrară cîntăreți din flaut, ca și cînd ar fi vrut să dea semnale din cornuri, și săreau în ritm de trompetă.“

Ospete la celți. 36. Poseidonios, filozoful stoic, în *Istoriile* sale, pe care le-a compus fără să se înstrăineze de filozofia aleasă, descrie numeroase obiceiuri și tradiții la multe popoare : „Celții, zice el, pun înainte mîncărurile, așezînd sub ele iarbă pe mese de lemn ce se ridică puțin deasupra pămîntului. Hrana lor constă din puțină pîine, multă carne în apă și fripturi pe cărbuni sau în frigări.

Toate aceste lucruri le aduc cu multă curăţenie, dar ca lei, pentru că iau cu ămîndouă mîinile mădulare întregi şi le mănîncă, iar dacă ceva nu se poate sfărîma cu dinţii se taie cu un cuţit mic ținut la brîu într-o teacă specială. Sînt aduşi la masă şi peşti proveniţi din rîuri, din marea dinăuntru şi cea dinafară, fripţi cu sare şi chimen. Ei pun chimen şi în băutură. De ulei nu se folosesc din cauza rarităţii şi pentru că li se pare că este fără gust şi neplăcut. Cînd iau cina mai mulţi, se aşază în cerc, iar în mijloc, stă cel mai puternic, ca şi cînd ar fi corifeul unui cor, deosebindu-se de ceilalţi, fie prin îndemînarea războinică, fie după neam, fie după bogăţie. Acesta, la rîndul său, primeşte pe altul lîngă el şi tot astfel, de o parte şi de alta, după rangul fiecăruia. Unii stau în spate, avînd brînză, iar lăncierii şed în faţă, în cerc, aşa cum doresc stăpîinii. Cei care administrează băutura o aduc în vase speciale, fie de lut, fie de argint, căci ei au şi tăvile, pe care aduc hrana, din lut sau din argint, unii au tăvi de aramă, iar alţii au coşuleţe de lemn sau împletite. Băutura bogaţilor este vinul din Tesalia şi cel din regiunea Masaliei, neamestecat cu apă. Cîteodată, amestecă puţină apă. Cei mai săraci beau un fel de bere din orz, pregătită cu miere. Aşa se întîmplă cu cea mai mare parte a oamenilor neînstăriţi; băutura aceasta se numeşte *corma*. Ei toarnă din acelaşi potir cîte puţin, nu mai mult de o ceaşcă, dar fac acest lucru de mai multe ori. Sclavul aduce la dreapta şi la stînga, căci aşa sîrvesc ei, şi cînstesc pe zei întorcîndu-se spre dreapta.“

Dărnicia unui om bogat. 37. Poseidonios descrie bogăţia lui Luernius Bituitus, tatăl celui ucis de romani,

și zice că acesta căutînd să-și atragă de partea sa mulțimea, pe cînd era purtat de un car, în cîmpie, împărțind în dreapta și în stînga aur și argint femeilor celte care-l urmau (...) a pregătit atîta băutură și mîncare încît timp de mai multe zile oricine voia putea să intre și să se înfrupte. Cînd fixa ziua ospățului, unul dintre străini, poet sărac, veni la el și-l întîmpină cu o cîntare, lăudîndu-i excelența și deplîngîndu-și lipsurile ; Luernius, fiind impresionat, ceru un săculeț de aur și i-l aruncă. Acela îl luă și iarăși începu să-l slăvească, întrucît pămîntul, pe locul unde calcă el, produce aur și binefaceri pentru oameni. Toate acestea sînt povestite de Poseidonios în cartea a XIII-a.

Obiceiuri la parți. 38. În cartea a V-a, [Poseidonios] istorisind despre parți, zice : „Cel numit prietenul, nu ia parte la masă, ci, așezîndu-se pe pămînt, de pe un pat înalt, mănîncă ceea ce este adus regelui de către el și, adeseori, pentru că, din vreo cauză întîmplătoare, se îndepărtează de la masă de pe pămînt, este bătut cu curele și nuiele iar după ce este stropit de sînge, se închină celui care îl pedepsește ca unui binefăcător, căzînd cu fața jos, pe podea“.

În cartea a XVI-a, vorbind despre regele Seleucus, amintește cum s-a întors în Media și în lupta cu Arsaces a fost făcut sclav de către barbari și cum petrecînd multă vreme la acesta, a fost tratat regește.

„Regele parților avea la ospete un pat pe care el singur ședea, mai înalt decît celelalte și separat de ele, iar masa i se punea numai lui cu tot felul de mîncăruri barbare ca unui erou.“

Ospețe indiene. 39. Megasthenes în cartea a II-a din *Indice*, spune că indienilor, la ospăț, li se întinde fiecăruia câte o masă care are înfățișarea unui bufet și pe această masă se așază un blid de aur, în care ei aruncă, mai întâi, orez fiert ca și când toată lumea ar mânca cereale, apoi multe mîncăruri pregătite după tipicul indienilor. Germanii, după cum relatează Poseidonios în cartea a XXX-a, la prînz, aduc carne fiartă cu miere, beau lapte și vin neamestecat. Unii dau lupte de gladiatori în timpul ospățului.

Obiceiuri la romani. Nicolaos din Damasc, unul dintre filozofii peripatetici, în cartea a CX-a din *Istorii*, afirmă că romanii, la ospete, introduc lupte de gladiatori. Romanii organizează spectacolele de gladiatori nu numai în adunări și teatre, luînd acest obicei de la etrusci, dar și la ospete. Unii, de multe ori, invitau la ospete pe prieteni și din alte motive dar și pentru a vedea două-trei perechi de gladiatori ; oaspeții, săturîndu-se de mîncare și băutură, chemau pe gladiatori. Unul din gladiatori era imediat înjunghiat, iar ei aplaudau la acest spectacol cu deosebită plăcere. Unul a și înscris în testament, drept moștenitoare, pe sclăvele foarte distinse, pe care le avea și luptaseră ca gladiatori, iar altul a lăsat moștenitori pe copiii impuberi, iubiții lui. Toțuși, poporul n-a suportat asemenea nelegiuire, ci a declarat testamentul neautentic.

Obiceiurile la celți. 40. Poseidonios în cartea a XXIII-a din *Istorii*, zice : „Cîteodată, celții, la ospăț luptă doi cîte doi. Într-adevăr, adunîndu-se înarmați, se bat cu inamici imaginari, se iau la harță, uneori, se rănesc și înfierbîntîndu-se dacă cei de față nu-i oprîesc, ajung să se ucidă

între ei. În vechime, spune el, era obiceiul ca dintre coapsele puse pe masă, cel mai puternic lua una în întregime, iar dacă un altul se opunea, se ridicau luptându-se pînă la moarte. Alții, în teatru, luînd bani de argint și de aur iar alții, cîteva vase de vin, unii legîndu-se prin jurămînt făceau cadouri prietenilor intimi, se așezau pe scuturi cu fața în sus iar cineva care stătea alături le tăia gîtul.“

42. Demetrios Scepsios în cartea a XXIV-a din *Tabăra troiană*, zice : „La regele Antiochos, poreclit cel mare, la ospăț dansau înarmați nu numai prietenii regelui, ci regele însuși“. Dealtfel și la un oarecare Hegesianax Alexandrinul din Troia, autorul unei opere istorice, exista obiceiul dansului ; acesta ridicîndu-se, zicea : „— Mai întîi, majestate, aș vrea să știu : vrei să mă vezi dansînd incorect sau dorești să mă ascuți cum îți citesc versuri frumoase ?“ Regele porunci să citească și așa de plăcut impresionat rămase încît îl socoti vrednic de ospăț și de prieten.

Douris din Samos în cartea a XII-a din *Istorie* amintește că Polisperchon cînd se îmbăta, cu toate că era bătrîn, dansa. Nu era mai prejos de cineva în ceea ce privește strategia sau demnitatea, și toată viața el se îmbrăca în tunică galbenă de femeie și dansa încălțat cu sandale.

Nestatornicia lui Philippos. (...) 62. Despre lipsa de stăpînire, despre viața lui Philippos și a prietenilor lui Theopompos în cartea a XLIX-a din *Istorie* scrie următoarele : „Philippos, după ce a ajuns stăpîn pe mulți bani, nu i-a cheltuit cu rînduială, ci i-a aruncat și i-a risipit,

ca cel mai nesocotit dintre toți oamenii. Nu numai el ci și toți cei din jurul său căci nici unul dintre ei nu știa să trăiască cumpătat și să aibă o casă chivernisită. Și aceasta, fiindcă era dornic de a avea cît mai mult și se arăta iubitor de lux, făcea totul la întîmplare și cînd cîștiga și cînd pierdea. Într-adevăr, fiind soldat, nu avea timp să socotească veniturile și cheltuielile. Apoi, prieteni din multe locuri se strînseseră în jurul său. Unii proveneau chiar din acea țară, iar alții din Thesalia sau din restul Heladei. Și nu erau aleși după însușirile lor ci, dacă se aflau printre elini sau printre barbari, desfrînați, nestăpîniți sau nerușinați, aceștia aproape toți se strîngeau în Macedonia și se numeau prietenii lui Philippos. Și chiar dacă cineva nu avea un astfel de caracter, cînd se ducea acolo, datorită modului de viață macedonean, repede ajungea la fel cu ceilalți. Într-adevăr, pe de o parte, războaiele și expedițiile militare, iar pe de altă parte, viața de lux îi făcea să fie îndrăzneți și să trăiască în dezordine, nu în orînduială, ci la fel cu piraii.“

Despre Pasicypros. 63. Douris în cartea a VII-a din *Macedonice*, vorbind despre Pasicypros, regele Ciprului, caracterizat drept necumpătat, scrie următoarele : „Alexandros, după asediul Tirului, trimițînd pe Pythagoras, îi oferi multe daruri precum și locul cerut. Mai înainte, Pasicypros, pe cînd domnea, din cauza lipsei sale de cumpătare dăduse acest loc pe cincizeci de talanți lui Pygmalion din Citium și, odată cu locul, și propria lui domnie. Luînd apoi banii, a îmbătrînit în cetatea Amathous.“ (...)

Necumpătarea lui Demetrios. 64. „Și Demetrios, urmașul lui Demetrios din Phaleron, ajunsese atît de nestă-

pînit cu propria sa persoană, după cum spune Hegesandros; încît, avînd în preajmă pe Aristagoras corintianul, ducea o viață de mare lux. Chemîndu-l membrii areopagului¹ și îndemnîndu-l să ducă o viață mai cumpătată, el le răs-punse :

«— Dar și acum duc o viață de om liber. Într-adevăr, am hetaira cea mai frumoasă, nu fac rău nimănui, beau vin de Chios, am suficient pentru a pregăti toate celelalte lucruri din destul, în timp ce veniturile mele personale ajung pentru asta și nu fac ca unii dintre voi, care dau cu camătă și practică desfrînarea.» Și, zicînd așa, a citat și cîteva nume de oameni care săvîrșeau asemenea fapte. Auzind acestea, regele Antigonos l-a făcut pe Thesmotet. La sărbătorile panateene², fiind comandantul călărimii, a ridicat o estradă în fața Hermelor mai înalte decît Her-mele pentru Aristagoras, iar altădată la Eleusis, cînd se celebrau misterele, i-a pus un tron lângă Anactolon, zi-cînd că or geme aceia care vor încerca să-l împiedice.“

Moravuri severe. 65. Phanodemos Philochoros³ și mulți alții istorisesc faptul că, în vechime, areopagiții chemau la ei pe cei care trăiau fără cumpătare, nu aveau avere proprie și îi pedepseau. Areopagiții, convocînd pe Mene-demos și pe Asclepiades, filozofi tineri și săraci, i-au în-trebat cum pot să-și petreacă toată ziua în discuții cu filo-zofii fără a cîștiga ceva și, totuși, o duc așa de bine fizicește. Și ei i-au cerut să fie chemat unul dintre morari. Venind, acela declară că în fiecare noapte aceștia coborau

¹ Tribunalul suprem atenian.

² Sărbătoarea Atenelor.

³ Autorul unei *Istории a Aticei* (secolul al IV-lea î.e.n.).

în moară și învîrtind piatra luau fiecare cîte două drahme ; areopagiții se minunară și îi cinstiră pe fiecare cu două sute de drahme. Locuitorii din Abdera îl judecară în public și pe Democritos, pentru că risipise averea părintească ; el, după ce le-a citit lucrarea *Magnifica tabără* și cele cu privire la Hades, le-a răspuns că a cheltuit averea cu acestea și astfel a fost lăsat liber.

CARTEA A V-A

Despre vin. (...) 2. Se pare că vinul te ispitește la prietenie, pentru că încălzește sufletul și îl dispune. (...) Legiuitorii avînd grijă de ospetele de acum le-au orînduit pe cele ale triburilor precum și pe cele ale întregului popor, după aceea, au mai organizat și ospetele asociațiilor religioase numite pe frații și, de asemenea, pe cele referitoare la corporații. Multe sînt adunările filozofilor, în cetate, unele aparținînd partizanilor lui Dioneș, altele, partizanilor lui Antipatros sau ai lui Panaitios¹; Theophrastos a lăsat bani pentru o asemenea adunare, dar, o, Zeus! nu pentru a se comite netrebnicii cînd se adună, ci pentru ca fiecare să și petreacă la ospăț, cumpătat și elegant după legea banchetelor. Aceia, care se găseau în pritaneu și aveau ospete chibzuite, petreceau toată ziua, pentru cetate. Datorită unui astfel de ospăț, spune Demosthenes, a fost raportată părăsirea Elateei: „— Era seară și cineva a venit în pritaneu ca să anunțe că Elateea a

¹ Din Rodos, renumit filozof stoic (secolul al II-lea î.e.n.).

fost luată“. Filozofii se îngrijeau să ducă pe tineri cu sine, după o lege rînduită, spre a se veseli. Existau anumite legi cu privire la ospetele lui Xenocrates în Academie, după cum și la cele ale lui Aristoteles.

Mesele comune din Sparta și ospetele bărbaților din Creta erau rînduite în cetate cu cea mai mare grijă. De aceea, cineva a afirmat, pe bună dreptate : „Prietenii nu trebuie să lipsească multă vreme de la ospăț căci de acolo provin amintirile cele mai plăcute“. Filozoful Antipatros, în timp ce pregătea un ospăț, ceru invitaților să răspundă la cîteva sofisme. Acesta afirmă că Arcesilaos, fiind chemat la un ospăț și așezîndu-se lîngă un comesean care mîncă cu lăcomie, iar el nu putea să guste nimic, cînd cineva dintre cei de față îi oferi ceva, zise : „— Să-ți fie ție bine, însă eu doresc să-i fie bine lui Telephos, ceea ce gîndesc eu. Telephos era numele unui mare mîncău.“ (...)

8. Se spune că amestecul potrivit al vinului cu apă a fost inițiat de Anphiction, care a învățat pe atenieni cum să-l facă. De aceea, a fost întemeiat templul lui Dionysos. (..)

Faptele lui Antiochos Epiphanes. 21. Cum să caracterizăm, dragi prieteni, ospățul dat de Antiochos, numit ilustrul (Epiphanes), sau după faptele lui, numit și nebunul (Epimanes). Acesta era unul dintre regii sirieni care au urmat după Seleucus. Despre el Polybios, scrie următoarele : „Fugind din palat, uneori, lua pe sclavii întîlniți la întîmplare în cetate. (...) El era găsit adeseori pe la cei care băteau argintul și aurul, vorbea spre a nu spune nimic, trîncănea șiret către bijutieri și alți meșteșugari. După aceea, coborînd în piață, el își petrecea timpul cu oame-

nii din popor, găsiți la întîmplare. Pe urmă, mai bea și cu străinii vinuri ieftine iar cînd afla de cineva dintre tineri că este în bună dispoziție, fără să facă nici un fel de prezentare, se înfățișa acolo chefuind în sunet de tamburine și muzică stridentă încît mulțimea din cauza ciudățeniei se îndepărta și o lua la fugă. Adeseori, dezbrăcîndu-se de haina regală, se îmbrăca cu o togă și se plimba prin Agora ca să facă alegeri; unora le strîngea mîna, iar pe alții îi scuipa și-i îndemna să-i dea votul. Uneori, ca să ajungă edil, iar alteori, pentru a fi ales tribun al plebei. După ce obținea dregătoria și se așeza pe un tron de fildeș, cum este obiceiul la romani, audia pe cei aflați în Agora și-i judeca cu mult zel și bunăvoință. Din această cauză, oamenii cumsecade erau în mare încurcătură, căci unii bănuiau că e un om simplu, iar alții ziceau că e nebun. Într-adevăr, el și cînd făcea cadouri, era foarte generos; astfel, unora le dădea oscioare, altora, castane de phenix, iar altora bani de aur. Și dintre toți întîlnea pe unii pe care nu-i mai văzuse cîndva și le oferea daruri neașteptate. Prin jertfele făcute în cetate și prin cinstirile zeilor, întrecea pe toți cei care domniseră mai înainte. Acest lucru s-ar putea dovedi prin Olimpionul din Atena și prin statuile din jurul altarului de la Delos. El se scălda în băile publice cînd acestea gemeau de lume și unsorile cele mai scumpe erau aduse în vase foarte ieftine. Atunci cineva spuse: „— Fericiți sinteți voi, regilor, care puteți întrebuința asemenea uleiuri și mirosiți plăcut“. Regele nu-i replică, continuă să se spele, după aceea, făcu să i se verse pe cap un vas foarte mare plin cu cel mai scump mir, numit *stactic*.“

22. Ei, bine, regele însuși, auzind de întrecerile ce se dădeau în Macedonia, de către Aemilius Paulus, comandantul romanilor și, voind să-l întreacă pe Paulus prin măreția darurilor, trimise soli și delegați oficiali pe la cetăți ca să vestească întrecerile ce vor fi date de el, pentru Dahnes, gândind că mare va fi zelul elenilor ca să vină să-l vadă. El a marcat începutul adunării cu o pompă desfășurată în acest fel. Cîțiva romani îmbrăcați după modă romană deschideau pompa. Erau cinci mii de oameni în floarea vîrstei. Urmau cinci mii de locuitori ai Misiei. După aceea, locuitorii din Cilicia, în număr de trei mii, înarmați conform modelului celor cu centură ușoară, avînd cununi de aur. Veneau, apoi, trei mii de traci și cinci mii de galați. Acestora le urmau douăzeci de mii de macedoneni, cinci mii de purtători de scuturi din bronz și alții au scuturi din argint, după care puteau fi văzuți două sute patruzeci de perechi de gladiatori. În spatele acestora se aflau o mie de cai din Nisaia, trei mii de cai publici, dintre care unii aveau frîurile de aur, alții, cununi de aur iar alții, cununi de argint. După aceștia venea o mie de aleși cărora le urma așa-numita trupă ce părea cel mai puternic corp de cavalerie. Aceștia erau în număr de o mie cinci sute. Toți cei numiți mai sus aveau mantale de purpură, iar mulți dintre ei purtau porfire de aur, brodate cu figuri de animale. În cele din urmă, veneau o sută de corpuri de cavalerie și patru sute de atelaje de patru cai, escortate de o trăsură cu elefanți anume pregătiți.

23. Este foarte greu să mai descriem și restul pompei, de aceea, trebuie s-o prezentăm pe scurt. În pompă

se aflau cam opt sute de efebi, avînd cununi de aur, după aceea, veneau cam o mie de boi bine crescuți, aproximativ trei sute de vase sacre și cam opt sute fildeși de elefanți. Nu este cu putință să socotim mulțimea statuilor. Într-adevăr, se găseau cele mai diverse statui ale unor oameni, ale zeilor sau ale demonilor; de asemenea, erau purtate și chipurile eroilor, unele împodobite cu aur, altele pe jumătate îmbrăcate cu stofe ornamentale de aur. Miturile referitoare la toți aceștia, după povestirile predate în tradiție, erau scrise pe cărți scumpe. La urmă, chipul nopții și al zilei, al pămîntului și al cerului, al aurorei și ale miezului zilei; iar mulțimea lucrurilor de aur și de argint ar putea să fie bănuită cam în felul următor: o mie de sclavi purtau în pompă vasele de argint ale unuia dintre prietenii lui Dionysios, secretar, și din aceste lucruri nici unul nu valora mai puțin de o mie de drahme. (...)

24. Terminîndu-se deci întrecerile și luptele de gladiatori și vînători, în timp de treizeci de zile, cît a durat spectacolul, în primele cinci zile, toți s-au uns în gimnaziu cu mir șofrăniu din vase de aur. Acestea erau în număr de cincisprezece.

25. (...) Masurius adăugă cîteva cuvînte despre pompa ce a avut loc la Alexandria, dată de prea bunul rege Ptolemaios Philadelphos, despre care Calixenes din Rodos povestește în cartea a IV-a din *Despre Alexandria*: „Înainte de a începe scena pregătită de jur împrejurul vîrfului cetății, în afară de soldați, de meșteri și de alți oameni aflați acolo, voi arăta cum s-a întîmplat. Într-adevăr, a fost frumoasă pentru omul neobișnuit și vred-

nică de a fi auzită. Se găseau o sută treizeci de paturi cuprinse în cerc și aveau o rînduială pe care o vom arăta îndată. Erau niște coloane de lemn, cîte cinci de fiecare latură, de cincizeci de coți, în înălțime, și cîte patruzeci și nouă de coți, în lățime, pe care se aranjase un peristil în formă de teragon, și ele susțineau tot acoperișul sălii de ospăț. Aceasta era deschisă la mijloc, iar din cealaltă parte avea grinzi pe care se sprijineau pînze albe în centru unde se profilau rînduite diferite desene. (...)“

36. Ce împărăție, dragi oaspeți, a fost atît de bogată în aur, cred că nu era împărăția care a luat bani de la perși și din Babilon sau care a făcut metale și le-a scos din mine sau care a avut Pactolul, producător de aur. Într-adevăr, numai Nilul despre care se spune că are unde de aur și hrană din belșug, poartă, în apele sale, aur ce poate fi lucrat fără primejdie ca să ajungă la toți oamenii ; acesta, de dragul lui Triptolemos a fost trimis pe tot pămîntul. De aceea, Parmenon, poet din Bizantion, cînd i s-a adresat, a zis : „— O, tu Nilule, Zeus egiptean !“.

CARTEA A VI-A

Despre tragedie. 1. De vreme ce mereu mă întrebi, prietene Timocrates, despre toate cele spuse de *deipnosofiști* socotind că am descoperit ceva nou, îți vom aminti afirmațiile lui Antiphanes în *Creație*: „Dintre toate creațiile, tragedia este fericită, întrucît subiectele sînt cunoscute dinainte de către spectatori, încît actorul trebuie doar să sugereze ideile poetului. Într-adevăr, este suficient să amintesc de *Oedip* că ei le știu pe toate celelalte: Tatăl — Laios, mama — Iocasta, cîte fete, cîți băieți, ce va suferi fiecare, ce-a făcut fiecare.“ Iarăși, dacă cineva îl va pomeni pe Alcmeon vor fi amintiți îndată toți copiii lui, se va relata cum nebun fiind și-a ucis mama. (...) După aceea, cînd nu vor mai putea spune nimic și se va face tăcere, în dramă, atunci (...) pentru spectatori totul va dispărea. Pentru noi însă nu este așa, ci toate trebuie să le descoperim... și lucrurile rînduite altădată ca și acum sînt de față, catastrofa și intrarea iar dacă vreun Chremes sau Pheidon are să

omită ceva din acestea, este fluierat. Dar lui Peleu și lui Teucer îi este îngăduit să facă acest lucru.“

2. Timocles, autorul de comedii, consideră că tragedia este folositoare vieții din multe puncte de vedere și în piesa *Femeile la sărbătoarea lui Dionysos* spune : „— Hei tu, acesta, ascultă-mă, că am să-ți spun ceva. Omul este un animal din fire făcut să muncească și viața arată în el multe suferințe. El a găsit deci aceste griji consolatoare. Căci mintea, uitînd de grijile proprii, este dusă spre patima altuia și pleacă cu plăcere de acolo și acela chiar rămîne instruit. Privește mai întîi, dacă vrei, cît de mult folos aduc poezii tragici tuturor oamenilor. Într-adevăr, săracul, aflînd că Telephos a fost mai nenorocit decît el suportă mai ușor sărăcia. De asemenea, bolnavul care l-a văzut pe Alcmeon nebun. Suferă cineva de ochi ? Phineidai a fost orb. I-a murit cuiva copilul ? Dar Niobe se mîndrea cu asta. Este cineva șchiop ? Privește pe Philoctet. Este vreun bătrîn nenorocit ? Dar a auzit el, oare, de Oineus ? Dacă cineva se gîndește la toate nenorocirile, mai mari decît acelea suferite de el sau de alții, atunci suportă mai ușor propriile sale nenorociri.“

Ironizarea la Demosthenes. 3. Și noi, Timocrates îi dăm înapoi resturile deipnosofiștilor și nu ți le restituim, cum zice retorul, Cothocides, ironizînd pe Demosthenes, care a sfătuit pe atenieni să nu ia regiunea Halonnesos dacă Philippos le-o oferă, ci numai în caz că o dă înapoi. Acest lucru îl spune și Antiphanes în comedia *Stupul de albine*, glumind astfel : „A) Stăpînul a dat înapoi, cum a luat, toate de la tatăl său.

B) Acest cuvînt l-ar fi iubit mai mult Demonsthenes dacă l-ar fi luat“, iar Alexis zice în *Soldatul* : „A) — Primește lucrul acesta.

B) — Ce este acesta ?

A) — Slavul pe care eu l-am luat de la voi și-l duc acasă.

B) — Cum nu ți-ajunge că-l hrănești ?

A) — Dar nu-i al nostru.

B) — Nici al nostru.

A) — Doar voi mi l-ați dat.

B) — Dar chiar nu vi l-am dat.

A) — Cum nu ?

B) — Vi l-am restituit.

A) — Cum să iau eu ceea ce nu mi se cuvine ?“

4. Au intrat la noi sclavi, aducînd o mulțime de pești de mare și de lac, pe tăvi de argint. Pentru ca să admirăm și luxul împreună cu bogăția, căci ei hrănesc și nereidele. Și atunci unul dintre paraziți și lingușitori spuse că Poseidon a trimis lui Nittunius peștii noștri nu pentru că s-ar fi gîndit la cei care vînd peștele la Roma ca de la egal la egal, ci fiindcă unii au fost aduși de la Antium, alții de la Taracina, din Insulele Pontice și de la Pirge. Acesta este un oraș în Etruria.

...Xenarchos în lucrarea intitulată *Scoica* zice : „Poetii reprezintă un amalgam, deoarece nu găsesc nici un lucru nou, ci fiecare poartă în sus și în jos același lucru. Dimpotrivă, în comparație cu neamul vînzătorilor de pește nu este altul mai filozoficesc și mai nelegiuit decît ei. Într-adevăr, ei n-au voie să facă libații, acest lucru le este interzis de lege. (...)“

Ospețele numizilor. 14. Regele Ptolemaios, în cartea a VIII-a din *Însemnări*, vorbind despre Massinissa¹, regele numizilor, scrie următoarele : „Ospețele lui erau pregătite după moda romană. Argintul se lua la întrecere cu pământul ars. Al doilea fel de mîncare se pregătea după moda italică, coșulețele erau toate de aur și stăteau alături de cele împletite cu sfoară. Muzicanții erau elini.“

Aurul și argintul la greci. 19. După cele expuse de Aemilianus, Pontianus zise : „— Într-adevăr, în vechime, la greci aurul era rar și chiar foarte rar, iar argint se găsea puțin în mine. De aceea, Douris din Samos relatează că Philippos, tatăl regelui Alexandros cel Mare, dobîndise o cupă de aur și o ținea mereu sub pernă.“ Herodotos din Heracleia² zice că *Mielul de aur* al lui Atreus pe care erau desenate eclipsele soarelui și schimbările basileilor și cea mai mare parte a tragediei era o cupă de aur ce avea în mijloc un miel de aur. Anaximenes din Lampsacos³ în așa-numitele *Prime istorii* spune că Eriphyla avea un colier renumit în antichitate din cauză că aurul era rar atunci la eleni. În realitate, era o minune să ai pe vremea aceea un potir de aur. Dar după ce locuitorii Faciclei au cuprins Delfi, toate aceste lucruri se găseau din belșug. Cei renumiți pentru bogăție beau din cupe de bronz, iar cutiile lor se numeau

¹ Pretor al poporului roman, născut pe la anul 240 î.e.n.

² Numit de Aristoteles „mitologul“, a scris, printre altele, *Mitul lui Heracles* (secolul al IV-lea î.e.n.).

³ A trăit în secolul al IV-lea î.e.n.; a scris o lucrare intitulată *Schimbările regilor*.

cutii de bronz. Herodotos spune că preoții egiptenilor beau din cupe de bronz și că atunci cînd regii lor făceau sacrificii în comun nu se găseau să li se dea tuturor cupe de argint. Ei, bine, Psametih, cel mai nou dintre regii lor, a făcut o libație dintr-o cupă de bronz, în timp ce ceilalți, executau același ritual din cupe de argint. Cînd templul lui Apollon Pythios a fost prădat de către foc-cieni, atunci a strălucit aurul la eleni, iar argintul a erupt ; mai tîrziu, cînd Alexandros cel Mare a luat tezaurerele din Asia, a răsărit cu adevărat bogăția pe care o descrie Pindaros.

20. Și statuile de argint de la Delfi și cele de aur au fost oferite acolo de Gyges, primul rege al lidienilor. Înainte de domnia acestuia, templul lui Apollon Pythios nu avea aur, după cum spune Phantias din Erezos și Theopompos în cartea a XC-a din *Filipice*. Acestea povestesc că templul lui Apollon Pythios a fost împodobit de Gyges și, după aceea, de Cressus, iar apoi de Gelon și de Hieron din Sicilia. Iar trepiedul și Nike de aur au fost oferite pe vremea cînd Xerxes a organizat expediția în Grecia. Și Hieron a făcut ofrande de același fel. Theopompos spune : „Vechiul templu era împodobit cu statui de bronz și nu cu statui de bărbați, ci numai căldări și trepiede din bronz. Ei, bine, lacedemonienii, voind să aurească fața lui Apollon de la Amicla și negăsind aur în Grecia, au trimis la Delfi și l-au întrebat pe zeu de unde ar putea să cumpere aur. Zeul i-a sfătuit să meargă la Cressus, regele Lidiei, și să cumpere de la el. Și ducîndu-se ei, au cumpărat de la Cressus. Hieros din Siracuza, voind să aducă ofrandă zeului un trepied și pe Nike din

aur, multă vreme a dus lipsă de aur, de aceea, a trimis oameni ca să caute în Grecia. Aceștia cu greu au ajuns la Corint și cercetînd cu de-amănuntul au găsit la Arhiteles corintianul care, timp îndelungat, cumpărînd cîte puțin a strîns multe tezaure.“

Ofrande aduse zeilor. 21. Același lucru îl istorisește și Phantias în cartea *Despre tiranii din Sicilia*; acesta afirmă că în acel timp statuile vechi erau de bronz și chiar, trepiedele, căldările și vasele despre care pe unul spune că stă scris :

„Privește-mă, eu eram în largul turn
Al Ilionului cînd am stat în jurul Elenei cu părul frumos
Și mă purta veșnicul Antenorides Helicaon
Iar acum mă are pămîntul fiului Latenei“:

Iar pe trepied, unul dintre premiile puse pentru Patroclos, stă scris :

„Sînt un trepied de aramă și un dar pentru Apollon
Și m-a pus pentru Patroclos, Achilleus cel iute de picior
Și m-a mai pus ca ajutor prea bunul Diomedes Fididul
Cînd a învins cu caii în Helespontul cel larg“.

22. Ephoros sau Demophilos, fiul său, în cartea a XXX-a din *Istorie*, despre templul de la Delfi, zice : „Onomarchos, Phaullos și Phalaikos au adus nu numai toate lucrurile zeilor, ci, în cele din urmă, soțiile lor au luat și podoaba Eriphylei pe care Alcmaion o adusese la Delfi din porunca zeului, iar Menelaos pusese ca dar colierul Elenei, căci și unuia și altuia, zeul le promisese.“ Cînd Alcmaion l-a întrebat cum ar putea să scape de nebulie, zise : „— Îmi ceri un dar, pentru ca să scapi de nebulie. Și tu să-mi aduci un dar cîstindu-mă în locul

în care mama a ascuns sub pământ pe Amphiaraios cu caii săi.“

Lui Menelaos, care întreba cum ar putea să pedepsească pe Alexandros, Zeul îi spuse : „— Adu-ți o podoabă de aur, luînd-o de la gîtul soției, pe care cîndva Cypris a dat-o Elenei în dar. Astfel, ție Alexandros îți va da ispășirea cea mai rea.“

Și s-a întîmplat ca femeile să se certe pentru asemenea podoabă, care dintre ele va lua-o și, trăgînd ele la sorti, una fiind posacă în viața obișnuită și foarte mîndră, luă colierul Eriphylei, iar cealaltă, care se distingea prin frumusețe și era lascivă, luă darul Elenei. Aceasta, iubind pe un tînăr numit Epeiros, plecă împreună cu el și puse la cale moartea soțului.

23. Divinul Plato și Licurg Spartanul nu îngăduiau ca în statele lor să se încetățenească ceva din lucrurile scumpe și nici măcar argintul sau aurul, socotind că dintre metale sînt suficiente fierul și arama, iar aurul și argintul erau îndepărtate pentru că, după părerea lor, aduceau boală în cetățile sănătoase. Zenon, întemeietorul stoicismului, socotind că toate celelalte sînt indifereente, afară de faptul de a se folosi de ele potrivit legii, așa cum trebuie, considera indiferentă și întrebuintarea sau evitarea lor. (...)

Oamenii, avînd o dispoziție sufletească lipsită de mirare în fața celorlalte lucruri, care nu sînt nici urîte, nici frumoase, să se folosească mai mult de cele cerute de natură, iar dintre cele potrivnice, netemîndu-se, în general, de nimic, să se țină departe de ele cu rațiune și nu cu frică.

Într-adevăr, natura n-a îndepărtat din lume nimic din cele amintite ci le-a lăsat să stea sub pământ determinînd ca prelucrarea acestor metale să fie trudnică și grea ; cei care le doresc să le cîștige prin muncă ; nu numai cei care lucrează în mine, dar și aceia care, adunînd lucrurile scoase din mine, cu mii de trude, să păzească această avere rîvnită de mulți. (...)

Uneori, unele rîuri poartă firimituri de aur ; bărbații și femeile, chiar cele care dispun de mai puțină forță, curăță firimiturile de aur de nisipul cu care sînt amestecate, le cern, le spală și le duc într-o groapă pentru a fi topite, așa după cum relatează Poseidonios (...) ; se spune că odinioară în munții numiți, pe atunci, Ripaia, mai tîrziu, Olbia iar, în zilele noastre, Alpi, aflați în Galia, o pădure s-a aprins și a început să curgă argint. Desigur, acesta se găsește în mine adînci și pline de primejdii, după cum afirmă Demetrios din Phalerai ; lăcomia omenească nădăjduiește să-l scoată din coapsele pămîntului pe însuși zeul Pluton. Glumind, spune că „adeseori oamenii, cheltuie tot ce au în mînă, de dragul unor lucruri invizibile, cele rîvnite nu le-au dobîndit, iar pe cele avute le-au pierdut, așa cum se spune în pilde“.

Spartanii și metalele prețioase. 24. Lacedemonienii, deși erau împiedicați de tradiție să aducă aur în Sparta, după cum istorisește același Poseidonios, să obțină aur și argint, ei totuși cîștigau. Se asemănau cu arcadienii care le erau vecini, iar apoi, i-au avut dușmani, în loc de prieteni, lipsa de încredere fiind iresponsabilă din cauza dușmăniei. Se spune că aurul și argintul, care mai

înainte se aflau în Sparta, l-au făcut ofrandă lui Apollon, la Delfi și că Lysandros, introducându-l în mod public în cetate, a fost cauza multor nenorociri. O tradiție spune că Gylippos, eliberatorul siracuzanilor, a murit, fiind condamnat de efori pentru că își însușise bani din Lisandreion. (...)

Galii și metalele prețioase. 25. Dintre gali, cei numiți scordiști, nu aduc aur în țara lor, dar pradă ținutul altora și, săvârșind nedreptăți, nu le scapă aurul. Neamul lor este o rămășiță a galilor, care au pornit în expediție cu Brennus la oracolul de la Delfi, iar Bathanatos, un comandant oarecare, i-a colonizat în ținuturile de lângă Istru... de la acesta ei numesc și drumul pe care s-au întors, Bathanatia¹, iar pe urmașii aceluia îi numesc bathanați² chiar și în zilele noastre. Aceștia detestă aurul și nu-l introduc în patriile lor, căci au suferit multe nenorociri din cauza lui; de argint se folosesc și, de dragul lui, fac multe lucruri grozave. Ar trebui să deosebim nu neamul celui care a făcut o nelegiuire, ci nelegiuirea săvârșită față de zei, iar dacă n-ar introduce argintul în ținutul lor sau ei s-ar îngriji foarte mult de argint și de fier sau dacă nici aceste metale nu s-ar găsi la ei, și-ar petrece viața mîncînd și bînd precum și cu lupta pentru a cîștiga alte lucruri necesare.

Despre paraziți. 26. Aceleași idei le afirmă și Pontianos; majoritatea a avut ambiția să descifreze afirmațiile făcute de Ulpianus. Dintre acestea, dezlegînd ei pe cele rămase, Plutarchos zise: „Numele de parazit era

¹ Drumul nemuririi.

² *Bathanat*, nemuritor.

odinioară scump și sfânt“, așadar Polemon, fie că venea din Samos, fie din Sicilia sau din Atena, așa cum spune Heracleides Mopseatul, menționându-l pe el și pe cei din alte cetăți, deoarece el se mai numea și Stelocapas, după cum spune Herodicos, scriind despre paraziți menționează : „Numele parazitului este acum lipsit de faimă ; la antici aflăm că parazitul era ceva sacru.“ La Chinosarges, în templul lui Heracles, se află înscris un decret al lui Alcibiades (...) în care se vorbește astfel, în ceea ce privește numele de parazit : „Preotul să aducă jertfă împreună cu paraziții. Cît privește originea lor, paraziții să provină dintre bastarzi și dintre fiii acestora. Acela care nu va vrea să fie parazit, să fie adus la judecată pentru acest motiv.“ (...)

În Palenitis se află următoarea inscripție : „Arhonții și paraziții au adus această ofrandă și anume, aceia împodobiți cu o cunună de aur pe vremea arhontelui Pythodoros“.

(...) 30. Poeții antici denumesc paraziții drept lingușitori. Dintre acești poeți, Eupolis a dat titlul unei piese în care corul lingușitorilor spune : „Așadar vom relata despre viața pe care o duc lingușitorii. Dar ascultți, că noi sîntem oameni renumiți în toate. Într-adevăr, mai întii, noi avem un sclav care să ne urmeze, de cele mai multe ori, străin. Eu am două haine frumoase din care pe una o iau și mă duc la piață. Aici, dacă văd vreun om prost, dar bogat, îndată mă învîrtesc în jurul lui. Și, dacă din întîmplare, bogătașul spune ceva, încep să laud în gura mare ideile lui și mă prefac că sînt extraordinar de bucuros de ceea ce a relatat. După aceea, mer-

gem la cină, unde trebuie ca lingușitorul să spună multe lucruri plăcute îndată, mai înainte de a fi dat afară". (...)

32. Timocles, în piesa *Dragonul* caracterizează, nu fără iscusință, pe paraziți în felul următor : „Eu, dacă întîlnesc un parazit, cum aş putea să spun ceva rău. Deloc, căci nu există vreun neam de oameni mai folositor decît aceștia. Și, dacă se află vreun om iubitor de frumos, acesta este parazitul. Ești îndrăgostit, devine dintr-odată ajutorul tău în dragoste ; îndată-ți e de folos la orice ai nevoie, socotind că asemenea lucruri sînt drepte pentru cel care-l hrănește ; el este un minunat elogiator al prietenilor. Paraziții se bucură de plăcerile ospetelor ce nu costă nimic. Dar care muritor n-o face, sau care erou sau zeu respinge o astfel de ocupație ?“ (...)

33. Și Antiphanes, în piesa *Gemenii*, spune : „Dacă cercetezi cum trebuie, parazitul se împărtășește și de noroc și de viață. Nici un parazit nu spune că face pe prieten nefericit, ci dimpotrivă, afirmă că aduce tuturor fericirea. Duce cineva o viață îmbelșugată ? Nu-l invidiază, ci dorește să se înfrupte din bogăția lui fiind alături de el. Există vreun prieten de viță nobilă, lipsit de grijă ? Parazitul nu se poate lupta cu el, nu se ia la ceartă, nu este invidios, este în stare să suporte mînia, iar dacă-l batjocorește cineva, el rîde. Din fire este erotic, zîmbăreț, cu fața veselă. Și, de asemenea, este un desăvîrșit soldat.“ (...)

36. Diodoros din Sinope în piesa *Moștenitorul* zice și el acestea, nu fără eleganță, despre meseria de parazit : „Vreau să vă arăt clar ce strașnică, mîndră și legiu-ită descoperire a zeilor este aceasta. Celelalte meșteșu-

guri nu le-a descoperit nici un zeu, ci oamenii deștepți, dar meseria de parazit a descoperit-o Zeus, binevoitorul, cel care, după cum spune toate lumea, este cel mai mare dintre zei. Într-adevăr, acesta intră în case fără să deosebească sărăcia sau bogăția și unde vede un pat așternut frumos, o masă cu toate cele necesare, se așază îndată cu eleganță, se înfruptă bine, îndopîndu-se, bea și pleacă acasă fără să contribuie cu ceva. Și eu, cînd văd paturi așternute, mese frumos așezate alături și ușa deschisă, intru acolo în tăcere, mă fac suplu pentru ca să nu deranjez pe comeseanul de lîngă mine, înfulec din toate cele puse dinainte și, după aceea, mă duc acasă întocmai zeului prietenos.“

Faptul era ceva minunat întotdeauna și frumos ; s-ar putea cunoaște mai clar și din următorul lucru : cetatea cîstind cu multă strălucire pe Heracles îi aducea jertfe la toate popoarele. Și cum pentru jertfe erau paraziți, nu i-a tras la sorti și nici nu i-a luat pe paraziții necesari, la întîmplare, ci au ales doisprezece cetățeni cu grijă și anume, selectînd pe cei care aveau amîndoi părinții cetățeni, dispuneau de avere și duceau o viață frumoasă. După aceea, imitînd pe Heracles, au luat cîțiva paraziți dintre cetățenii bogați și au îndemnat să fie hrăniți, după ce aleseseră nu pe cei mai chipeși, ci pe cei în stare să lingusească și să laude toate. (...)

48. Pe cînd parazitul Philoxenos cina odată la Python și pe masă se aflau niște măslin, după cîtva timp, a fost adus un vas de bucătărie. Lovind vasul, acesta spuse : „— Și am dat cu biciul în măslin“. În timpul ospățului, gazda care-l invitase, i-a pus înainte pîine neagră, iar

el îi zise : „— Nu-mi pune multă pîine din asta ca să nu se facă întuneric“. (...))

49. Poseidonios din Apameia, în cartea XLIII-a din *Istoriei* zice : „Celții iau cu ei, chiar cînd sînt în războaie, oameni pe care îi numesc paraziți. Aceștia le aduc laude în fața unor mulțimi de oameni care le ascultă stînd în picioare.“ (...))

Lingușire și lingușitori. 54. Satyros în *Viața lui Philippos* relatează : „Cînd Philippos a pierdut un ochi, alături de el mergea și Cleisophos care, din nenorocire, pierduse același ochi. Și iarăși cînd a fost rănit la gambă Cleisophos mergea împreună cu regele, șchiopătînd. Și dacă cumva Philippos aducea vreo mîncare picantă, el însuși își întorcea privirea ca și cînd avea să mănînce împreună cu el.“)

În țara arabilor, locuitorii făceau acest lucru nu ca să lingușească, ci potrivit obiceiurilor, și anume cînd regele suferea de ceva, toți simulau că suportă aceeași durere ; ei socotesc că e de rîs dacă atunci cînd regele moare, toți se prefac că vor să fie îngropați cu el. (...))

55. Theopompos în cartea a XLIII-a din *Istoriei*, amintește că Philippos a numit ca tiran al celor de același neam pe Thrasydaios din Tesalia. Nu era prea priceput, dar foarte lingușitor. Ahaios, al arcadienilor, nu era lingușitor. Despre acesta Theopompos și Douris consemnează în Cartea a V-a din *Macedonice* ; același tiran al arcadienilor, fiind împotriva lui Philippos a fugit de bună voie din patria sa. Era foarte bine făcut la statură și pot fi menționate multe vorbe de spirit spuse de el. De exemplu, odată Philippos se afla la Delfi unde era

de față și Arcadion. Macedoneanul, zărindu-l, îl chemă și-i zise :

„— Pînă cînd vei fi exilat Arcadion ?“ Acela răspunse :

— Pînă cînd voi întîlni oameni care nu-l cunosc pe Philippos“.

Philarchos, în cartea a XXI-a din *Istorie* spune că Philippos auzind aceste vorbe a rîs, l-a chemat pe Arcadion la masă și astfel s-a destrămat dușmănia.

Despre lingușitorul lui Alexandros, numit Necesias, Hegesandros povestește următoarele : „Alexandros plîngîndu-se că este pișcat de muște, afirmă că de aceea se apără strașnic de ele ; atunci, unul dintre lingușitori, numit Lychesias, aflat de față, zise :

„— Desigur, aceste muște sînt cu mult mai puternice decît celelalte pentru că gustă din sîngele tău“.

Același autor relatează că odată lingușitorul lui Dionysios, numit Heirisophos, a văzut pe Dionysios rîzînd cu cîțiva cunoscuți ; însă era atît de departe de ei, încît nu putea să-i audă ; totuși, a început să rîdă și el. Dionysios îl întrebă de ce rîde, fără să audă cele ce se spun. Iar el îi răspunse :

„— Am încredere în voi că ceea ce se afirmă este de rîs“.

56. Cei mai mulți lingușitori îi avea fiul său Dionysios, pe care mulțimea îi numea lingușitorii lui Dionysios. Aceștia se prefăceau că nu văd bine la ospăț, pentru că nici Dionysios nu avea vederea bună și se înfruptau din mîncărurile puse dinainte asemenea orbilor

pînă cînd Dionysios le întindea mîinile spre bazinul cu apă. (...)

58. Epicrates din Atena, fiind trimis în solie la regele perşilor, după cum spune Hegesandros, şi primind multe daruri de la rege, nu i-a fost ruşine să-l linguşească atît de direct şi cu îndrăzneală, încît afirmă că în fiecare an nu trebuie să se aleagă nouă arhonţi, ci nouă soli către rege. Eu mă mir însă cum de atenienii l-au lăsat nedat în judecat cînd au pedepsit pe Demades cu nouă talanţi, pentru că a introdus ca zeitate pe Alexandros şi apoi au ucis pe Timagoras, deoarece, fiind trimis în solie la rege, i s-a închinat. Timon din Phlious, în cartea a III-a din *Parodia*, aminteşte că Ariston din Chios, cunoştinţa lui Zenon din Citium, a fost linguşitorul filozofului Persaios, prietenul regelui Antigonos. Phylarchos în cartea a VI-a din *Istorie* subliniază că Nicesias linguşitorul lui Alexandros, îi zise :

„— O, rege, ce trebuie să facem noi dacă şi voi zeii suferiţi aşa ?“

Iar Alexandros, abia putîndu-l privi îi răspunse cu greu :

„— Ce fel de zei, mă tem să nu fim duşmani zeilor“.

În cartea a XXVIII-a acelaşi Phylarchos spune că Antigonos, supranumît epitropul, a cucerit pe lacedemonieni şi că a existat un linguşitor numît Apolophane care a afirmat că norocul lui Antigonos este de partea lui Alexandros. (...)

60. Theopompos în cartea a XVIII-a din *Istorie* relatînd cum Nicostratos din Argos a linguşit pe regele perşilor, serie următoarele : „Nu trebuie să socotim drept

om slab pe Nicostratos din Argos, fruntaș în cetatea sa, Argos; acesta cîștigînd neam, bani și multă avere primită de la străbunii săi, i-a întrecut pe toți în lingușire și temeneli, nu numai pe cei care luau atunci parte la expediții miliare, dar și pe cei care fuseseră mai înainte. Într-adevăr, mai întii, atît de mult a iubit cinstea din partea barbarului, încît, dorind să-i facă pe plac și să-i dobîndească încrederea, a dus pe propriul său fiu la barbar. Nimeni dintre alți oameni n-au procedat astfel. După aceea, în fiecare zi, cînd era gata să se așeze la masă, își punea o masă separată numind-o a geniului regelui, o umplea cu mîncare și cu tot felul de alte lucruri pentru că auzise că și slujitorii din anturajul regelui perșilor se comportă în mod asemănător; socotea că prin astfel de lingușire va dobîndi mai multă încredere din partea regelui, căci era rău la inimă și supus banilor, cum nu știu dacă a mai existat altul.“

Pe Lysimachos, dascălul și lingușitorul regelui Atalos, Calimachos îl numește Theodoreios, iar Hermippos — îl așază printre elevii lui Theophrastos. Acest bărbat a scris cîteva cărți despre educația lui Atalos, dînd la iveală cele mai diverse lingușiri. Polybios în cartea a VIII-a din *Istorie* zice: „Canaros, în general, era un om bun, dus înapoi și încolo de lingușitorul Sostratos, de fel din Calcedon“.

61. Nicolaus, în cartea a CXCI-a consemnează că Lycinius Crassus, cel ce a făcut expediția împotriva parților, avea un lingușitor numit Andromachos Carrenos, căruia Crassus îi împărtășise toate gîndurile sale, dar care l-a trădat și l-a distrus. Dar Andromachos n-a

rămas nepedepsit de divinitate pentru că, luînd drept plată pentru fapta lui slujba de tiran în patria sa, din cauza cruzimii și violenței, a fost ars de carieni împreună cu toată casa lui. (...)

62. Renumit pentru lingușire a fost și poporul atenienilor. Într-adevăr, Demochares, vărul oratorului Demosthenes, discutînd în cartea a XX-a din *Istории* despre lingușirea, pe care au arătat-o atenienii față de Demetrios Poliorcetul, arată că această lingușire nu era pe placul lui : „Unele lucruri îl supărau, după cum se pare. Nu toate, desigur, dar, în general, lucrurile urite și umile cum ar fi : templele Leainei și ale Lamiei Afrodita, templul lui Burichos, al lui Adeimantos și al lui Oxitemidos, lingușitorii lui, cărora le făcuse altare și libații. Pentru fiecare din aceștia cîntau peane încît se uimea însuși Demetrios ; se minuna de cele ce se întîmplau și spunea că în timpul său nici un atenian nu a fost mare și bărbat la suflet.“ (...)

Tebanii, lingușindu-l pe Demetrios, după cum spune Polemon, au ridicat un templu Afroditei Lamia. Aceasta, ca și Leaina, era o iubită a lui Demetrios. (...)

67. Clearchos din Soloi, în opera sa intitulată *Georgithios* explică originea numelui lingușitorilor și îl pune pe Georgithios însuși, care dă și titlul cărții, unul dintre lingușitorii lui Alexandros cel Mare, să afirme : „Lingușirea face umile caracterele lingușitorilor, iar cei din jurul lor îi disprețuiesc. Dovadă că ei știu să rabde tot ceea ce îndrăznesc să întreprindă“... După aceea, istorisind despre un oarecare cetățean din Paphos, tînăr, care,

din întâmplare, ajunsese rege, zice : „Acest tânăr — al cărui nume nu-l spun — şedea întins, dat fiind luxul excesiv, pe un pat cu picioarele de argint pe care era aşternut un covor sardinic dintre cele mai scumpe. Pe acest covor se afla un pled de porfiră la care era ataşat un văl din Amorgos. Avea sub cap trei perne de vizon cu care alunga căldura şi două dintre cele numite dorice, vopsite în culoarea chihlimbarului, le avea sub picioare, pe care şedea îmbrăcat într-o hlamidă albă.

Sînt daţi ca pildă toţi monarhii din Cipru, întrucît aceştia dovedesc că neamul linguşitorilor este folositor. Orice cîştig era tiranic. Şi nimeni nu-i vedea la faţă, ca şi cînd ar fi fost anumiţi aeropagiţi, nici mulţimea lor, în afară de aceia care erau mai de seamă. Linguşitorii din Salamina erau împărţiţi în două categorii, după înrudiri. Unii sînt linguşitorii din întreg Cipru, alţii sînt *gerginii*, iar alţii sînt numiţi *romalargi*. Dintre aceştia, *gerginii* se amestecă cu cei din cetate, prin ateliere, şi ascultînd prin pieţe au rolul spionilor ; tot ceea ce aud aduc în fiecare zi la cunoştinţă mai marilor zilei. Aceştia caută să afle dacă nu cumva vreun lucru afirmat de *gergini* nu este vrednic de cercetare. Unii dintre ei sînt *ereuniţi*. Întîlnirea acestora este aşa de iscusită şi de convingătoare, încît mi se pare că, aşa cum spun ei înşişi, de la ei s-a răspîndit în alte părţi sămînţa linguşitorilor renumiţi. Într-adevăr, ei se mîndresc peste măsură cu meşteşugul lor, întrucît sînt cinstiţi de regi ; mai mult, ei consideră că un oarecare dintre *gergini* era urmaşul troienilor, pe care Teneros, cumpărîndu-l ca sclav, l-a aşezat în Cipru.“ (...)

74. Hippias din Erythrai, în cartea a II-a, despre patrie, din *Istoriei* relatează cum domnia lui Cnopus a fost distrusă de lingușitorii săi și adaugă următoarele : „Cînd Cnopus a cerut un oracol cu privire la viața sa, zeul Apollon i-a răspuns să aducă jertfe lui Hermes Delios. Și după aceasta, cînd el a plecat la Delfi, cei care voiau să-i distrugă domnia, pentru a instaura oligarhia — și aceștia erau Ortyges, Iros și Echaros, care, prin faptul că se aflau printre cei dinții în ceea ce privește lingușirile oamenilor de seamă, se numeau *procini* — au pornit pe mare cu Cnopus și cînd erau departe de uscat, l-au pus în lanțuri pe Cnopus, l-au aruncat în mare, apoi, plutind spre Chios și, luînd putere militară de la tiranii Amphiclos și Polytecnos, au plecat noaptea la Erythrai. În același timp și cadavrul lui Cnopus a fost aruncat de valuri pe țărmul Erythrai, care se numește acum Leopodon. Soția lui Cnopus, Cleonice, s-a dus să se îngrijească de corpul soțului ei ; era sărbătoare și o adunare a poporului care prăznuia pe zeița Artemis Strophaiia. Deodată, aude răsunetul unei trîmbițe și, fiind ocupată cetatea de cei din jurul lui Ortyges, mulți dintre prietenii lui Cnopus sînt uciși, iar Cleonice, aflînd, se refugiază la Colophon.“

Tiranii și lingușirea. 75. Tiranii din jurul lui Ortyges, avînd puterea armată din Chios, au ucis pe aceia care se împotriveau acțiunii lor și, ei înșiși suprimînd legile au dat altele în cetate, înăuntrul zidurilor nepri-mind la ei nici un om din popor. În afara cetății au pre-gătît o judecată, în fața porților, și au început să judece,

îmbrăcați cu *alurge peribolaie* și cu haine de porfiră. În picioare, își puseseră sandale de vară, iar pe timp de iarnă, se plimbau cu încălțăminte de femeie, își lăsau părul lung, învățau să-și facă bucle și-și încingeau capul cu cununi de pelin și de porfiră. Ei mai purtau și podoabe, pe de-a-ntregul din aur, întocmai ca femeile. Sileau pe cetățeni, unii să le poarte scaunele. (...) iar alții să curețe drumurile. Pe unii dintre copii îi chemau la reuniunile comune, iar altora le porunceau să aibă soțiile și fetele lor. Pe aceia care nu se supuneau îi pedeapseau foarte aspru. Dacă cineva din grupul lor murea, strângînd pe cetățeni cu femeile și copiii lor, îi sileau să jelească pe cei morți, să-și lovească piepturile și să strige cu glas tare și puternic; unul care purta biciul stătea lîngă ei și-i obliga să se comporte astfel pînă cînd Hipotes, fratele lui Cnopus, a venit cu putere armată la Erythrai, pe cînd localnicii se aflau în sărbătoare, și cetățenii i-au dat ajutor; el atacă pe tirani, străpunse pe cei din jurul lui Ortyges; pe Ortyges îl ucise, aruncînd cu o sulită, în timp ce acesta încerca să fugă și, de asemenea, pe cei din jurul său. Au rănit groaznic pe femeile și pe copiii lor și, astfel, au eliberat patria.

76. Din toate acestea se poate vedea, iubiți prieteni, cît de mari nenorociri lingușirea poate să producă în viață. Și Theopompos în cartea a IX-a din *Filipice* zice: „Philippos, regele Macedoniei, a trimis pe Agathocles, care era sclav, și pe unul dintre peneștii din Tesalia, cu mare trecere la el, pentru că știa să lingușească bine și deoarece la ospete dansa frumos și provoca rîsul; l-a

trimis să distrugă pe perhaebi¹ și să se îngrijească de treburile de acolo. Macedoneanul avea în jurul său astfel de oameni cu care își petrecea mult timp și chiar mai multă vreme decât cu treburile publice, pentru că îi plăcea să bea și să pălăvrăgească. Hegesandros din Delfi istorisește despre el că adunându-se la Atena în jurul templului lui Heracles din Diome, toți măscăricii le-au trimis un vas cu vin bun și au ordonat unor scribi să scrie cele ce spuneau ei și să i le transmită“.

Theopompos, în cartea a XXI-a din *Istории* relatează : „Philippos, știind că tesalienii sînt nestăpîniți și necum-pătați în viață, punea la cale întîlniri cu ei și încerca să le fie pe plac în tot felul ; el dansa, făcea chefuri și suporta orice mod de nestăpînire, era, din fire, flecar, în fiecare zi era amețit de băutură și de chef și se bucura de oamenii care-i pregăteau toate acestea precum și de așa-numiții bine crescuți care făceau și spuneau lucruri de rîs ; pe mulți dintre tesalienii aflați în jurul său îi cucerea mai mult cu întîlniri decât cu daruri.“ În mod asemănător se comporta și Dionysios din Sicilia, după cum arată Euboulos, comicul, în drama care poartă același nume. (...)

77. Dar Dionysios ridica și pe cei care își pierduseră averile la beții și la jocuri de zaruri ; o asemenea conduită avea nu numai el, ci și Philippos. Despre amîndoi, Theopompos în cartea a XCIX-a scrie : „Philippos disprețuia pe cei cu moravuri frumoase care se îngrijeau de ale lor, iar pe cei desfrînați care-și duceau viața în

¹ *Perhaeb*, locuitor al regiunii din nord-estul Tesaliei.

jocuri de noroc și la chefuri îi lăuda și-i cinstea. Ei, bine, el îi pregătea nu numai în legătură cu educația, ci chiar i-a făcut adevărați atleți în ceea ce privește toate celelalte nedreptăți și nesăbuițe. Într-adevăr, ce lucru de rușine sau înfiorător nu era la el sau ce lucru frumos și serios nu lipsea ? (...)“

84. Poseidonios, filozof stoic, în cartea a XI-a din *Istoriei* afirmă : „Mulți, neputându-se stăpîni din cauza slăbiciunii gîndirii, se angajează să slujească unora mai inteligenți, pentru că, obținînd de la aceia procurarea celor necesare, să se predea iarăși aceloră, desfășurînd anumite activități. În acest fel, locuitorii din regiunea Mariande, în Bitinia, s-au supus heraclioților promițîndu-le că pînă la sfîrșit le vor face rost de cele necesare traiului.“ (...)“

Despre sclavi. 87. Platon în cartea a VIII-a din *Legi*, spune : „Soarta sclavilor este deosebit de grea, căci dintre toți elenii, heloții lacedemonienilor ar oferi cel mai mare motiv de discuție și contradicție, pentru că unii ar zice că lucrurile erau bune, iar alții ar afirma contrariul. O mai mică controversă ar oferi sclavagismul locuitorilor cetății Heraclea decît al celor din Mariande precum și neamul țăranilor săraci din Tesalia. Dacă și noi ne uităm la aceste lucruri, ce ar trebui să facem în legătură cu dobîndirea de sclavi ? După unii, nimic nu este sănătos într-un suflet de sclav ; totuși, nu trebuie să credem că ei nu au chiar nimic sănătos în capul lor,“ iar cel mai înțelept dintre poeți afirmă : „Zeus le răpește jumătate din gîndire, fără a-și da seama că el le ia și ziua“. „Că dobîndirea sclavilor e foarte grea se arată ade-

seori în fapt prin dese războaie ce au avut loc la Mes-sena și cele ce se întîmplă, cît se poate de rău, în cetățile cu mulți sclavi, care vorbesc aceeași limbă și toate nenorocirile și suferințele întîmplăte la așa-numiții pirați din Italia. Dacă ne-am uita la toate aceste lucruri, n-am ști ce să facem în privința tuturor problemelor. Să rămî-nă deci două căi (de soluționare a problemei) : să nu provină din aceeași patrie cei care vor fi sclavii altora și, pe cît posibil, să vorbească altă limbă ; apoi, stăpînii să-i hrănească cum trebuie, nu numai după cerințele sclavilor, dar, mai mult, în interesul lor și să-i insulte cît mai puțin. Trebuie ca sclavii să fie pedepsiți la judecată, să nu li se atragă atenția și să fie loviți, ca oamenii liberi. Chemarea sclavului e nevoie să fie aproape întotdeauna o poruncă ; să nu se glumească niciodată cu sclavii, nici cu femeile, nici cu bărbații, iar fasoanele multora fără chibzuință în comportarea lor față de sclavi fac grea și viața sclavilor și conducerea lor înșiși.“ (...)

88. Eu știu că cei dintîi dintre eleni, locuitorii cetății Chios, s-au folosit de sclavi, după cum spune Theopompos în cartea a XVIII-a din *Istorie* : „Locuitorii din Chios, cei dintîi dintre eleni, după tesalieni și lacedemonieni, s-au folosit de sclavi, dar nu i-au cîștigat în același fel... Într-adevăr, lacedemonienii și tesalienii se vor arăta că au moștenit sclavia de la eleni, locuitorii dinainte ai ținutului populat de ei acum, și anume, unii își duc viața în ținutul aheenilor, iar tesalienii ocupă regiunea din Perhaia și Magnesia ; reducînd pe locuitori la sclavi, unii s-au numit *chioți* iar alții, *penești*. *Chioții* fac sclavi dintre străini și-i plătesc.“ Aceste lucruri le-a

istorisit Theopompos. Nymphodoros din Siracuza în *Periplul Asiei* relatează astfel despre ei : „Sclavii chioților fug de ei și se refugiază în munți, le devastează ogoarele, după ce se adună mai mulți în grup, pentru că insula are un teren accidentat și este acoperită cu arbori.“

Cu puțin timp înainte de vremea noastră, înșiși chioții povestesc că un sclav a fugit în munți ; își petrecea acolo timpul și, fiind viteaz și norocos în războaie, s-a pus în fruntea sclavilor ca un rege în fruntea armatei. De multe ori, chioții au pornit cu armată împotriva lui, dar n-au izbutit să facă nici o ispravă. Drimacos, văzându-i că se prăpădesc degeaba — căci acesta era numele sclavului — le spuse astfel : „Niciodată n-ar putea să înceteze, o, voi, chioților și stăpînilor, ceea ce s-a întîmplat din partea sclavilor, căci cum ar putea să înceteze cînd zeul administrează totul potrivit oracolului ? Dar dacă veți face o învoială cu mine și mă veți lăsa în pace, eu vă voi procura multe bunuri.“

89. Chioții au căzut de acord cu el, au încheiat un armistițiu cîțva timp și au pregătit măsuri de lungime, de greutate și o pecete proprie. După aceea, arătîndu-le chioților, le zise : „Eu am să obțin orice voi primi de la voi cu aceste măsuri și greutate și, luîndu-le în cantitate egală, vă voi lăsa hambarele pecetluite. Iar pe sclavii voștri, care vor fugi, îi voi judeca eu însumi și, dacă voi găsi că au fugit fără să fi suferit de la stăpînii lor vreun lucru de neîmpăcat, îi voi duce la stăpînii lor, dacă nu vor putea spune nimic drept.“ Văzînd ceilalți sclavi că locuitorii din Chios primesc cu plăcere această

propunere, au început să fugă mai puțini, temându-se de judecata lui. Iar sclavii care erau cu el aveau frică mai mult de acesta decât de proprii lor stăpîni și-i făceau toate cele de trebuință, supunîndu-se ca unui comandant. Într-adevăr, el pedepsea pe cei dezordonați și nimănui nu-i îngăduia să devasteze vreun ogor și nici să facă vreo altă răutate și îndeobște să nu întreprindă nimic fără porunca lui. Mergînd la sărbători, el lua de la țară cele mai frumoase animale de jertfă și vin precum și pe acele pe care stăpîinii lor nu le dăduseră. Și dacă afla că cineva-i întinde curse sau pregătește răscoală împotriva lui, îl pedepsea.“

90. După aceea — cetatea crăinicise că va da o mare sumă de bani aceluia ce-l va prinde sau îi va aduce capul — acest Drimacos, ajungînd bătrîn, a chemat pe sclavul îndrăgit într-un loc și-i zise : „— Eu te-am iubit pe tine cel mai mult dintre toți oamenii ; tu ești pentru mine, sclav, fiu, totul. Eu am trăit destul timp, iar tu ești tînăr și în floarea vieții. Deci ce trebuie făcut ? Trebuie să fii bărbat nobil. Într-adevăr, pentru că cetatea Chios oferă aceluia care mă va omorî bani mulți și-i promite libertatea, trebuie să-mi tai capul, să-l duci la Chios, să primești bani de la cetate și să fii fericit.“ Tînărul s-a opus, dar, în cele din urmă, a fost convins să procedeze astfel. Deci, luîndu-i acesta capul, primește de la Chios banii făgăduiți prin crainic, îl înmormîntă pe Drimacos și se retrase în propria sa casă. Chioții suferind iarăși neajunsuri din partea sclavilor și fiind prădați de ei, își amintiră de cumsecădenia mortului, îi ridicară o statuie în acel loc și-l numiră erou preaslă-

vit ; chiar și astăzi sclavii îi aduc prinoase din toate recoltele. Se spune că multora dintre chioți le apare în vis, și le vestește atacurile sclavilor ; aceia cărora li se arată îi aduc jertfe ducându-se la locul unde se află templul lui.

91. Nymphodoros povestește toate acestea. Dar în multe din răspunsurile sale, eu n-am găsit numele lui astfel. Cred că nimeni dintre noi nu ignorează nici cele ce istorisește bunul Herodotos despre Panion din Chios și despre pățaniile aceluia care a făcut anumite castrări unor tineri liberi și, după aceea, i-a vândut. Nicolaos, filozoful peripatetic, și Poseidonios, stoicul, în *Istoriei*, fiecare dintre ei spune că chioții au fost duși în sclavie de către Mithridates, regele Capadociei, și că au fost predați în lanțuri propriilor lor sclavi, ca să fie colonizați în ținutul Colchidei. În acest fel, cu adevărat, zeul i-a înștiințat că cei dintâi dintre toți oamenii se vor folosi de sclavi cumpărați.

92. Atenienii, gândindu-se și la soarta sclavilor, au făcut legi și au instituit judecăți cu privire la tratarea cu forța a sclavilor. Hiperides, retorul, în discursul împotriva lui Mantitheos, zice : „Au statornicit legi nu numai pentru oamenii liberi, dar au făcut să se introducă acțiuni și la adresa aceluia care comite un act de violență împotriva unui sclav“. Lucruri asemănătoare afirmă și Licurg în primul discurs împotriva lui Lycaphron și Demosthenes în discursul împotriva lui Meidias. Malacos, în lucrarea *Hotarele locuitorilor din Siphnos*, povestește că sclavii din Samos, în număr de o mie au colonizat Efesul. Aceștia, la început, retrăgându-se în muntele din insulă,

făceau multe rele locuitorilor din Samos iar în anul al șaselea, după această răscoală, aceștia, în urma unui oracol, s-au înțeles cu sclavii și, plecând nevătămați din insulă, au ocupat Efesul; locuitorii Efesului de astăzi sînt urmașii lor. (...)

101. (...) Masurius spuse: „— Dar, de vreme ce mai rămîn unele lucruri în legătură cu discuția despre sclavi arunc și eu însumi un cîntec de dragoste pentru înțeleptul și prea iubitul Democritos“. Philippos din Theangeloi în lucrarea *Despre carieni și lelegi*¹, alegînd pe sclavii lacedemonienilor, pe *peneștii* tesalienilor și pe carieni, amintește că au folosit pe lelegi, odinioară ca și acuma drept sclavi. Phylarchos, în cartea a VI-a din *Istorie* spune că așa cum bizantinii au fost stăpînii bitinienilor, tot astfel lacedemonienii sînt ai hiloților. (...)

104. Acestea fiind zise, Larensis replică: „— Dar fiecare dintre romani — știu foarte bine acest lucru, prea bunule Masurius, — are foarte mulți sclavi“. Într-adevăr, unii au cîte zece mii—douăzeci de mii, poate chiar și mai mulți. Aceștia nu pentru venituri, așa cum era prea bogatul Nicias la eleni, ci majoritatea dintre romani are cei mai mulți sclavi care constituie alaiul. Multe zeci de mii de sclavi atici lucrau în mine înlănțuiți. Ei, bine, Poseidonios, de care ai amintit mult, filozoful, spune că atunci cînd sclavii se răsculau, gardienii minelor îi ucideau; au ocupat Acropola din Sunion și multă vreme au jefuit Atica. Acesta e momentul cînd în Sicilia s-a produs a doua răscoală a sclavilor. Au fost multe ase-

¹ Locuitori din ținutul Cariei.

menea răscoale și au pierit peste o sută de mii de sclavi ; o lucrare despre răscoalele sclavilor a publicat Carilius, oratorul din Caleacte. Spartacus, gladiatorul din Capua, cetatea Italiei, a fugit în timpul războaielor cu Mithridates, antrenînd fuga de la stăpîni a unei mari mulțimi de sclavi — era și el sclav, neam de trac — și a străbătut întreaga Italie în timp ce un mare număr de sclavi se revărsa în fiecare zi la el. Și dacă n-ar fi murit în lupta împotriva lui Licinius Crassus, s-ar fi arătat un distins întemeietor al băștinașilor, așa cum a fost și Eunus în Sicilia.

105. Vechii romani erau înțelepți și întru toate foarte buni. Într-adevăr, Scipio, supranumit Africanul, fiind trimis de către Senat ca să așeze împărășiile de pe globul pămîntesc pentru a fi date celor ce li se cuveneau, a luat cu el numai cinci sclavi, după cum istorisește Polybios și Poseidonios ; unul dintre sclavi a murit în timpul călătoriei iar el a cerut celor de acasă să-i cumpere altul și să i-l trimită în locul lui. Iulius Caesar, cel dintîi dintre toți oamenii, a trecut în insulele Britanice, cu o mie de vase, a adus cu sine în total numai trei sclavi, după cum relatează Cotta, locotenentul său, pe vremea aceea, în *Despre constituția romană*, lucrare scrisă și în limba noastră, greacă. Dar nu așa s-a arătat Smindirides din Sibaris, o voi, elenilor, el care, ducîndu-se la căsătoria Agaristei, fiica lui Cleistenes, din cauza moliciunii și a luxului, a dus cu el o mie de sclavi pescari, creșcători de păsări și bucătari. Acest bărbat, voind să arate tuturor cît de fericit trăiește, după cum descrie Chamaileon din Pont, în cartea sa *Despre plăcere* — această carte

este atribuită și lui Theophrastos — afirmă că n-a văzut timp de douăzeci de ani soarele nici răsărind, nici apunînd. Și asemenea lucru era pentru el mare și minunat, ca să-și arate fericirea. Acest om, după cum se vede, dimineța dormea, se scula tîrziu, dar în ambele momente era nenorocit. Hestaios din Pont frumos se mai lăuda că n-a văzut soarele nici apunînd, nici răsărind, pentru că toată vremea se preocupa de educație, după cum istorisește Nicaeus Nicias în lucrarea *Diadochi*. (...)

Moravuri romane. Lauda vieții simple romane. 106.

De ce nici Scipio, nici Caesar nu avea sclavi? Aveau, dar ei respectau legile străbune și trăiau păstrînd moravurile cetății. Desigur, este caracteristica oamenilor inteligenți să rămînă la anticile rînduiei prin care, respectîndu-le, în expediții, au subjugat pe alții și, alături de captivii luați cu spada, ei puneau stăpînire pe toate lucrurile bune și frumoase, găsite la învinși pentru a le imita, după cum se proceda în vechile timpuri romane. Într-adevăr, respectînd obiceiurile străbune, ei luau totuși și de la aceia pe care-i supuneau ceea ce găseau demn de practicat lăsîndu-le doar lucrurile nefolositoare, pentru a nu mai putea să treacă vreodată la redobîndirea celor pierdute. Învățînd de la elini cum funcționează mașinile și armele de asediu, ei înșiși s-au îndeltnicit cu acestea și, deși fenicienii inventaseră corăbiile, romanii s-au bătut cu ei pe corăbii. Au luat și de la etrusci metoda luptei în linie dreaptă, de la samniți au deprins mînuirea scutului, de la iberi au învățat folosirea lăncilor, multe procedee au împrumutat de la alții, perfecționîndu-le. Imitînd, în general, constituția spar-

tanilor, au păstrat-o mai bine decât aceștia. Acum, selec-tînd ceea ce le este folositor, dușmanii preiau obiceiurile rele.

107. Străbună era la ei, după cum afirmă Poseidonios, rezistența, viața simplă, modestia în dobîndirea altor lucruri precum și folosirea lor în mod corespunzător. Pe lîngă aceasta, ei aveau și o cucernicie minunată pentru zei, spirit de dreptate și multă teamă pentru a face ceva rău față de toți oamenii; de asemenea, se preocupau de practica agriculturii. Aceasta se poate vedea din felul cum făceau ei jertfele străbune și cum se desfășoară ele, în prezent. Într-adevăr, noi mergem pe căi rînduite, bine țărnuite și ducem cu noi lucruri semnificative, pe care le invocăm în rugăciunile către zei și le facem în slujbele sfinte, simple și necostisitoare; nimic nu este de prisos în cerințele naturale, nici în ceea ce privește îmbrăcăminte, nici în cele necesare corpului; avem haine și încălțăminte ieftine precum și acoperăminte ale capului. Pe cap ne aranjăm piei de oaie, pe care punem ulcioare de lut și de bronz iar în ele aducem de mîncare și de băutură; socotim că nu este potrivit ca zeilor să le trimitem, după obiceiurile străbune, iar noi să ne desfătăm cu ceea ce e de prisos; desigur, ținem seamă de lucrurile noastre în raport cu utilitatea lor, iar cele oferite zeilor reprezintă un fel de prinosuri.

108. Mucius Scaevola, al treilea om important la Roma, păstra legea Fania ca și precedentii, Aelius Tubero și Rutilius Rufus, cel care a scris *Istoria patriei*. Legea porunea să nu primești mai mult de trei străini

iar la țară mai mult de cinci, ceea ce se permitea numai de trei ori pe lună. Pe de altă parte, nu era îngăduit să pregătești un ospăț mai mult de două drahme și jumătate. Puteai să consumi carne afumată în valoare de cincisprezece talanți pe an și toate celelalte legume produse de pământ. Ținând seamă de faptul că se cheltuia foarte puțin din cauză că cei care călcau legea și risipeau cu nechibzuință erau dezono-rați, lucrurile erau cîștigate mergeau spre întrebui-nțarea cea mai liberală. Într-adevăr, Tubero cumpăra păsări de la cei aflați pe ogoarele sale, iar Rutilius de la sclavii lui pescari cumpăra pește de o mină și trei oboli, precum și așa-numitul *thurian*, reprezentînd o parte componentă a cîinelui de mare. Mucius făcea aceeași socoteală din partea acelor care primiseră vreo binefacere de la el. Ei, bine, din atîtea miriade de oameni numai aceștia păzeau legea cu jurămînt și nu primeau nici cel mai mic dar ; ei înșiși le-au dat altora mari daruri, acelor care erau prieteni din copilărie, căci ei aparțineau filozofiei stoice.

Viața de lux de la Roma. 109. Cel dintîi inițiator al vieții de lux, acum în floare, a fost Lucullus, care a luptat împotriva lui Mithridates, după cum spune Nicolaos Peripateticianul, căci, întorcîndu-se la Roma, după înfrîngerea lui Mithridates și a lui Tigranes, regele Armeniei, și, re-purtînd triumful, a dat socoteală de faptele săvîrșite în timpul războiului și din vechea cumpătare, a alunecat într-o viață de moliciune ; cel dintîi a fost inițiatorul luxului pentru romani, luînd ca rod de la cei doi regi luxul celor numiți mai înainte. „Dar acel Cato, după cum spune Polybios, în cartea a XXXI-a din *Istorie*, era tare mîniat

și striga că anumiți oameni au introdus în Roma desfrîul străin, cumpărînd un vas de sărături pe trei sute de drahme și sclavi frumoși la un preț ce întrece valoarea unui ogor. Mai înainte, atît de puține nevoi aveau locuitorii Italiei încît și în vremea noastră, zice Poseidonios, cei foarte îndestulați în modul de viață aduceau copiilor apă pentru că beau mult, dar mănîncă ce se întîmplă. Și adevseori, zice el, tatăl sau mama întreba pe fiu ce vrea să mănînce (...) și se culca. În prezent, după cum povestește Theopompos în prima carte din *Filipice* nu există nimeni chiar dintre aceia cu avere mijlocie, care să nu pregătească o masă îmbelșugată, costisitoare, care să nu aibă bucătari și alți mulți sclavi de tot soiul, să nu cheltuiască imens în fiecare zi și mai mult decît cheltuiau mai înainte la sărbători și la sacrificii.“

De vreme ce amintirile au luat o mare amploare, să încetăm relatarea lor.

CARTEA A VII-A

Despre fagesii. 1. Terminîndu-se ospățul fagesiilor, cinicii socoteau că a luat sfîrșit sărbătoarea și se bucurau cel mai mult dintre toți. Iar Cynoulcos zise :

„— Pînă cînd ne ospătăm noi, Ulpianus, căci ne întreținem prin cuvinte, îți propun să discutăm la cine sînt menționate sărbătoarea Fagesia și băuturile fagesiene“.

Acesta, încurcat porunci sclavilor să înceteze tîrcoa-lele pe cînd mai era seară, și afirmă :

„— Nu mă dau în lături, prea înțeleptule, astfel încît este momentul să-ți vorbesc, pentru a te înfrupta cu și mai mare plăcere“. Iar acesta sublinia :

„— Dacă-mi vei mulțumi cînd vei afla, îți voi spune“. El se învoi, iar celălalt zise :

„— Clearchos, elevul lui Aristoteles, de fel din Soloi, în prima carte despre sturji — eu păstrez grafia pentru că îmi place foarte mult — zice cam în felul următor : «Sărbătoarea se numește *fagessia*¹ iar unii o numesc *fagesi-*

¹ Sărbătoare în care se mănîncă și se bea mult.

posia». Dar aceasta a lipsit ca și sărbătoarea rapsozilor pe care am petrecut-o și cea a dionisiilor, în care, mergînd de jur împrejur, aduceau rapsodia ca un fel de cinste fiecărui zeu“.

Acestea le-a afirmat Clearchos, iar de nu crezi, prietene, eu am la îndemîină și cartea și ți-o voi procura. Din carte vei învăța multe chestiuni și te vei îmbogăți, căci autorul istorisește că și Callias, gramatic atenian, a compus o tragedie din care Euripides, în *Medeea*, și Sofocles, în *Oedip* au luat anumite părți și chiar subiectul.

Lagynophoria. 2. În timp ce toți se minunau de cunoștințele întinse ale lui Cynoulcos, Plutarchos, spuse :

„— Tot astfel și în Alexandria mea era în toi o sărbătoare numită *lagynophoria*¹ despre care povestește Eratostenes în tratatul intitulat *Arsinoie*. El relatează : «Ptolemaios a întemeiat tot felul de sărbători și de jertfe și, mai ales, în legătură cu zeul Dionysos».“

Arsinoie îl întrebă pe cel care ducea ramura de măs-lin ce sărbătorea și cum se numește. Acesta răspunse :

„— Se numește *lagynoforia* iar oamenii mănîncă din cele aduse stînd întinși și fiecare bea din sticla pe care și-o aduce“. (...) Dacă felul sărbătorii ar fi plăcut, desigur că regina nu s-ar fi obosit să aducă aceleași lucruri așa cum se întîmplă la Choes, căci fiecare se bucură în particular iar cine invită la ospăț oferă lucrurile.

Ospețele nocturne. 3. Unul dintre gramaticii de față privi la pregătirea ospățului și zise :

„— Dar cum ne vom înfrupta noi la acest ospăț, poate că toată noaptea, așa cum a spus comicul Aristophanes în

¹ Sărbătoare în care fiecare aducea sticla sa cu băutură.

piesa *Aiolosiconi*¹: «Ca și când am fi băut toată noaptea». Așa cum dealtfel citim și la Homeros: «Zace înăuntrul peșterii, întins printre miei»“.

Către acesta medicul Daphnos, prea iubitule, zise:

„— Ospetele nocturne sînt folositoare întregului organism pentru că astrul lunii se armonizează foarte bine cu digerarea hranei, oferind fermentii gastrici necesari, căci sînt mai ușor digestibile jertfele făcute noaptea pe lemnele tăiate la lumina lunii și chiar cele mai multe dintre fructe se coc la lună“.

4. Multe și felurite erau pregătirile ce se rînduiau mereu cu abundență de pește, foarte variat; Myrtilos zise:

„— Poate, iubiți prieteni, dintre toate mîncărurile gătite și denumite, a învins peștele, pentru că din pricina gustului excelent al cărnii sale, el a fost numit așa pentru că cei ce se ospătează din el au o dispoziție anume pentru acest fel de mîncare“.

Într-adevăr, noi numim *obsofagi* nu pe cei care se hrănesc asemenea lui Hercule cu carnea de vacă, sau cu smochine verzi cu carne de vacă. Nici pe iubitorul de smochine, cum era filozoful Platon, așa cum istorisește Phanocritos² în lucrarea *Despre Eudoxos*. Acesta povestește că Arcesilas era mare mîncător de struguri. Noi însă numim *opsofagi* pe aceia care se învîrtesc prin piața cu pește. Iubitori de mere erau Philipphos, regele Macedoniei, și fiul său, Alexandros cel Mare, așa cum spune Dorotheos în cartea a VI-a din *Istoria lui Alexandros*. Chares din Mi-

¹ Termen grec neînregistrat în dicționar.

² Personaj cunoscut numai prin opera lui Athenaios.

tilene¹ relatează că Alexandros cel Mare, găsind niște mere foarte frumoase în jurul Babilonului, a umplut corăbiile cu ele și le-a folosit într-o luptă de pe corăbii, pentru a oferi cel mai frumos spectacol ; eu știu bine că la propriu *opson* se numește orice lucru pregătit la foc drept mîncare. (...)

Iubitori de plăceri. 14. Poeții spun că mare iubitor de plăcere a fost și anticul Tantalos. Acesta, vorbind despre întoarcerea Atrizilor, descrie cum acela a venit la zei și, petrecînd cu ei, a cerut îngăduința de a dori un lucru de la Zeus. El însă, avînd o nesăturată înclinare către plăceri, aminti de ele și spuse că în același fel o duc și zeii. Zeus se mînie la auzul acestor cuvinte și-i îndeplini dorința așa cum îi promisese, dar îl pedepsi să nu guste nimic din bucatele aflate dinainte și să petreacă tot timpul în neliniște ; îi pusese deasupra o piatră din cauza căreia nu putea să se atingă de nici unul din lucrurile din jurul lui. Și unii filozofi stoici au gustat asemenea plăcere. Într-adevăr, Eratosthenes din Cirena², elevul lui Ariston din Chios, care era unul dintre filozofii stoici, în lucrarea sa intitulată *Ariston*, subliniază că dascălul, în cele din urmă, se înclină spre plăcere :

„— Odinioară, am surprins acest zid al plăcerii, pe cel al virtuții l-am dărîmat și am ajuns la plăcere“. (...)

Specii de pește. 17. Aristoteles, în opera sa intitulată *Moravurile animalelor* amintește : „În orice loc unde trăiește peștele de mare numit *jenon*, nu se mai găsește alt

¹ A luat parte la expediția lui Alexandros cel Mare și a scris o *Istorie a lui Alexandros*.

² Cunoscut matematician și astronom (secolul al III-lea î.e.n.).

animal. Pescuitorii de bureți folosindu-se de un astfel de semn, îl scufundă, numindu-l pește sfânt“. De acest animal amintește și Dorion ¹ în cartea sa *Despre pești* : „Unii îl numesc *jenanul* și peștele frumos ; îl mai numesc și *calimonimos* și *elops*“. (...).

Arta medicală. 33. Aceste lucruri iau martoră pe zeița Athena ; n-ar fi tăgăduit Menecrates supranumit Zeus, foarte mîndru la gîndul că el singur putea să dea viață oamenilor prin arta sa medicală. Ei, bine, acesta a silit pe cei vindecați de el de așa-numitele boli sfinte să-i slujească, dacă vor fi salvați, ca niște sclavi. Și ei i-au urmat, unul avînd îmbrăcămintea lui Heracles, supranumit Heracles — acesta era Nicostratos din Argos care fusese vindecat de boala sfîntă. De ei amintește și Ehippos ² în piesa *Scutierul* : „Menecrates n-ar mai fi spus el că este Zeus, iar Nicostratos din Argos că este un al doilea Heracles“.

Un altul avea hlamida și caduceul lui Hermes iar pe lîngă acestea, aripi ; nu era altul decît Nicagoras din Zeleea, ajuns tiran în patria sa, așa cum istorisește Baton în lucrarea *Despre tiranii din Efes*. Hegesandros afirmă că a numit Apollon pe Astycreon, care fusese vindecat de el. Și un altul dintre cei care fuseseră vindecați de el, purtînd mantia lui Asclepios ³, fusese corupt împreună cu ceilalți. Dar Zeus însuși, îmbrăcat într-o mantie de porfiră și purtînd o cunună pe cap, avînd sceptrul în mînă și crepide ⁴ în picioare, dădea tîrcoale cu un cor zeesc. Adre-

¹ Flautist, personaj necunoscut altfel.

² Cunoscut, mai ales, din relatările lui Athenaios.

³ Zeul sănătății, la greci.

⁴ *Crepidă*, un fel de sanda.

sîndu-i-se lui Philippos, i-a scris astfel : „Menecrates Zeus îi trimite sănătate lui Philippos. Tu, domnești peste Macedonia iar eu guvernez arta medicală ; tu ești în stare, cînd vrei, să dai pierzării oameni sănătoși, iar eu pot să salvez pe cei bolnavi, însă pe cei sănătoși să-i fac imuni ; cine ar vrea să mă asculte poate să trăiască pînă la bătrînețe. De aceea, macedonenii te străjuiesc cu sulite, iar pe mine mă străjuiesc aceia care vor avea să trăiască. Căci eu, Zeus le dau viața“. Acestuia Philippos cuprins de melancolie i-a scris astfel : „Philippos îi trimite lui Menecrates sănătate“.

În același fel, i-a scris și lui Archidamos, regele lacedemonienilor, precum și altora cărora le-a trimis scrisori fără să renunțe la titulatura de Zeus.

Odată, Philippos l-a chemat la ospăț cu zeii săi proprii și i-a întins pe toți la masa din mijloc cît se poate de sus și mai demn pentru niște zeități. A așezat alături o masă pe care era un altar cu cîte ceva din toate darurile pămîntului. Cînd sclavii aduceau și puneau înaintea celorlalți comeseni mîncăruri, celor din jurul lui Menecrates le făceau fum de tămîie și libații. În cele din urmă, noul Zeus împreună cu zeii săi supuși, fiind luat în rîs, fugi de la ospăț, după cum afirmă Hegesandros. De Menecrates amintește și Alexis în piesa *Minos*.

CARTEA A VIII-A

Belșugul din Spania. 1. Polybios din Megalopolis, descriind belșugul din Lusitania — acesta este un ținut din Iberia pe care romanii acum o numesc Spania — prea slăvitule Timocrates, în Cartea a XXXIV-a din *Istории* spune că acolo, din cauza bunei temperaturi a aerului, și oame-nii, și animalele au multe vlăstare. Și mai zice că roadele din acel ținut nu încetează niciodată : „Acolo se găsesc rodii (...), asparagus și alte plante asemănătoare cu acestea care nu lipsesc mai mult de trei luni. Iar peștele de mare, în ceea ce privește mulțimea, folosul și frumusețea, prezintă o sensibilă diferență față de peștii care se găsesc în marea noastră. O baniță de făină siciliană valorează o drahmă, iar o baniță de grâu, nouă oboli alexandrini. O vadră de vin costă o drahmă, iar un ied mijlociu, un obol ca și o monedă. Mieii valorează un triobol și un tetra-bol. Un porc îngrășat costă cinci drahme dacă cîntărește șase mine iar oaia costă două.

Un vițel are prețul de cinci drahme, un bou de jug, zece drahme. Carnea animalelor sălbatice n-are aproape

nici o valoare, ci se folosesc de ea ca să dea pe deasupra și să facă un dar gratuit“. „Nouă, prea darnicul Larensis, determinînd ca Roma să fie o Lusitanie, ne umple de fiecare dată tot felul de bunuri, avînd ambiția ca odată cu plăcerea, să ne ofere și măreția, cînd noi nu aducem nimic de acasă decît limbuția“.

2. Întrucît se vorbea mult despre pește, se vedea că Cynoulcos era prost impresionat, iar bunul Democritos, luîndu-i-o înainte, îi zise ;

„— Dar desigur, bărbați — imitînd pe Archipos — ați uitat că trebuie ca și noi să ne ospătăm cu puțin pește, ați uitat, zic, peștii numiți *oricti*, care trăiesc în jurul Heracleei și pe la Tion din Pont, colonia milesienilor, despre care istorisește Theophrastos. Același filozof povestește și despre peștele care, din cauza iernii, este fixat în cristal, și nici nu simte și nici nu se mișcă mai înainte ca cineva să-l arunce în căldare și să-l fiarbă. Un lucru ciudat se întîmplă și la peștele numit *orict* din jurul Paflagoniei ; se sapă mult în adînc locurile de acolo ; deși nu au revărsări de rîuri și nici izvoare evidente, totuși în ele se găsește pește“.

Speciile de pește. 3. Nasias din Patrai în cartea intitulată *Periplu* afirmă că peștii din rîul Cleitor scot sunete, deși Aristoteles spune că numai peștele numit *scar* și cel numit *vierul de rîu* emit sunete. Philostephanos, de fel din Cirena, cunoscut cu Calimachos, în lucrarea sa despre rîurile ciudate spune că în rîul Aornos, care curge prin Pheneos, există un fel de pește emițător de sunete asemenea peștilor de mare și se numește pestrițul. Nymphodoros din Siracuza în lucrarea *Periplu* relatează că în

rîul Heloros se află lupi de mare și broaște țestoase atât de blînde încît primesc chiar pîinea oferită din mîna. Eu însumi am privit în rîul Arethusa, care curge prin Chalcis — poate și cei mai mulți dintre noi au făcut-o — am zărit chestre¹ ce pot fi luate cu mîna și anguste cu spatele de argint și de aur ; aceștia primesc, de la cei care le dau, hrană, măruntaie de la jertfe și grîu verde. Simon în cartea a VIII-a din *Despre Delos* afirmă : „Cînd atenienii aduceau un sacrificiu, Ladelos un sclav, vîrînd în Hernis mîna, a scos odată cu apa și pește“.

4. Polybios în cartea a XXXIV-a din *Istorie* relatează că de la Pirinei pînă la Narbona există o cîmpie prin care curg rîurile Illeberis și Roscynos pe lîngă cetățile cu același nume, locuite de celti. El spune că în această cîmpie se află peștii numiți *oripti*. De asemenea, autorul afirmă că această cîmpie are pămîntul mai puțin dens și poate fi întîlnit mult *angrostis*. Sub acest strat de pămînt se află un altul nisipos și la doi sau la trei coți curge apa provenită din rîuri. Cu această apă se strecoară, odată cu undele, peștele atras de hrană — căci lor le place foarte mult rădăcina de *angrostis* — și astfel ei au făcut ca toată cîmpia să fie plină de pește subteran, pe care-l scormonesc și-l prind. Theophrastos spune că la indieni peștele iese din rîuri pe uscat, sare după aceea, iarăși, în apă, asemenea broaștelor ; la înfățișare sînt la fel cu peștii numiți *maxenoi*.

5. Țin să amintesc și faptul că Clearchos, filozoful peripatetic, în cartea intitulată *Acvatică*, vorbește despre

¹ Pești numiți măgăruș.

peștele numit *exocoitos*. Acesta zise — și eu păstrez chiar propriile sale cuvinte :

— „Peștele *exocoitos*, pe care unii îl numesc Adonis, și-a luat numele din faptul că adeseori iese din apă și stă pe uscat. El este cam de culoarea focului, iar de la bronhii, pe de o parte, și de alta a corpului, pînă la gît, are o linie albă. Este rotund, dar nu plat, iar la dimensiuni este aproape cît un măgăruș de mare. Aceștia sînt în ceea ce privește mărimea de opt degete. În general, este foarte asemănător cu peștele numit *țap*, afară de culoarea neagră de pe pîntece, denumită «barba țapului». *Exocoitos*-ul face parte din specia peștilor care trăiesc în locurile pietroase ; cînd este liniște ies, stau pe suprafața apei și chiar pe pietre, nemișcați multă vreme pe uscat, întorcîndu-se după soare. Cînd se satură de ședere, se prăvălesc în apă pînă cînd iarăși valul îi ia și-i duce împreună cu șuvoiul pînă la mare“.

6. Același Clearchos mai clar decît Philostephanos din Cirena, de care am amintit mai înainte, afirmă : „Unii dintre pești, deși nu au bronhii, totuși, scot sunete. Aceștia sînt cei aflați în jurul localității Cleytor din Arcadia, în rîul numit Ladon, căci aceștia emițînd sunete dau naștere unui mare ecou“.

Nicolaos din Damasc ¹ în cartea a CIV-a din *Istorie* relatează : „În Apamea din Frigia, pe vremea cutremurelor din timpul războiului cu Mithridates, au apărut cîteva bălți și rîuri care nu existau mai înainte și s-au deschis alte izvoare din cauza mișcării pămîntului, iar multe au

¹ Celebru erudit care a scris între altele, o *Biografie a lui Augustus* (secolul al IV-lea î.e.n.).

dispărut. În ținutul lor țîșnește cu atîta forță apă amară și verzuie încît deși marea este departe de acele locuri, toată regiunea din jur s-a umplut de pești și de alte vie-tăți.

Eu știu că în multe locuri divinitatea a plouat cu pește. Phantias, în cartea a II-a din *Pritanii cetății Eresos*, spune că în Chersones divinitatea a plouat trei zile cu pește. Phylarchos în cartea a IV-a a operei sale afirmă că unii oameni au văzut în multe părți divinitatea plouînd cu pește, și că ploaia de multe ori a fost cu broaște.

Heracleides Lembos¹ în cartea a XX-a din *Istorii* afirmă : „Prin Panonia și Dardania Zeul a plouat cu broaște și atît de mare era mulțimea lor, încît se umplu-seră de ele casele și drumurile. În primele zile oamenii s-au ferit, omorîndu-le și închizînd casele. Dar cum nimic nu ducea la bun sfîrșit căci se umpleau și vasele de broaște iar acestea se găseau fripte și fierte alături de mîncare, ba mai mult, oamenii nu se puteau folosi nici de apă, nici nu era posibil să pună piciorul pe pămînt, încît broaștele se îngrămădeau peste tot, atmosfera fiind infestată și de mirosul urît al celor moarte, au părăsit ținutul acela“. (...)

7. Mai știu că și Poseidonios, filozoful stoic, a spus despre mulțimea peștilor următoarele : „Cînd Tryphon din Apamea, acela care a răpit domnia sirienilor, era atacat de Sarpedon², fiind făcut prizonier, s-a retras pe uscat

¹ Autorul unei lucrări intitulată *Istorii* în treizeci și șapte de cărți (secolul al II-lea î.e.n.).

² Se cunoșc doi Sarpedon : șeful licienilor la Troia ; rege al Lidiei.

cu propriile sale armate, ostașii lui Tryphon se retrăgeau, de asemenea, victorioși pe lângă țărm, dintr-odată, valurile mării s-au ridicat la o înălțime nemaipomenit de mare, i-au inundat, i-au acoperit pe toți de apă și i-a înecat, iar când s-au retras, valurile, au lăsat pe țărm numeroase grămezi de pește împreună cu cadavrele ostașilor. Când Sarpedon și cei din jurul său au auzit de această nenorocire, s-au dus repede într-acolo și au intonat cîntece funebre pentru cei morți, au luat, după aceea, pește din belșug și au adus jertfă lui Poseidon cel care îndepărtează nenorocirile, în fața cetății.“ (...)

Prezicătorii. 8. Nu voi trece sub tăcere nici pe prezicătorii din Licia despre care amintește Polycharmos în cartea a II-a din *Liciace* : „Cînd se duc la mare, în locul în care se află o dîmbravă a lui Apollon, lângă țărmul mării, unde există un vîrtej pe nisip, prezicătorii se înfățișează avînd două figuri de lemn, care au la fiecare cap cîte zece bucăți de carne friptă. Preotul stă lângă dîmbravă în tăcere, iar prezicătorul înfige frigarea în vîrtejul de nisip și așteaptă să vadă ce se întîmplă. După împlîntarea frigării, nisipul se umple de apă din mare și se adună atît pește, încît rămîn uimiți de ciudățenia faptului și se tem de zei. După ce se anunță speciile de pește, abia atunci prezicătorul ia oracolul dorit de la preot.“ (...)

42. Clearchos, în cartea a II-a *Despre prietenie*, relatează : „Stratonicos chitaristul, cînd era gata să se odihnească, poruncea întotdeauna unui sclav să-i aducă de băut și zicea : «Nu pentru că mi-e sete, ci pentru a nu-mi fi sete»“.

La Bizantion, un citared cîntă foarte bine începutul,

dar, în continuare, eşuă. Atunci, Stratonikos se ridică şi dădu de veste următoarele :

— „Cine va denunţa în faţa autorităţilor pe citaredul care execută bine începutul va primi drept recompensă o mie de drahme“. Întrebat, odată, care sînt cei mai răi oameni, răspunse, că cei din Fasalia sînt mai răi decît cei din Pamphilia, iar cei din Sid, decît toţi oamenii de pe suprafaţa pămîntului. Iarăşi fiind întrebat, după cum spune Hegesandros, dacă beoţienii sau tesalienii sînt mai barbari, răspunse că elenii. Cîndva a ridicat un trofeu în diatribă şi a scris pe el : „Împotriva citarezilor care cîntă rău“. Fiind întrebat care nave prezintă mai multă securitate — cele mari sau cele rotunde a răspuns că acelea trase pe uscat. Odată făcînd o exhibiţie la Rodos, cum nimeni nu şi-a manifestat sentimentele în vreun fel, a părăsit teatrul şi, ieşind, spuse :

— „Cînd voi nu apreciaţi gratuitatea cum o să iau eu de la voi bani strînşi prin chetă?“ Mai zise : „Întreceri de gimnastică să facă elenii, mişcări scenice să execute corintienii şi atenienii iar dacă cineva dintre aceştia comite vreo greşeală, ladedemonienii să fie bătuţi cu bice“. Prin aceasta a voit să batjocorească pe lacedemonieni care organizau biciuiri, aşa cum spune Charicles în cartea I-a *Despre agonia în cetate*. Odată, regele Ptolemaios discuta cu el în contradicţie cu prea multă dorinţă de a învinge în ceea ce priveşte arta chitaristicii, iar el zise :

— „Una este, o rege, sceptrul şi alta este arcuşul“, după cum spune Capiton în *Amintirile* adresate lui Philopappon. Cîndva fusese chemat să asculte un chitarist şi, după ce-l ascultă, zise : „Ăstuia, un lucru i-a dat tai-

că-su, iar altul i l-a refuzat“, iar cînd cineva îl întrebă care anume, răspunse : „I-a dat să cînte rău din chitară și i-a refuzat să cînte bine“.

Odată, o bîrnă a căzut și a omorît un om rău. De atunci se zice : „Oamenii buni cred că există zei, iar dacă nu există zei se află bîrne“. (...)

43. El mai amintește în afară de cele spuse și de următoarele cuvinte celebre : „Tatăl lui Chrysogonos afirmă că le are pe toate acasă, pentru că el este antreprenor, unul dintre fiii săi va fi dascăl de flaut, iar celălalt va cînta din flaut“.

Stratonicos îi răspunse :

„— Îți mai lipsește încă un lucru.

— Care ? întrebă tatăl lui Chrysogonos.

— Mai ai nevoie de un teatru particular.“

Odată, cineva întrebîndu-l de ce întreaga Eladă merge de colo pînă colo și nu rămîne într-o singură cetate, răspunse că toți elenii au luat de la muze darul de a-și întreține lipsa de armonie. Replică faptul că Phanon n-a cîntat din flaut o armonie ci pe Cadmos¹. Phaon se prefăcea *aulet*² și pretindea că are un cor la Megară. Stratonicos i se adresa :

„— Acolo nu ai un cor, ci există un cor.“

Spuse că se miră foarte mult că mama sofistului Satyros a suportat zece luni ceea ce o cetate n-ar fi suportat zece zile. Aflînd că Satyros se găsește la Ilion, în lucrarea intitulată *Troienii*, adăugă : „Mereu dau nenorocirile peste troieni“.

¹ Eponinul cadmeenilor, locuitorii Tebei din Beoția.

² Cîntăreț din flaut.

Odată, Mennacos se contrazicea cu el în ceea ce privește muzica, atunci el zise :

„— Nu-ți mai dau atenție, pentru că mă iei peste picior“.

Altă dată întâlni pe unul dintre cunoscuți, îi văzu încălțăminte ștersă frumos cu buretele și se supără tare, socotind că nu ar fi arătat atât de bine, dacă nu le-ar fi șters el însuși.

În Teihioussa, loc din Milet, erau oameni amestecați. Când văzu că toate mormintele sînt ale străinilor, zise :

„— Să plecăm de aici, băiete, întrucît în aceste locuri numai străinii obișnuiesc să moară, iar dintre localnici nici unul“.

Într-o zi, Zethos, chitaristul, discuta despre muzică, zicînd că numai lui nu i se cade să vorbească despre aceasta, pentru că, își spusese „ți-ai luat numele cel mai lipsit de muzică, Zethos, în loc de Amphion“.

Odată, învăța pe un macedonean muzica și, fiind acru, pentru că elevul lui nu făcea nici un progres, zise :

„— Spre Macedonia !“

Alteori, ieșind dintr-o baie rece și proastă, fiind nesatisfăcut de ea văzu alături un templu consacrat eroilor frumos împodobit și reflectă :

„— Nu mă mir că aici zac atîtea tablouri drept mulțumire zeilor ; fiecare îmbăiat depune un tablou, fericit că a scăpat“. Mai spusese că la Ainos opt luni este frig, iar patru, iarnă. Că pontienii au venit din marele Pont ca dintr-o moarte. Pe rodieni îi numea cirenienii albi, și cetatea era considerată ca fiind a peșitorilor. Cetății Heraclea îi dădea numele de Androcorint, Bizantionul a fost

numit de el subțioara Eladei, pe cei din Leucadia i-a denumit eolii corintieni, iar pe cei din Ambracia i-a numit membrachioți. Când ieșise pe porțile cetății Heraclea, privea jur-împrejur, iar cineva îl întrebă de ce se uită așa. El răspunse că se rușinează la gândul c-o să-l vadă cineva ieșind dintr-o casă de toleranță. Văzînd doi oameni legați de o furcă, zise :

„— Ce condiții într-un mic oraș, să nu poți să te împlinești“. Discutînd cîndva, în contradictoriu despre armonie, cu un armonist, afirmă :

„— Fiecare să facă meșteșugul pe care-l știe !“

Odată, se afla în cetatea Maronea, la băutură cu cîțiva și ceru să știe în ce punct al cetății se găsea, pentru eventualitatea că vor avea să-l ducă cu totul acoperit. După aceea, cînd îl duceau și îl întrebau unde este, acesta răspunse :

„— Într-o cîrciumă“, pentru că Maronea părea o cîrciumă. Lui Telephanes, care cînta din flaut șezînd, i se adresă :

„Nu că cei care varsă !“

În Cardia un băiat îi oferî un săpun, pămînt rău și apă sărată, iar el zise :

„— Sînt asediat pe uscat și pe mare !“ (...)

45. După ce a învins la Sicion pe concurenții săi, a ridicat un monument de mulțumire lui Asclepios, pe care a pus să se scrie : „Stratonicos — din partea celor care au cîntat rău din chitară“.

Odată, cineva cînta, iar el întrebă al cui este cîntecul. I se răspunse :

„— Al lui Carcinos“, iar el zise :

„— Înseamnă mai mult decît al unui om“. Afirmă că la Maronea nu este primăvară, ci căldură.

La Pella se duse la un izvor și întrebă dacă apa este bună de băut. Cei care scoteau apă îi răspunseră :

„— Noi apa asta bem“, el replică :

„— Deci nu este bună de băut“.

CARTEA A X-A

Despre băutura lui Alexandros. 44. A băut și Proteos macedoneanul foarte mult, după cum spune Hermippos¹ în lucrarea *Despre înmormântarea lui Alexandru* și Hephestion, și s-a menținut sănătos, deși făcuse multe exerciții de băutură. Ei, bine, Alexandros a cerut, odată, o cupă de două congii², a închinat în sănătatea lui Proteas și a băut-o; Proteas a luat-o și, după ce a adus multe cuvinte de laudă regelui, a fost aplaudat de toți cei de față. După puțin timp, Proteas a cerut aceeași cupă și iarăși a închinat regelui și a băut. Alexandros a luat-o și a băut-o cu tărie, dar n-a putut suporta, ci s-a lăsat pe pernă, iar cupa i-a scăpat din mână. Din această pricină îmbolnăvinduse, a murit fiindcă Dionysos era mâniat pe el pentru că-i asediasc Teba, patria lui. Alexandros bea adesea foarte mult încît după beție dormea două zile și două nopți.

¹ Din Smirna (secolul al III-lea î.e.n.), elevul lui Callimachos, autorul unor lucrări, dintre care pot fi menționate: *Despre legiuitori*, *Despre cei șapte înțelepți* etc.

² Congie, un fel de măsură de capacitate (= 3,24 litri).

Acest lucru se arată în însemnările lui zilnice pe care le-au scris Eumenes din Cardia și Diodotos din Eretria. Menandros în opera intitulată *Lingușitorii* zice : „Am băut de trei ori un cond¹ de aur în Capadocia, în care încăpeau zece cote, Strutia, și l-am băut plin.

Strutia : — Ai băut mai mult decât regele Alexandros.

Alexandros : — Pe zeița Atena, jur, nu mai puțin.

Strutia : E mare lucru.“

Nicobule sau acela care i-a dedicat scrierea zice că Alexandros lua masa odată la Medeios în Tesalia și erau douăzeci de oaspeți. Alexandros a băut în cinstea tuturor, a primit de la fiecare aceeași cupă și după aceea, ridicându-se de la o masă, după puțin timp, a adormit. Callisthenes sofistul, după cum spune Lynceus din Samos în *Amintiri* și după cum relatează Aristobulos și Chares în *Istorie*, a refuzat să bea la un ospăț cupa de vin curat care i se aduse — ospățul era dat de Alexandros — iar cineva îl întrebă :

„— De ce nu bei ?“ iar el răspunse :

„— Nu trebuie să beau cupa lui Alexandros, ca să am nevoie de cea a lui Asclepios“.

Despre Dareios. 45. Dareios, care a ucis pe magi, avea pe mormîntul său următoarea inscripție : „Puteam să beau vin mult și să-l suport bine“.

Ctesias² spune că la indieni, regelui nu-i este îngăduit să se îmbete. La perși se permite regelui să se îmbete

¹ Vas de băut cuprinzînd 4,5 litri.

² Din Cnidos, celebru scriitor (secolele al V-lea—al IV-lea î.e.n.).

o singură zi și anume în aceea în care aduc sacrificii zeului Mithra ¹.

Douris în cartea a VIII-a din *Istории* precizează : „Nu-mai în ziua serbărilor ce se prăznuiesc în cinstea lui Mithra de către perși regele se îmbată și dansează «persanul». Dintre ceilalți nimeni în Asia nu-l interpretează, ci toți se abțin de la acest dans. Perșii învață să danseze tot așa cum învață să călărească și socotesc că, din mișcarea dansului, ei dobîndesc o pregătire bună pentru agilitatea și rezistența corpului“.

„Atît de tare se îmbăta Alexandros, după cum spune Carystios din Pergam ² în *Amintiri istorice*, încît chefuia și pe un car tras de măgari. Acest lucru îl făceau, zice autorul, și regii perșilor.

Bețiile lui Philippos. 46. Și Philippos, tatăl lui Alexandros, era iubitor de vin, după cum spune Theopompos în cartea a XXVII-a din *Istории*, iar într-un loc din opera sa afirmă : „Philippos, din fire, era nebun și pornit să înfrunte primejdii, dar și din cauza beției, căci avea obiceiul să bea mult și adeseori beat se avînta în primejdii pentru a da ajutor ostașilor“.

În cartea a LIII-a, istorisind despre cele petrecute la Cheroneea și spunînd că Alexandros a chemat la masă pe solii atenienilor, de față, relatează : „Philippos, după ce s-au retras aceia, pe dată, a poruncit să vină cîțiva dintre prieteni, cîntărețul din chitară, Aristonikos, Dorion, cîntărețul din flaut și alții care obișnuiau să bea cu el. Într-adevăr, Philippos ducea peste tot pe acești oameni

¹ Zeița luminii, la iranieni.

² A trăit în a doua jumătate a secolului al II-lea î.e.n.

împreună cu el și își pregătea multe instrumente muzicale pentru chef și petrecere. Îi plăcea vinul și fiind o fire nestăpînită, avea în jurul său mulți flecari, muzicanți și măscărici. Bea toată noaptea și, îmbătîndu-se puternic, făcea mult zgomot, iar, spre ziuă, lăsînd pe ceilalți să plece, pornea în chef spre solii atenienilor.

Carystios în *Amintiri istorice* zice : „Philippos cînd pornea să se îmbete, spunea :

«—Trebuie să bem, căci ajunge să fie treaz Antipatros».“

Odată, Philippos juca zaruri și i s-a anunțat că a venit Antipatros. Încurcat, el a ascuns sub pat tabla cu zaruri.

Dionysios, tiranul Siciliei. Printre băutori și bețivani, Theopompos numără și pe Dionysios cel Tînăr, tiranul Siciliei, care și-a distrus ochii din cauza băuturii. Aristoteles în *Constituția siracuzanilor* afirmă că acest Dionysios era încontinuu beat pînă la nouăzeci de zile. De aceea, și vederea lui era mai slabă. Theophrastos spune că și prietenii lui, lingușind tirania, se arătau că nu văd și erau duși de mîină de Dionysios însuși, prefăcîndu-se că nu văd nici mîncărurile nici paharele. De aceea, au fost numiți lingușitorii lui Dionysios.

49. Chares din Mitilene¹, în *Istoriile despre Alexandros*, vorbind despre Calanos², filozoful indian, spune „că s-a aruncat pe un rug aprins și a murit“. Adaugă că „Alexandros a instituit la mormîntul lui o întrecere de gimnastică și un encomion muzical.“

¹ A luat parte la expediția lui Alexandros cel Mare.

² A urmat pe Alexandros cel Mare la curtea lui și, după aceea, s-a sinucis.

„A mai inițiat, subliniază autorul, pentru iubirea de vin a indienilor, și o întrecere la băutura vinului neamestecat cu apă ; premiul I era un talant, premiul al doilea, treizeci de mine, iar premiul al treilea, zece mine. Dintre cei care au luat parte la întrecerea cu vin, treizeci și cinci au murit imediat cuprinși de un fel de frisoane, iar dintre cei de pe scenă, cu șase ani mai târziu. Cine a băut cel mai mult și-a ieșit învingător, a golit patru *choa*¹ de vin curat, a luat talantul și a mai trăit patru zile. Se numea Promachos.“ Timaios spune că „Dionysios tiranul, la sărbătoarea libațiilor, cel dintâi care va bea o *choa* va avea drept premiu o cunună de aur. Primul a băut filozoful Xenocrates și a primit cununa de aur. A luat-o, desfăcînd-o, a dedicat-o lui Hermes, a cărui statuie se afla în curtea acestuia, de obicei, îi punea cununi de flori, de fiecare dată, seara, cînd se ducea la el.“ (...)

Mari băutori. 51. Herodotos istorisește că Mycerinos egipteanul, auzind de la prezicător că are o viață scurtă, a făcut mai multe lămpi și, cînd se înnopta, bea, se veselea, nu înceta nici ziua, nici noaptea, se ducea în cîmpii și în dumbrăvi, oriunde afla că sînt locuri de distracție pentru tineri și se îmbăta. Herodotos mai spune că și Amasis, regele Egiptului, a băut mult.

52. Un mare băutor era și Antiochos, regele supra-numit Epiphanes, fost ostatec la romani, despre care istorisește Ptolemaios Evergetul în cărțile a III-a și a V-a din *Amintiri*, spunînd că Epiphanes se preta la petreceri și beții indiene și cheltuia mult. Banii care-i

¹ Unitate de măsură pentru capacitate (= 3,24 litri).

rămîneau din chefurile zilnice, uneori, îi vărsa, alteori, se duceau pe drumurile publice și stînd în picioare zicea :

„— Cui îi dă norocul să ia !“

După aceea, vărsa banii de argint și pleca. De multe ori, purta pe cap o cunună împletită din trandafiri, o mantie țesută cu aur și avea pietre prețioase cu care arunca în cei ce-l însoțeau. Se spăla în băile publice, ungîndu-se cu miruri. Odată, un particular văzîndu-l la baie îi zise :

„— Fericit ești, rege, miroși scump !“ Regelui i-au plăcut aceste vorbe și îi răspunse :

„— Ei, bine, eu am să te satur de asta“.

Îndată, porunci ca pe capul acelui om să fie vărsat un vas care conținea mai mult de două *choa* de mir dens, astfel că și mulțimea oamenilor de rînd s-a scaldat în mir. Locul devenind lunecos, regele căzu și începu să rîdă cu hohote, iar majoritatea dintre cei care se îmbăiau făcu la fel.

Polybios istoricul, în cartea a XXVI-a, îl numește Epimanes nu Epiphanes, din cauza faptului lui. Zice : „Astfel, el intra în vorbă nu numai cu oamenii din popor, dar chiar cu străinii aflați prin împrejurimi și cu cei mai de rînd începea să bea. Și, dacă afla că un grup de tineri petrece undeva, era de față cu corn și simfonie încît cei mai mulți, din cauza priveliștii neobișnuite, se ridicau și fugeau. De multe ori, se dezbrăca de vestimintele regești, se îmbrăca cu o haină obișnuită și pornea spre piață.“

53. În cartea a XXXI-a, același Polybios zice că regele a organizat întreceri în cetatea Antiochia și a

chemat la spectacol pe toți grecii și pe cei care doreau. Și, deși se aflau foarte mulți oameni în gimnazii, a pus să fie unși toți cu mir de culoarea șofranului cu *cianamon*, cu *nard*, cu măghiran și cu parfum Iris pe care le avea în vase de aur. Chemându-i la petrecere, uneori, pregătea câte o mie de triclinii, alteori, câte o mie cinci sute, pe care le împodobeau cu cel mai scump fast. Iar administrarea serviciului o făcea el însuși. Într-adevăr, el ședea la intrare și pe unii îi primea în casă, pe alții îi așeza pe pat, iar pe sclavii care aduceau mâncărurile îi introducea el însuși, atent peste tot, se așeza când lângă unul, când lângă altul. Uneori, lăsa într-un loc bucata de pîine sau cupa pe care o avea în mînă, sărea de la locul lui, se ridica și se pornea să dea tîrcoale pe la toți cei aflați la chef, închina paharul, stînd în picioare, când unora, când altora, și se bucura auzind acromatele ¹. Alteori, era prezentat chiar de către mimi, el singur acoperit, și se așeza pe pămînt, ca și cînd ar fi fost unul dintre mimi. Iar cînd muzica îl îndemna, regele sărea, dansa și făcea giumbușlucuri cu mimii, încît toți erau cuprinși de rușine. Astfel de oameni face din nenorociți lipsa de stăpînire la beție. Mare iubitor de băutură era și omonimul lui Antiochos, cel care a purtat război în Media împotriva lui Arsaces, așa cum istoricește Poseidonios din Apamea în cartea a XI-a din *Istorie*.

Fiind luat prizonier, Arsaces îl bătu pe umăr și îi zise :
„— Te-au indus în eroare, Antiochos, îndrăzneala și băutura, căci ai sperat să sorbi, în marile cupe, regatul lui Arsaces“. (...).

¹ Acromată, audiție.

CARTEA A XI-A

1. „— Deci, care va fi începutul discuțiilor, cum zice poetul comic Cephisodoros, prietene Timocrates ?“

Adunîndu-ne noi la timp, cu sîrguință, ca să discutăm despre cupe, Ulpianus, cînd eram cu toții așezați, fără să se fi angajat vreun dialog, zise :

„— Prieteni, la Adrastos, fruntașii șed și se ospătează“.

Polyidos pe cînd sacrifica animale de jertfă în drum, îl opri pe Peteus, care trecea pe acolo îl așeză pe iarbă și, rupînd ramuri de măslin, în loc de masă, îi puse dinainte carne din animalele jertfite. Și lui Autolicos, care se dusesese la „poporul bogat al Itacei“, doica îi oferi același lucru, pe cînd ședea, căci așa luau masa oamenii de atunci. Doica, zice poetul, mîngîie copilul de curînd născut, pe fiul fiicei sale, pe care Euricleia i-l pusese pe genunchii dragi ; după ce terminase masa, Odysseus îl așeză deci pe genunchi și nu alături. Noi deci să nu pierdem timpul, ci să ne întindem la masă pentru ca Plutar-

chos să ne facă o expunere asupra cupelor, așa cum se anunță, și să închine cupe pline la toți.

2. Știu că numele de potir l-a întrebuințat poetul Simonides din Amorgos în *Iambi*, când zice : „A luat potirele de pe masă“. Și poetul care a compus *Alcmaionida* afirmă : „Așezînd leșul pe un pat întins, de paie, așternut pe pămînt, lor le-a pus dinainte un ospăț îmbelșugat și potire iar pe cap le-a aranjat cununii. Potirele își trag numele de la *posis*¹, așa cum aticii spun *ecpoma*, de vreme ce zic și *hydropotein*² și *oinopiein*³; Aristophanes în *Cavalerii* relatează că : „Bacis se folosea mult de potir“.

Phenecrates în *Tirania* consemnează : „Aceasta singură este mai bună decît o mie de potire“.

Anacreon zice : „— Am devenit băutor de vin“. Cuvîntul se găsește și la poet, căci *oinopotazin* înseamnă „a bea vin“. Sapho, în cartea a II-a subliniază : „Multe potire fără de număr“. (...)

4. Merită să cercetăm dacă cei vechi beau din potire mari. Dicalarchos din Messena, discipolul lui Aristoteles, în cartea *Despre Alcaios*, consideră că cei vechi se foloseau de potire mici și beau vinul amestecat cu apă. Chamaileon⁴ din Heraclea în cartea *Despre beție*, dacă îmi amintesc bine, afirmă : „Iar dacă aceia care dispun de averi și de bogății prețuiesc această beție, nu este nimic de mirare, căci, neavînd o plăcere mai frumoasă decît aceasta și nici mai la îndemînă, dau în mod firesc

¹ Băutură.

² A bea apă.

³ A bea vin.

⁴ Elev al lui Theophrastos.

fuga la vin. De aceea, și marile cupe au fost îndătinat
la dinasti. Căci la eleni acest obicei nu este vechi și nici
tradițional, ci este împrumutat de oîrînd de la străini.
Într-adevăr, străinii, fiind lipsiți de educație, se pornesc
să bea vin mult și își procură tot felul de mîncăruri
rafinat. În regiunile Heladei nici în scrieri, nici la gene-
rațiile anterioare nu vom găsi un potir mare lucrat, în
afară de acelea, întrebuintate în timpurile eroilor. Cupa
numită *rhyton* n-a fost atribuită decît eroilor. Lucrul
acesta va constitui o nedumerire pentru unii, dacă nu
se va spune că s-a ratat din cauza apariției repede a dai-
monilor¹. Oamenii socotesc că eroii sînt violenți și răi
mai ales noaptea decît ziua. Așadar, ca să nu apară că
sînt astfel din cauza caracterului, ci datorită beției, îi
imaginează bînd din cupe mari. Cred că nu vorbesc rău
cei care spun că potirul cel mare este un izvor de argint.
În acestea se pare că Chamaileon nu știe că cea mai mare
cupă dată de Odysseus ciclopului, la Homeros, nu este
mică. Căci el fiind o astfel de ființă, n-ar fi putut fi
cuprins de beție, după ce a băut de trei ori din ea.
Aveau deci și atunci potire mari; dacă nu se cercetează
puterea vinului, despre care a vorbit însuși Homeros,
fie că motivul se datora neobișnuinței ciclopului cu
vinul, întrucît, de cele mai multe ori, el bea lapte, fie
cupa era străină, fiindcă avea dimensiuni mari, fiind
luată din prada ciconilor. Ce avem deci de spus despre
potirul lui Nestor, pe care cu greu îl putea duce un
tînăr.“ Nestor, bătrînul, fără oboseală, l-a ridicat dar

¹ *Daimon*, spirit.

despre aceasta ne va întreține Plutarchos. Acum este ora întinderii pe paturi.

5. Și, după ce ne-am întins pe paturi, Plutarchos zise : „Dar după poetul Pratinas din Phlius, eu nu ar un ținut brăzdat, ci, cercetînd un pămînt nesăpat, pornesc să vorbesc despre cylicsuri¹, fără să fiu unul dintre cylicrani²“, pe care luîndu-i în zefleMEA, comicul Her-mippos în *Iambi* relatează : „Ducîndu-mă în al cylicranilor Splenoped³, am văzut Heraclea, cetatea foarte plăcută“. Locuitorii din Heraclea sînt aceștia care își duc viața sub *Oite*⁴, așa cum spune Nicandros din Thyateira, considerînd că au fost numiți astfel de către Kylix, lidian de neam, unul dintre aceia care au luat parte la expediție cu Heracles. (...)

7. Admir ospățul vostru plin de toată bucuria, așa cum spune Xenophanes din Colophon : „Acum podeaua este curată, la fel sînt și mîinile tuturor și cupele. Un sclav pune în jurul frunții cunună, iar altul întinde oaspeților mir plăcut mirositor în cupă. Vasul cel mare stă plin de bună dispoziție și alt vin este gata ; despre aceasta se zice că nu trădează, e dulce ca mierea, mirosind a flori în ulcioare. În mijloc, tămîia exală un miros sfînt. Apa este rece, dulce și curată. Sînt întinse pîini blonde și o masă venerabilă încărcată cu brînză și miere groasă. Altarul, în centru, este ornat cu tot felul de flori, cîntecul, dansul și ospățul stăpînesc în toată casa. Trebuie, mai întîi, ca oamenii cu minte să închine un imn zeu-

¹ *Cylics*, un fel de cupe.

² *Cylicran*, termen care nu figurează în dicționar.

³ Sens necunoscut.

⁴ Munte în Tesalia.

lui, prin vorbe bune și cuvinte frumoase. Făcînd libații și rugîndu-ne să putem face ceea ce este drept, căci acestea ne sînt la îndemînă, nu înseamnă un exces să bei încît să fii în stare să te duci acasă fără un sclav nu prea bătrîn care să meargă înainte.“ „Laudă acelaia care se vede că bea cu măsură, și-și păstrează memoria precum și acelaia care practică virtutea. Nu este bine să discuți despre luptele titanilor și gigantilor, nici despre luptele centaurilor, plăsmuiri ale celor vechi, și nici despre dezbinările pline de violență, nimic nu este folositor, ci să socotești totdeauna că un bine constituie înțelepciunea zeilor.“

8. Și Anacreon, cel agreabil, zice : „Nu-mi place omul care, bînd prea mult vin din crater, vorbește despre ceruri și războaie pline de lacrimi, ci admîr, omul care amintește de muze și darurile strălucitoare ale Afroditiei, amestecînd înțelepciunea dragă.“

Și Ion din Chios zice : „Să fie sănătos basileul nostru salvator și tată. Un sclav să ne toarne vin în crater, iar sclavii care se îndeletnicesc cu aceasta să amestece vinul în urnele pentru libații¹, făcînd libații cu sfințenie lui Hēracles, lui Procles și Persidelor care își trag neamul din Zeus, să bem, să glumim, cîntecul să străbată noaptea, cineva să înceapă dansul ; dă-i drumul bunei dispoziții...“

Și cei numiți „șapte înțelepți“ făceau simposioane. Căci „vinul consolează și descurajarea bătrîneții“, afirmă Theophrastos în cartea *Despre beție*.

¹ Manuscrisul este corupt.

12. ...Chrisippos în *Tratat introductiv despre bune și rele* afirmă că nebunia cuprinde pe cei mai mulți. Una se numește *gynaicomanie*, iar alta *portygomanie*: „Unii numesc pe cei iubitori de idei *doxomani*, așa cum numesc pe cei iubitori de femei *gynaicomani*, iar pe cei iubitori de păsări *ornitomani*, denumirile avînd același sens. În felul acesta și celelalte lucruri nu sînt exprimate într-un chip nepotrivit. Într-adevăr, și iubitorul de mîncăruri este *opsoman*, și iubitorul de vin este *oinoman* și la fel și toate celelalte asemănătoare, pentru că nebunia nu este așezată altfel la ei; aceștia greșesc orbește cînd este vorba de adevăr.“ (...)

13. Dar noi, așa cum era și la atenieni, ascultînd pe acești măscărici și pe alți meșteri, să bem. Despre aceste lucruri Phylarchos grăiește astfel: „Atenienii se duceau mai întîi la spectacol, la serbările dionisiace, după ce prînzeau și beau. Mergeau puntînd cununi pe cap, în timpul spectacolului li se turna vin, li se aduceau prăjituri iar, cînd corurile intrau, li se da să bea și iarăși, după ce corurile participau la întrecere; cînd ieșeau li se oferea din nou de băut“. Acestor afirmații li se adaugă și confirmarea, comicului Pherecrates, care zice că, pînă pe vremea lui „spectatorii nu se așezau la spectacol fără să prînzească“.

Phanodemos afirmă că atenienii aduceau vin dulce, la templul lui Dionysos din Limnai, îl scoteau din butoaie, îl amestecau cu apă în cinstea zeului, apoi luau ei; se numește Dionysos din Limnai pentru că, mai întîi, vinul se amesteca cu apă și numai, după aceea, se bea.

De aceea, izvoarele s-au numit : nimfele și doicile lui Dionysos, pentru că apa, cînd se amestecă cu vin îl sporește. Fiind deci înveseliți de amestecul vinului cu apă, cîntau zeul în ode, dansau, numindu-l Evan, Dithyrambos, Bacheutas sau Bromios. Chiar și Theophrastos în lucrarea *Despre beție* zice : „Doicile lui Dionysos erau, într-adevăr, nimfele, căci și vițele de vie, de cele mai multe ori, cînd sînt tăiate, scot din ele apă și, potrivit naturii, plîng“.

14. Știu pe unii oameni, iubiți prăznuitori ai thiasului¹, care erau destul de tari în judecată și se ocupau nu atît ca să dobîndească bogății, cît să aibă multe cupe de argint și de aur.

Printre acești oameni se află și Pytheas din Arcadia, din localitatea Phialeias, care, și cînd era pe patul de moarte, nu a stat la îndoială să îndemne pe ai casei să pună pe mormîntul său următoarea inscripție : „Aici este mormîntul lui Pytheas, un om bun și cu minte, stăpînul unui număr imens de cupe de argint, de aur și de chihlimbăr strălucitor, întrecînd astfel pe cei mai mulți dinaintea lui“.

Xenophon în cartea a VIII-a din *Educația la Perși*, între altele, scrie : „Din ce au un număr mai mare de cupe, din aceea se fălesc, iar dacă în mod vădit multe dintre acestea erau procurate pe căi necinstite, nu se rușinează, căci mare creștere dobîndiseră la ei nedreptatea și răutatea“.

15. Caecilios din Cale Acte, în lucrarea *Despre istorie* relatează că Agathocles, tiranul, a arătat niște cupe

¹ Asociație care celebra un zeu.

prietenilor săi și a zis : „— Am procurat aceste cupe din vasele de lut pe care le-am făcut“.

Poseidonios în cartea a XVI-lea din *Istoriei* consemnează că Lysimachos din Babilon a invitat la masă pe Himeros, care stăpînea ca tiran nu numai Babilonul, dar și Seleucia, l-a chemat împreună cu trei sute de însoțitori și că, după ce s-au ridicat mesele, i-a dat fiecărui oaspete cîte o cupă, care valora patru mine de argint și, făcînd libații, a băut în cinstea tuturor, iar, după aceea, le-a oferit cupele, pentru a le lua cu ei acasă. Anticleides din Atena, în cartea a XVI-a din *Întoarceri*, vorbind despre Gras, acela care a trimis o colonie la Lesbos, împreună cu alți basilei, afirma că ei aveau un oracol ce le porunceă ca în timpul plutirii să lase în mare o fată pentru zeul Poseidon. Iată ce spunea : „Povestesc, ca un mit, unii locuitori din Methymna despre fecioara care a fost aruncată în mare, și zic că unul dintre conducători o iubea — numele lui era Enalos — și s-a scufundat în apă, voind s-o salveze. Atunci, amîndoi au fost cuprinși de valuri și s-au făcut nevăzuți, dar, după o vreme, mai tîrziu, cînd Methymna fusese întemeiată, Enalos s-a înfățișat, a arătat felul cum se desfășuraseră lucrurile și a spus că fata își petrece timpul la Nereide, iar el însuși paște caii lui Poseidon“. Mai zice că, odată, un val mare de apă, iscîndu-se, l-a cuprins și a ieșit apoi la suprafață avînd o cupă de aur, atît de minunată, încît comparată cu cele găsite la el, nu se deosebește cu nimic de una din bronz.

16. Dobîndirea de cupe era, odinioară, la foarte mare cinste. Achilleus avea o cupă drept ceva distins ; nimeni

nu avea o astfel de cupă, nici nu se făcea libație vreunui zeu din această cupă, decît lui Zeus. Chiăr Priam, cînd se duce să-l răscumpere pe Patroclus, îi dă cele mai distinse daruri și o cupă foarte frumoasă. Însuși Zeus socotește că este demn de nașterea lui Heracles să dea Alcmenei, ca dar, un potir, pe care i-l oferă luînd chipul lui Amphitruo. (...)

Defectele lui Platon. 112. La aceste lucruri se va uita cu atenție cineva cînd este vorba despre bunul Xenophon, va putea să recunoască ce invidie avea pentru el Pluton, sau poate de la început acești oameni se întreceau între ei, fiindcă, fiecare cunoștea virtutea celuilalt și probabil că erau în dezbinare și din cauza certei pe locul de frunte; acest lucru ni-l dovedesc nu numai din cele ce au spus despre Cyrus, dar și din însăși atitudinea lor în problemele de fond. Într-adevăr, amîndoi au scris cîte un ospăț și în acest ospăț unul introduce cîntărețele din flaut, iar celălalt le alungă. Unul, așa cum se vede, cere îngăduință să bea din cupe mari, iar celălalt, face pe Socrates să bea dintr-un clondir, pînă-n zori.

În lucrarea *Despre suflet*, Platon, amintind despre toți cei care se întîmplaseră să fie de față, nu spune nici un cuvînt despre Xenophon. Despre Cyrus, unul afirmă că din prima vîrstă învățase legile patriei, iar Platon parcă, împotrivindu-i-se, zice în cartea a III-a din *Legi*: „Eu profetesc despre Cyrus că îndeobște este un bun comandant de oști și rezistent la oboseală, dar de o bună educație nici n-a avut parte, cît despre economie nici nu a luat cunoștință cît de puțin“.

„Iarăși deci Xenophon coborî cu Cyrus la perși, cu cei zece mii de eleni, știind cu de-amănuntul trădarea lui Menon din Tesalia, întrucît el era cauza pieirii lui Clearchos, provenit de la Tisaferne, și-i știa caracterul rău, nelegiuit“. (...)

116. Hegesandros din Delfi în *Amintiri*, vorbind despre răutatea lui Platon față de toți, scrie, între altele, și acestea : „După moartea lui Socrates, cînd prietenii erau foarte descurajați, într-o reuniune, Platon se afla de față și, luînd cupa, a început a-i îndemna să nu fie cuprinși de frică, de vreme ce este bine să se bucure în liniște, și a închinat cupa lui Apollodoros. Apollodoros, după ce bău, zise :

„— Aș fi băut mai bine cupa cu otravă întinsă de Socrates decît cea cu vin închinată de tine“.

Platon lăsa impresia că este invidios și nu avea deloc o faimă bună în privința caracterului. Într-adevăr, a luat în rîs pe Aristippos care s-a dus la tiranul Dionysios, deși el însuși fusese de trei ori în Sicilia : odată, din cauza valurilor ridicate de vînt, luînd legătura cu Dionysios cel Bătrîn, era în primejdie de moarte, iar de două ori s-a dus la Dionysios cel Tânăr. Aischines, fiind sărac și avînd un elev numit Socrates, i l-a luat el. A trecut nepăsător cu vederea pe Phaidon care a înfruntat primejdia de a deveni sclav. Și, îndeobște, tuturor discipolilor lui Socrates le făcea șicane, ca o mamă vitregă. De aceea, și Socrates a spus cu multă abilitate despre el că a avut un vis și că erau mai mulți de față. Zise :

„— Se făcea că Platon se transformase în cioară, se

așezase pe capul meu, îmi zgîria chelia, încrîncănea, uitîndu-se împrejur“.

„— Mi se pare, afirmă el, că tu ai să spui, Platon, multe minciuni despre mine.“

Platon, pe lîngă faptul că era rău, se arăta și iubitor de faimă, de vreme ce sublinia : „— De ultima haină, aceea a iubirii de faimă, ne dezbrăcăm la moarte, adică, în testamente, în convoaiele funebre, în morminte“, așa cum spune Dioscurides în *Amintiri*.

Dar despre voința cuiva de a întemeia o cetate, de a da legi, nu va spune oare cineva că este patima iubirii de faimă? Lucrul acesta se vede din cele scrise în Timaios : „Am încercat un sentiment față de forma de guvernămînt, și anume, după cum un pictor ar voi ca lucrările lui să se miște și să se manifeste, tot așa am dorit și eu să văd că cetățenii pe care-i descriu prind viață“.

117. Despre cei „furați“ în dialogurile lui, ce s-ar putea spune? Despre cele disimulate în dialogurile sale, iarăși ce s-ar putea spune? Căci despre sufletul plăsmuit nemuritor de către el, care după dezlegare se desparte de trup, s-a vorbit, mai întîi de către Homeros. Acesta afirmă că sufletul lui Patroclos „a coborît în Hades, lamentîndu-și soarta, părăsind bărbăția și puterea“. Iar dacă cineva ar afirma că asemenea cuvinte aparțin lui Platon, nu văd ce folos am avea de la el. Dar chiar dacă am admite că sufletele celor care au murit se mută în alte naturi sau se ridică spre un loc mai înalt și mai curat, deoarece se fac ușoare, ce avem noi mai mult? Dacă nu ne mai amintim și nu mai sim-

șim lucrurile vieții unde am fost, dacă îndeobște am fost, care este harul acestei nemuriri ?

Legile compuse de el și *Politica*, scrisă mai înainte, ce au făcut ? Desigur, ar fi trebuit ca ele să convingă pe atenieni a le folosi, așa cum a determinat Licurg pe lacedemonieni, Solon pe atenieni și Zeleucus pe turieni.

„Căci legea este, așa cum spune Aristoteles, un cuvânt delimitat după asemănarea comună a cetății, dînd de veste cum trebuie să facă fiecare toate lucrurile“.

Dar Platon cum a procedat ? Nu este oare ciudat că dintre cei trei legiuitori atenieni, cel puțin, care sînt cunoscuți, Dracon, Platon și Solon, cetățenii au respectat legile celor doi, iar de cele ale sale au și rîs ? Același lucru trebuie spus și despre *Politica*. Și chiar dacă ar fi cea mai bună dintre toate, dar nu ne-ar convinge pe noi, care ar fi cîștigul ? Se pare deci că Platon nu a scris *Legile* pentru oamenii care există, ci pentru ființele plăsmuite de el, de aceea, a și căutat oamenii care să se folosească de legile făcute de el. Trebuie deci să scrie și să spună fapte prin care să convingă pe oameni, dar nu să facă lucruri asemănătoare cu cei care se roagă, ci cu acei care respectă cele primite.

118. În afară de acestea, dacă cineva ar primi *Timaios*, *Gorgias* și alte dialoguri ale lui, de acest fel, în care discută despre învățături, despre faptele potrivite cu natura și despre multe altele, nu trebuie să ne mirăm nici așa. Căci oricine poate lua aceste lucruri de la alții, care le-au spus sau mai bine sau mai rău. Astfel, și Theopompos din Chios, în cartea împotriva diatribei lui

Plato, zice : „S-ar putea descoperi că multe dintre dialogurile lui nefolositoare și mincinoase sînt străine de Platon, fiind luate din studiile lui Antisthenes ; iar altele sînt luate din Brysond din Heraclea“.

Dar cele afirmate în privința omului le căutăm după vorbele lui, dar nu le găsim, întrucît, în schimb, întîlnim simposioane și discuții despre dragoste, foarte necuviincioase, pe care le-a compus disprețuind pe cititori, după cum cei mai mulți dintre discipolii lui au fost tiranici și calomniatori.

119. Într-adevăr, Euphraios, petrecîndu-și viața la Perdiccas, regele Macedoniei, nu mai puțin a domnit decît el, deși era slab și calomniator, acesta în așa fel a constituit suita regelui, încît nimeni nu putea să ia parte la masa comună, dacă nu cunoștea geometria sau filozofia. După aceea, cînd s-a suit pe tronul Macedoniei, Philippos, Parmenion l-a prins în Oreas și l-a ucis, așa cum spune Carystion în *Amintiri istorice*. Și Calippos din Atena, de asemenea, discipol al lui Platon, fiind prieten și coleg cu Dion, s-a dus cu el la Siracuză. Văzînd că Dion pune mîna pe monarhie, l-a ucis și, după aceea, încercînd să instaureze tirania proprie, a fost ucis. Euainon din Lampsacos și Dicaipolis din Cnidos în cartea a LXXXXIX-a din *Studii* dar chiar și Demochares oratorul, în cartea *Despre Sofocles* dedicată lui Philon, dînd bani cu împrumut patriei, și-a cerut drept garanție acropola, iar cînd patria n-a putut să-i restituie, a încercat să introducă tirania, pînă cînd lamp-sacenii, alergînd cu toții la el și dîndu-i banii, l-au alungat. Timaios din Cizic, după cum spune același Demo-

chares, a dat grâu și bani concetățenilor ; din această cauză, le căpătase încrederea de om bun, a mai trecut puțin timp și a pus mîna pe puterea politică cu ajutorul lui Aridaios. Fiind, după aceea, judecat, osîndit și avînd o faimă rea, a rămas desigur, în cetate ca un bătrîn înaintat în vîrstă, dar a trăit lipsit de renume și cinste. Așa sînt și astăzi unii dintre academici, care își duc viața fără lege și faimă. Într-adevăr, punînd mîna pe bani din nelegiuire și contra naturii, sînt celebri pentru șarlatania lor, după cum este și Chairon din Pellene, care a fost nu numai elevul lui Platon, dar și al lui Xenocrates. Și acesta, instituindu-se drept tiran amar-nic în patria sa, nu numai că a exilat pe cei mai buni cetățeni, dar a și împărțit sclavilor banii stăpînilor și a colonizat pe femeile lor, pentru a înființa comunitatea căsătoriilor, folosul acesta trăgîndu-l de pe urma frumoasei *Politici* și a *Legilor* nelegiuite.

CARTEA A XII-A

Despre moliciune. Oameni celebri prin viața lor de moliciune.

1. „Mi se pare că ești un om din Cirena, după cum spune Alexis în piesa *Tindareos*, prietene Timocrates, Și acolo dacă cineva invită pe altcineva la cină, Se mai prezintă alți optsprezece împreună cu zece Care și cincisprezece perechi de cai înhămați Iar tuturor acestora trebuie să le dai cele necesare. Încît era mai bine să nu chemi pe nimeni.“

Și pentru mine ar fi fost mai bine să tac și la cele ce s-au spus, atît de numeroase, să nu mai adaug altele. Dar deoarece tu ne rogi cu foarte multă stăruință, să discutăm și despre cei renumiți prin viața lor de lux și despre moliciunea lor...

2. Gustul plăcerii vine mai întîi din dorință apoi, devine obișnuință. Desigur, Sophocles, poetul, fiind unul dintre aceia încîntați să guste plăcerea, ca să nu fie

acuzat că este bătrîn și, totuși, dedat plăcerii, a făcut din slăbiciunea lui o mărturie de cumpătare, afirmînd „că s-a despărțit bucuros de aceste dorințe ca de un despot“.

Iar eu zic că și judecata lui Paris a fost plăsmuită de cei vechi ca o comparație a plăcerii cu virtutea. Căci, fiind Afrodita, adică plăcerea, toate au fost tulburate. Și mi se pare că bunul nostru Xenophon, de aici a creat mitul despre Heracles și virtute. După opinia lui Empedocles „ei nu aveau un Ares basileu, nici un Cronos, nici un Poseidon, ci zeița Cypris le era stăpîină. Ei căutau s-o îmbuneze cu statui, cu picturi de animale și cu miruri care răspîndeau parfumuri distinse, cu jertfe de smirnă curată și de tămîie puternic mirositoare, răspîndind pe jos libații de miere blondă.“

Și Menandru în piesa *Chitaristul* vorbind despre un oarecare cîntăreț, zice : „Este foarte iubitor de muze și mereu în stare să îndrume cîntări pentru plăcere“.

3. Desigur, unii spun că plăcerea este potrivită cu natura pentru că toate viețuitoarele îi slujesc, așa cum lașitatea, frica și alte patimi nu pot fi comune tuturor viețuitoarelor, dar sînt respinse de ființele înzestrate cu rațiune. A urma deci cu însuflețire plăcerile înseamnă a vîna suferințe. De aceea, Homeros, vrînd să facă plăcerea detestată, consideră că și zeii cei mai mari nu au nici un folos din puterea lor, dar de cele mai multe ori, sînt loviți, lăsîndu-se duși de plăcere. Căci toate gîndurile pe care Zeus, veghind, le-a frămîntat despre troieni, și le-a pierdut a doua zi, fiind stăpînit de plăcere. Însuși Ares, foarte curajos a fost pus în lanțuri

de către Hephaistos și a plătit ispășind cu rușine, căci se lăsase pradă iubirii necugetate.

Așadar, Hephaistos zise către zeii care s-au dus să-l vadă prins în lanțuri: „— Lucrurile rele nu se dobîndesc prin virtute, îl ține unul încet la mers pe altul, iute la picior, așa cum și, în prezent, Hephaistos, deși este zăbavnice la mers, a pus stăpînire pe Ares, cel mai iute dintre toți zeii Olimpului. Hephaistos era șchiop, dar l-a prins cu meșteșug. De aceea, îi datorează o răscumpărare.“

Nimeni nu spune că viața lui Aristides a fost plăcută, ci cea a lui Smyndyrides din Sibaris și a lui Sardapallos, deși, conform tuturor probabilităților, după cum afirmă Theophrastos în cartea *Despre plăceri*, „nu este la fel de strălucit, cu toate că nu a dus un trai de moliciune ca ceilalți. Nici viața lui Agesilaos, regele spartanilor, ci, dacă a fost așa, viața descrisă de Ananios, care era nevăzută, după cum se părea, și nici viața semizeilor de la Troia, ci cu mult mai mult cea de acum. Și acest lucru era firesc. Într-adevăr, unul era nepregătit și parcă nedescoperit, deoarece nu erau relații între oameni, iar meșteșugurile nu se deosebiseră, pe cînd celălalt era pregătit pentru o viață ușoară, pentru gustul plăcerii și pentru alte petreceri.“

4. Platon zice în *Philebos*¹: „Plăcerea este cel mai impertinent lucru din toate. După cum merge vorba, chiar în desfătările afrodisiace, care par cele mai mari, însuși sperjurul a dobîndit iertare din partea zeilor, deoarece plăcerile, asemenea copiilor, nu au nici cea mai

¹ Titlul unui dialog.

mică minte". Iar în cartea a VIII-a din *Politica*, același Platon a pronunțat, cel dintîi, cuvîntul atît de mult repetat de epicurei : „Dintre dorințe, unele sînt naturale și necesare ; cele naturale nu sînt totdeauna necesare, iar altele nu pot fi nici naturale, nici necesare“. „— Oare plăcerea de a se hrăni cu pîine și mîncare pînă la dobîndirea sănătății și buneii stări nu ar fi oare o necesitate ? A mînca pîine este util din două puncte de vedere : și din necesitate dar și pentru că poate curma viața ?

— Da.

— Plăcerea mîncării oferă vreun folos pentru buna stare ?

— Foarte mare.

— Ce anume ? Dorința trecînd dincolo de acestea și de alte feluri — de mîncăruri, cînd este reprimată, poate fi alungată de la mulți tineri : este vătămătoare și corpului și sufletului, cînd ne referim la gîndire și la procesul gîndirii ; oare n-ar putea fi numită, pe drept cuvînt, inutilă pe bună dreptate ?“

5. Heracleides din Pont în cartea *Despre plăcere* consemnează : „Tiranii și regii fiind stăpîinii tuturor bunurilor și încercîndu-le pe toate, preferă plăcerea, pentru că aceasta face sufletele, firile oamenilor, mai mărinimoase. Toți acei care cinstesc plăcerea și preferă viața de moliciune sînt mărinimoși și generoși, așa cum se dovedesc mezii și perșii. Căci cel mai mult, dintre ceilalți oameni, aceștia cinstesc plăcerea și cultivarea moliciunii, fiind cei mai viteji și cei mai mărinimoși dintre toți străinii. Într-adevăr, faptul de a se deda plăcerii și moliciunii este propriu unor oameni slobozi, întrucît

dă friu liber sufletelor și le sporește, iar munca aparține sclavilor și celor umili. De aceea, ei își constrâng firile. Și cetatea atenienilor, cît timp se acomoda cu viața de moliciune, era foarte mare și a crescut oameni mărini-moși. Ei se îmbrăcau cu haine de purpură, își puneau cămăși brodate și, legîndu-și părul în vârful capului, purtau greieri de aur pe față și pe tîmple, iar sclavii le aduceau scaune pliante, pentru ca să nu șadă oricum s-ar nimeri. Așa erau aceia care au reputat victoria de la Maraton și ei singuri au pus stăpînire pe toată Asia. (...)“

Luxul perșilor. 8. Renumiți pentru viața lor de plăceri, cei dintîi dintre toți oamenii au fost perșii, ai căror regi își petreceau iarna la Sousa, iar vara la Ecbatana. Aristoboulos și Chares zic că s-a numit Sousa din cauza amenințării locului în care se află: *souson* în grecește înseamnă crin. La Persepolis petrec toamna, iar la Babilon, restul anului. Regii părților trăiesc primăvara la Riga, iar iarna, la Babilon... și restul anului. Chiar semnul distinctiv, pe care și-l puneau pe cap regii perșilor, nu tăgăduia viața de desfătare pe care o duceau.

„Era pregătit, după cum spune Dinon, din smirnă și așa-zisul *labysos*¹. *Labysos-ul* este mirositor și mai scump decît smirna, iar cînd cobora din trăsură, zice Dinon, regele nu sărea pe pămînt, deși distanța era mică, nici nu se sprijinea pe mînă, ci întotdeauna i se aranja un scaun de aur și cobora punînd piciorul pe el. Purtătorul de scaun al regelui, de aceea, îl urma.“ „Pe rege îl

¹ O specie de plantă necunoscută.

păzesc și trei sute de femei, după cum istorisește Hera-
cleides din Cumae în cartea I-a din *Despre perși*. Aceste
femei ziua se odihneau pentru ca noaptea să vegheze,
iar noaptea și-o petreceau cîntînd și psalmodiind la
lumina lămpilor. Regele se folosește de asemenea femei,
chiar de concubine... prin aula melophorilor ¹, toți de neam
persan, avînd în vîrfurile lăncilor, mere de aur, o mie la
număr, fiind aleși, după rangul de nobleță, dintre cei
zece mii de perși, care se numeau nemuritori, iar regele
trecea prin aula acestor melophori pe jos, călcînd pe
covoare fine din Sardinia, pe care nu mai pășise altci-
neva. Iar cînd ajungea în ultima aulă, se urca în tră-
sură și, uneori, pe cal, dar niciodată nu putea fi văzut
mergînd pe jos în afara palatului regal. Iar dacă se
ducea la vînătoare ieșeau și cadînele împreună cu el.
Tronul pe care ședea, cînd avea treburi dregătorești, era
de aur, în jurul lui se aflau patru stîlpi de aur încrus-
tați cu pietre prețioase, pe care era întinsă o pînză de
purpură brodată.“

9. Clearchos din Soloi, în cartea a IV-a din *Vieți*,
vorbind despre luxul perșilor, zice că din această cauză,
au transformat în eunuci pe mulți dintre locuitorii din
jurul regiunii lor, și mai spune că perșii au împrumutat
melophoria ² de la mezi, nu numai ca pedeapsă pen-
tru cele ce suferiseră, dar și ca un semn al vieții de
moliciune la care ajunseseră purtătorii de lănci. Într-
adevăr, după cît se pare, viața lor de lux intempestivă

¹ *Melophor*, purtător de lănci.

² Sărbătoare în care se celebra purtarea merelor.

și zadarnică poate să pună și pe purtătorii de lănci în situația de cerșetori. Și, continuînd, Clearchos scrie astfel : „Propunea premii pentru cei care îi procurau o mîncare plăcută. Chares din Mitilene în cartea a V-a din *Istoria lui Alexandros* subliniază : „În așa hal de moli-ciune ajunseseră regii perșilor, încît deasupra capului, la pat, regele avea un fel de căsuță cu trei paturi în care, tot timpul, se afla un obiect de aur, valorînd cinci mii de talanți ;“ aceasta se numea, „perna regelui“. Și la picioare se afla altă căsuță cu trei paturi unde se găseau urei mii de talanți din argint ; aceasta se numea „sprijinul regelui“. Iar în camera de culcare se afla o viță de aur încrustată cu pietre scumpe, deasupra patului. Amyntas, în lucrarea *Etapele*, relatează că această viță avea și struguri, făcuți din cele mai scumpe pietre, iar nu departe de ea, exista un crater de aur, opera lui Theodoros din Samos. Agathocles, în cartea a III-a a lucrării *Despre Cizic*, zice : „La perși se află și așa-zisa apă de aur, care nu reprezintă altceva decît șaptezeci de izvoare și nimeni nu are voie să bea din această apă, în afară de rege și de cel mai mare dintre fiii lui, iar dacă bea altcineva, este pedepsit cu moartea“.

10. Xenophon în cartea a VIII-a din *Educația* zice : „Se mai foloseau și atunci de educația perșilor, de haina și de prosperitatea care venea de la mezi, dar acum rezistența provenită de la perși o trec cu vederea cînd se stinge, dar păstrează comoditatea mezilor. Vreau să mai vorbesc și despre dorința lor de a se simți cît mai comod.

Într-adevăr, pentru ei nu este de ajuns numai așternutul moale din paturi, ci chiar picioarele paturilor tre-

buie să stea pe covoare, pentru a nu se sprijini pe podea.

Dintre meniurile pregătite la bucătărie, care se aduceau mai înainte, nimic nu se suprimă, ci altele noi se descoperă și tot astfel se întâmplă și cu mâncărurile pregătite la foc. Mereu perșii caută inovatori de mâncăruri.

În timpul iernii nu le ajunge să-și acopere numai capul, corpul și picioarele ci chiar mâinile și degetele; aveau un fel de mănuși pufoase pentru toată mîna și altele cu degete. Pe vreme de vară nu le este suficientă nici umbra arborilor, nici răceala peșterilor, ci chiar în acestea, meșteri speciali le aranjează alte umbrare.“

Iar în cele ce urmează mai spune despre ei: „Acum au mai multe învelișuri pe cai decît pe paturi, căci ei nu se interesează atît de cavalerie, cît pentru a sta pe cai cît mai comod“.

Lidienii. 11. Lidienii au ajuns la atîta moliciune, încît și-au transformat și femeile în eunuci, așa cum istorisește Xanthos lidianul sau cel care a scris *Istoriile* atribuite lui Dionysios Scytobrachion, după cum spune Artemon Casandreuș în lucrarea *Despre strîngerea cărților*, necunoscînd că istoricul Ephoros amintește de el ca fiind mai vechi și pune pe seama lui Herodotos imboldurile — deci acest Xanthos în cartea a II-a din *Lidiace* zice că Adramytes, regele lidienilor, a făcut, cel dintîi, femei eunuci și s-a servit astfel de ele. Clearchos, în cartea a IV-a din opera *Despre vieți* afirmă: „Lidienii, din cauza vieții de moliciune, își pregăteau parcuri, le puneau la adăpost de razele soarelui și trăiau

aşa, socotind că este mai bine dacă razele soarelui nu cad asupra lor. Şi, mai departe, înaintînd în excесе, duceau femeile şi soţile altora într-un loc care din cauza faptei se numea *agneon*¹ şi acolo le violau. În cele din urmă, şi-au efeminat într-atît sufletele, încît au adoptat comportamentul femeilor; de aceea, viaţa le-a procurat drept tiran o femeie, una dintre cele batjocorite, numită Omphale, care, cea dintîi, a aplicat pedeapsa cuvenită lidienilor. Într-adevăr, a fi conduşi de o femeie este dovadă de violenţă. Fiind deci şi ea nestăpînită şi respingînd forţa la care fusese supusă mai înainte, a dat sclavilor din cetate, fecioarele stăpînilor, chiar în locul în care o violaseră aceşti stăpîni. În acel loc, stringînd ea fecioarele cu forţa, a dat sclavilor pe stăpîne. De aceea, lidienii, voind să diminueze amărăciunea acestei fapte printr-un termen hipocoristic, l-au numit «dulcea încovoiere».“ (...)

13. Heracleides din Cumae, autorul lucrării *Despre persi*, în opera intitulată *Pregătirile* zice că în regiunea care produce tămîie, regele este autonom, nefiind supus nimănui şi scrie astfel: „Acest rege se distinge prin comoditate şi viaţă uşoară. Căci îşi petrece tot timpul la palat, în lux şi cheltuieli, fără a face nici cel mai mic lucru şi nici nu vine în contact cu poporul, ci doar numeşte pe judecători. Şi dacă cineva socoteşte că aceştia nu au dat sentinţe drept, există o uşiţă, în partea cea mai de sus a palatului, legată cu un lanţ. Acela care consideră că a fost rău judecat, trage de lanţ şi de uşiţă iar regele, cînd bagă de seamă, îl cheamă şi decide el.

¹ Harem.

Dacă se dovedește că judecătorii au apreciat rău, îi omoară. Iar dacă se demonstrează că au dat sentințe bune atunci ucide pe cel care a deschis ușa. Se spune că, cheltuielile zilnice pentru femeile și prietenii săi, erau de cincisprezece talanți babilonieni.“ (...)

Luxul etruscilor. 14. La etrusci, cu deosebire înclinați spre comoditate, Timaios, în prima carte a operei sale, spune că sclavele serveau goale pe bărbați. Iar Theopompos, în cartea a XL-a din *Istorie* afirmă că exista chiar o lege, la etrusci, care le îngăduie să aibă femei comune. Se precizează că aceste femei se îngrijesc foarte mult de corp și adeseori fac exerciții de gimnastică cu bărbații, uneori și între ele. Nu este rușinos să apară goale. Aceste femei nu iau cina la bărbații lor, ci la cei la care se întimplă și închină cupa cu vin cui vor. Ele pot să bea mult și sînt foarte frumoase. Etruscii cresc toți copiii născuți fără să știe cine este tatăl fiecăruia. Trăiesc și ei la fel cu aceia care-i cresc, făcînd deseori beții și unindu-se cu toate femeile. Pentru etrusci nu este nici o rușine să se comporte astfel sau să pătească ceva în public, căci acest lucru reprezintă o tradiție la ei.

Sicilienii. 15. Sicilienii sînt renumiți pentru viața de lux și pentru ospetele lor, considerînd că la ei și marea este dulce, bucurîndu-se pentru hrana procurată din ea, așa cum spune Clearchos în cartea a V-a din *Vieți*.

La ei, *lutroforii*¹ și *parahiții*², cei dintîi, au fost introduși în băi legați, pentru a nu veni prea puțin,

¹ *Lutrofor*, cel care aduce apă.

² *Parahit*, paharnic.

pentru a nu se grăbi și a arde pe cei care se îmbăiază.

Sibariții nu îngăduie ca meșteșugarii care fac zgomot să se așeze în cetate, cum sînt fierarii, tîmplarii și alții asemănători, pentru ca în toate privințele somnul lor să fie cît mai netulburat. Nu îngăduiau nici să crească cocoși în cetate. Timaios povestește despre ei că un cetățean din Sibia în timp ce mergea pe ogorul său și lucrătorii săpau el primi o fractură. (...)

La Crotona, cîțiva sibariți s-au oprit lîngă unul care săpa o palestră¹ cu nisip pentru atleți, se minunară și ziseră : „— Ne mirăm că voi care aveți o astfel de cetate nu v-ați procurat solavi pentru a săpa palestra. Un alt sibarit s-a dus la Sparta unde a fost chemat la masa comună, s-a întins pe lemne, a luat cina cu ei și a zis că mai înainte a fost tare impresionat auzind de vitejia spartanilor, dar acum, cînd îi vede, își dă seama că pe ei nu-i interesează nimic. Într-adevăr, și cel mai laș dintre ei ar prefera să moară decît să ducă o astfel de viață.”

16. Mai este obiceiul la ei ca și efebii să poarte veșminte de purpură, iar părul în bucle să fie legat cu agrafe de aur. Oamenii sînt mici de statură și, după cum amintește Timaios, pot fi întîlniți așa-ziși observatori, care la alții sînt numiți pitici, precum și cîini de Malta ce-i urmează în gimnazii. După cum spune Ptolemaios în cartea a VIII-a din *Amintiri*, cînd căutau să cumpere pitici, Massinissa, regele maurienilor, se adresă acestora și multor altora asemănători :

¹ Loc unde se făceau exerciții pentru lupte.

„— La voi, hei ăştia, femeile nu obişnuiesc să nască copii ?“

„Massinissa iubea mult copiii şi creştea nu numai pe aceştia, căci erau numeroşi, ci şi pe fiicele copiilor săi. Îi îngrijea, pe toţi, pînă la vîrsta de trei ani. După aceea, îi trimitea la părinţii lor, întrucît veneau alţii la rînd“. Aceste lucruri le-a spus şi Euboulos, poetul comic : „Cît este de frumos, ca un om să crească copii, dacă au viaţă, în loc de gîşte gălăgioase, care stau mereu cu ciocul deschis, struţi sau pitici intriganţi“. Athenodoros în cartea *Despre serios şi glumă* zice că Archytas din Tarent, om politic şi filozof, avea mulţi sclavi şi era încîntat de cei pe care-i lăsa la simposion, însă sibiariţii se bucurau de cîinii de Malta şi de oamenii lipsiţi de omenie.

Sibiariţii. 17. Sibiariţii mai purtau haine din lînă de Malta ; de la ei ne-au rămas şi prietenii între cetăţi, după cum spune Timaios. Într-adevăr, dintre locuitorii din Italia, iubeau pe etrusci, iar dintre cei din afara Italiei, pe ionieni, fiindcă erau înclinaţi spre moliciune. Caii sibiariţilor, mai mulţi de cinci mii la număr, mergeau în alai, avînd pe piept pînze de culoarea şofranului. Vara cei mai tineri dintre ei, ducîndu-se la băile nimfelor lusiade, îşi petreceau timpul în toată efeminarea caracteristică. Iar cei mai vîrstnici, cînd se îndreptau spre ogoare, deşi mergeau în trăsuri, totuşi, calea de o zi o făceau în trei zile. Existau unele drumuri ce duceau spre ogoare acoperite. Majoritatea avea pivniţe pentru vin, aproape de mare, unde depozita vinul de pe ogoare, din care o parte îl vindea în afara regiunii, iar cealaltă parte, o transporta pe plute, în cetate. Ofereau în public

multe și dese ospete iar celor care se arătau mai generoși le așeza pe cap cununi de aur, iar numele lor îl pomeneau în jertfele publice și la jocuri ; dar ei vesteau cu bunăvoință și belșugul ospățului. Printre cei încununăți se aflau și bucătarii care pregătiseră cel mai bine mâncărurile oferite. Tot sibariții au introdus și căzile în care, întinși, făceau băi de abur. Ei, cei dintii, au inventat și oalele de cameră, pe care le duceau cu ei la ospete.

Luînd în rîs pe acei care părăseau cetatea, ei se mîndreau că îmbătrînesc pe punțile rîurilor.

18. Se pare că fericirea lor se datorează faptului că din ținut au de toate, căci regiunea este înconjurată de o mare fără porturi, iar locuitorii consumă roadele pămîntului și în acest fel atît așezarea cetății, cît și oracolul zeului îi îndeamnă la o viață de moliciune și de lux fără măsură. Cetatea lor, așezată într-o scobitură de teren, vara, dimineața și spre seară, are răcoare excesivă, iar în mijlocul zilei domină o căldură înăbușitoare ; mulți dintre ei socotesc că băutura influențează sănătatea. De aceea, se și spune, la Sibaris, că cine nu dorește să moară înainte de a-i veni soarta, nu trebuie să vadă soarele nici răsărind, nici apunînd. Au trimis pe cîțiva sibariți la oracolul zeului ca să întrebe zeul pînă cînd vor fi fericiți ; dintre aceștia, era unul numit Amyris. Pitia le răspunse : „— Fericite sibarit, tu vei fi mereu în ospete, dacă vei cinsti neamul, zeilor, care există dintotdeauna. Cît timp vei cinsti un muritor ca pe un zeu, atunci vei avea parte de război civil și de răscoale.“

Auzind ei acestea, au crezut că zeul le spune că vor fi întotdeauna în moliciune, întrucît niciodată nu vor cinsti pe un om mai mult decît pe un zeu. Dar soarta lor a început să se schimbe, cînd un cetățean, biciuind un sclav, deși acesta fugi într-un templu, cetățeanul îl biciuia în continuare. Cînd sclavul fugi la mormîntul tatălui său, cel care îl bătea, rușinîndu-se, i-a dat drumul. Au fost deci cucerîți cînd se întreceau între ei în ceea ce privește moliciunea, iar cetatea lor se afla în competiții cu toate celelalte, în viața de lux. Peste puțin timp, după ce li s-au arătat multe semne și pieire, despre care nu voi vorbi, au fost distruși.

19. La așa grad de moliciune ajunseseră, încît la petreceri obișnuiseră și caii să danseze în ritmul cîntecului din flaut. Cei din Crotona, cu care purtau război, au aflat despre acest obicei, și, după cum spune Aristoteles în *Politica*, au făcut să se audă cîntecul dansului, întrucît ei aveau și flautiști alături de războinici, iar caii, cînd au auzit pe aceștia, nu numai că au început să danseze dar au și aruncat pe călăreți și au fugit. Charon în cartea a II-a din lucrarea intitulată *Coruri* a povestit aceleași lucruri și despre locuitorii din Lamp-saca: „Cei din Bisaltia au pornit expediție în Cardia și au învins. Comandantul lor era Naris. Acesta, în copilărie, a fost vîndut în Cardia și, devenind sclavul unui cetățean de acolo, s-a făcut bărbier. Locuitorii din Cardia aveau un oracol care prezisese că cei din Bisaltia vor veni cu armată împotriva lor și deseori vorbeau despre acest lucru, cînd stăteau în frizerie. Sclavul bărbier, fugind din Cardia în patria lui, a revoltat pe cei din

Bisaltia împotriva cardienilor fiind ales comandantul lor. Cardienii învățaseră cail ca, la ospete, să danseze după cîntecul flautului și, sprijinindu-se pe picioarele dinapoi, cu cele dinainte, dansau, știind melodia din flaut. Naris, aflînd de aceasta, a cumpărat din Cardia o flautistă; cîntăreața, venind la cei din Bisaltia, a învățat pe mulți să deprindă cîntatul din flaut. Cu aceștia a pornit expediția în Cardia. După ce lupta s-a angajat, a dat poruncă să se execute melodiile din flaut pe care le știau cail cardienilor. Iar cînd cail au auzit flautul, s-au sprijinit pe picioarele dinapoi și au început să danseze. Puterea cardienilor era în cavalerie; în acest fel, au fost învinși.“

„Un sibarit, voînd să plutească odată spre Crotona, a închiriat un vas pe socoteala sa de la un alt sibarit, vas pe care să nu se purifice și să nu se urce nimeni în schimbul calului său. Sibaritul s-a învoit și celălalt a urcat animalul. Apoi, unul dintre aceia care-l însoțeau, l-a rugat să-i dea voie să plutească cu el, zicînd :

«— Am poruncit cîrmaciului să navigheze pe lîngă uscat.» Iar el îi răspunse :

«— Cu greu m-aș fi învoit, dacă ai fi avut de gînd să mergi pe jos, pe lîngă mare și nu în apropiere de uscat.»“

20. Phylarchos în cartea a XXV-a din *Istorie* relatează că la siracuzani era obiceiul ca femeile să nu se împodobească cu aur, nici să poarte veșminte brodate nici să aibă haine de porfiră și franjuri, iar dacă vreuna dintre ele nu se învoia să respecte legea, atunci devenea hetairă publică. El mai amintește și de o altă lege

care porunca ca bărbatul să nu se împodobească, și nici să poarte haine de prisos, pe care să le schimbe, iar dacă nu se învoiește cu legea, să fie adulter și desfrînat, o altă lege porunca ca o femeie liberă serioasă să nu călătorească după apusul soarelui. Legea interzicea ca o femeie liberă să călătorească chiar în timpul zilei, fără gineconomi ¹, în timp ce o însoțea o sclavă. El zice astfel : „Sibariții, decăzînd în viață de moliciune, au scris o lege care porunca să se cheme femeile la praznice, iar cine invita pe oameni la praznic să se pregătească, în vederea momentului, a îmbrăcăminte, a restului podoabelor, cu un an înainte pentru a avea timp s-o facă așa cum trebuie, și numai așa să răspundă la invitație. Iar dacă vreunul dintre opsomani sau dintre bucătari descoperea vreo mîncare particulară și de lux; să nu fie îngăduit ca un altul să se folosească de ea, mai înainte de un an, în afară de acela care o descoperea ; acesta trebuia să aibă și proprietatea asupra felului de mîncare, cu scopul ca și alții, muncind, să îi întrecă în astfel de îndeletniciri. Tot așa vînzătorii de țipari să nu plătească impozit după cum nici cei care pescuiau. De asemenea, au scutit de impozite pe cei ce scoteau culoarea porfirei de mare precum și pe cei care o aduceau.“ (...)

21. Atît de mult au alunecat pe panta exceselor, în-cît, cînd au venit la ei douăzeci de soli, i-au ucis pe toți, au aruncat corpurile peste zidul cetății și le-au lăsat să fie mîncate de fiare. Acesta a fost pentru ei și începutul nenorocirilor, așa cum i-a înștiințat zeul. Părea că toți dregătorii au avut viziune identică în aceeași noapte. Se

¹ Supraveghetori ai moravurilor femeilor.

făcea că zeița Hera s-a dus în mijlocul pieței și a vărsat fiere. Apoi, un izvor de sânge a țîșnit în templul ei. Dar nici așa n-a încetat înfumurarea pînă cînd n-au fost distruși de crotoniți.

Despre locuitorii Crotonei. 22. Locuitorii din Crotona, după cum spune Timaios, după ce au suprimat pe sibariti, s-au prăvălit și ei în viața de moliciune. Însuși conducătorul lor se plimba prin oraș, îmbrăcat într-o mantie de purpură; pe cap, avea o cunună de aur, iar în picioare purta *crepide* albe. Unii spun că acest lucru s-a întîmplat nu din cauza luxului, ci datorită medicului Demodocos. Acesta era de fel din Crotona, prieten cu Polycrates, tiranul din Samos, și, după moartea tiranului, fiind făcut prizonier de către perși, a fost dus la regele lor, după ce Oroites ucisese pe Polycrates. Demodocos a îngrijit pe Atossa, soția lui Dareios, fiica lui Cyros, care avea o suferință la sîn și a cerut ca răsplată să i se îngăduie a pleca în Grecia sub legămînt că se va întoarce. Și, din întîmplare, a venit la Crotona. Voind să rămînă acolo, a pus mîna pe un persan și i-a spus că este sclavul regelui. Locuitorii din Crotona au suprimat pe persan, l-au dezbrăcat, iar cu haina au îmbrăcat pe sclavul pritanului. De atunci, îmbrăcat în haină persană, în fiecare a șaptea zi a lunii, se duce la altare împreună cu pritanul, nu din cauza dorinței de lux și nici din exces, ci din pricina revoltei împotriva perșilor, ca să-i insulte. (...)

24. Iapygii erau cretani de neam, au venit, de acolo, după cercetarea lui Glaucos, și au întemeiat o colonie pe locurile unde se află și astăzi, iar cei care au urmat după ei au uitat de buna rînduială a vieții pe care o aveau

cretanii iar, mai târziu, au ajuns la atîta exces, încît ei, cei dintîi, și-au dat cu fard pe față, au lăsat șuvițe de păr pe frunte și au luat obiceiul de a purta haine brodate, de a socoti că a munci și a se osteni reprezintă un lucru urît. Se spune că mulți dintre ei și-au făcut case mai frumoase decît templele, iar conducătorii iapygilor, insultînd divinitatea, au prădat statuile zeilor din temple, ordonînd să le fie duse frunțașilor. (...)

Locuitorii din Miliesia. 26. Locuitorii din Miliesia, cît timp nu au fost atrași de viața de lux și moliciune, au învins pe sciți, după cum spune Ephoros, și au întemeiat cetăți în Helespont; au colonizat Pontul Euxin cu cetăți strălucitoare și toți dădeau fuga la Milet. Dar, după ce au decăzut în plăceri și lux, s-a dus pe copcă bărbăția cetății și au lăsat chiar să iasă o vorbă despre ei: „Odinioară locuitorii din Miliesia erau viteji“.

Heracleides din Pont în cartea a II-a din *Despre drep-tate* afirmă: „Cetatea milesienilor a căzut în nenorociri din cauza vieții de lux și a dușmăniilor politice; ei, neîu-bind cuviința, au suprimat din rădăcină, pe dușmanii lor politici. Într-adevăr, bogații intrînd în dezbinare cu oamenii din popor, pe care aceia îi numeau *gergiți*, mai întîi, a învins poporul, a alungat pe bogați, au strîns pe copiii exilaților și i-au pus înaintea boilor de pe ariile unde se bătea grîul. I-au făcut bucați, ucigîndu-i prin cea mai nelegiuită moarte. Apoi, iarăși au învins bogații și pe toți, pe care au pus mîna, i-au uns cu smoală, împreună cu copiii lor, și le-au dat foc. Se zice că în timp ce aceștia ardeau, s-au arătat și alte minunății, iar măslinul sacru a ars de la sine. De aceea, zeul de la Delfi i-a ținut de-

parte de oracol și, cînd l-au întrebat din ce cauză sînt ți-nuși departe, a răspuns : „— Mă doare uciderea gergiților nerăzboinici, soarta celor unși cu smoolă și arborele fără frunze“.

Clearchos în cartea a IV-a din *Vieți* zice că locuitorii din Milesia, imitînd viața de lux a colofonienilor au transmis-o și vecinilor.

Despre Sciți. 27. Și, după aceea, Clearchos istorisește despre sciți : „Singurul neam, cel dintîi, neamul sciților s-a folosit de cele comune. Apoi, iarăși au fost cei mai nenorociți dintre toți muritorii, întrucît au decăzut într-o viață de lux ca nimeni alții, iar ei dispuneau de belșug, de bogăție și de toate proviziile. Acest lucru se vede și din felul de viață și din îmbrăcămintea conducătorilor lor, care este la modă și acum. Astfel, fiind atrași de lux și cei dintîi dintre toți oamenii decăzînd în viața de lux, au ajuns la atîtea excese, încît tăiau nasul tuturor celor la care se duceau. Urmașii lor, care au plecat de acolo, au și acum denumirea după acea suferință. Iar femeile lor tatuau cu ace pe cele ale tracilor de la apus și miazănoapte, vecinii lor. De atunci, au șters batjocura, tatuîndu-și restul corpului, dat fiind violența și rușinea suferite, acesta fiind socotit drept o variație a pielii, denumită «podoabă menită să șteargă rușinea». Pe toți i-au tratat cu atîta dispreț, încît sclavia, nefiind suportată de nimeni, fără lacrimi, a transmis la urmași de la sciți denumirea spre a arăta cum era. Și, din cauza mulțimii nenorocirilor care-i copleșeau și a suferinței, și-au distrus fericirea vieții, și-au smuls părul, de aceea, toate neamurile din afară au denumit tunderea părului cu violență «scitizare».“

Sicilienii. Siracuzanii. 34. Erau renumiți pentru viața lor de lux și sicilienii și siracuzanii, așa cum spune Aristophanes în piesa *Convivii* : „— Nu au învățat de la mine, să bea și să cînte rău ; ospățul siracuzan, petrecerile si-barite și pe cele din Chios le-au deprins din Lacaina.“

Platon în *Scrisori*, zice : „Acest gînd l-am avut cînd m-am dus în Italia și Sicilia, pentru prima dată. Și, cînd am ajuns acolo, viața, pe care am văzut-o, nu mi-a plăcut în nici un fel, adică să trăiești săturîndu-te de două ori pe zi și să nu stai deloc întins decît noaptea și toate cele care urmează un astfel de trai. Într-adevăr, cu aceste obiceiuri nici un om din cîți trăiesc sub soare n-ar putea fi chibzuit, dacă se obișnuiește de tînăr, iar înțelept poate că nici nu i-ar păsa să fie.“

În cartea a III-a din *Politica* se constată : „După cît se vede, lauzi, prietene, masa siracuzană și varietatea mîncărilor siciliene“.

35. Poseidonios în cartea a XI-a din *Istoriile orașelor din Siria*, descriind viața de lux, scrie : „Oamenii, din cauza abundenței pămîntului, după vexațiile suferite cu cele necesare, țineau mai multe adunări unde mîncau copios, iar de gimnazii se foloseau ca de băi ; deseori, se ungeau cu ulei de mare preț și cu tot soiul de miruri, iar de școli, căci așa se numeau locurile unde se ospătau în comun, se foloseau ca de propriile case. Cea mai mare parte din zi o petreceau acolo, umplîndu-se de mîncăruri și de vin ; mai aduceau altele multe și cîntau din flaut la sunetele răsunătoare ale lirei, încît toate cetățile răsunau de aceste zgomote“. Agatharchides, în cartea a XXXV-a din *Despre Europa* relatează : „Arycanzii, fiind vecinii

Licieii, din cauza lipsei de măsură în viață și a luxului, au ajuns datori și din pricina bătărilor și a iubirii de plăceri ; neputînd să-și plătească datoriile, s-au dat de partea macedonenilor, socotind că, drept recompensă, vor obține iertarea acestora.“

Capua. 36. Polybios, în cartea a VIII-a din *Istorie* relatează că locuitorii cetății Capua din Campania, datorită rodniciei pămîntului, s-au prăvălit în viață de lux și moliciune, întrecînd faima despre locuitorii din Crotona și din Sibaris. El zice : „Neputînd să mai suporte fericirea în care trăiau, au chemat pe Hanibal. De aceea, au îndurat, din partea romanilor, suferințe înfiorătoare. Dar locuitorii cetății Petilia, păstrînd credința față de romani, au ajuns la o atît de mare rezistență, încît, după ce au mîncat toate pieile găsite în cetate și după ce au terminat toate scoarțele copacilor și mugurii fragezi, au rezistat timp de unsprezece luni, fără ca cineva să le vină în ajutor, să-i încurajeze și după aceea, s-au predat romanilor.“

Regii din Asia. Sardanapallos. 38. Iar în ceea ce privește persoanele individuale, am aflat următoarele : Ctesias în cartea a III-a din *Istoria perșilor* relatează că toți regii din Asia au cultivat luxul, dar cu deosebire Nynias, fiul lui Ninos și al Semiramidei. Acesta rămînea mereu înăuntrul casei, nu era văzut de nimeni, în afară de eunuci și de femeile sale. La fel se comporta și Sardanapallos, despre care unii spun că era fiul lui Anacyndaraxes, iar alții îl atribuie lui Anabaraxaros. Cînd Arbaces, unul dintre generalii de sub comanda sa, de neam med, a mijlocit cu ajutorul lui Sparameizos, un eunuc, să-l vadă pe Sardanapallos, cu greu i s-a îngăduit, cu încuviințarea re-

gelui. Cînd a intrat, l-a văzut pe Sardanapallos, fardat cu alb de ceruză, împodobit ca femeile ; pieptăna porfira cu cadînele și ședea sus cu ele, avînd sprîncenele date cu creionul, îmbrăcat cu o haină femeiască, cu barba rasă și frecat cu pietre *ponce*, era mai alb decît laptele și cu genele vopsite ; cînd privi pe Arbaces, ridicînd spre el albul ochilor, cei mai mulți, printre care era și Douris, afirmă că Arbaces, revoltîndu-se că un astfel de om este regele lor, l-a ucis străpungîndu-l cu spada. Dar Ctesias subliniă că Arbaces a pornit cu război împotriva lui Sardanapallos și a adunat multă oaste ; a fost învins de Arbaces și s-a sinucis, dîndu-și foc în palatul regal, aprinzînd un rug înalt de patru pietre, pe care a pus o sută cincizeci de paturi de aur și tot atîtea mese tot de aur. Înăuntrul rugului a făcut o cameră de o sută de picioare din lemne unde a așternut paturi pentru a se culca el și soția lui, iar cadînele, în alte paturi. Căci pe cei trei fii și pe cele două fiice, cînd a văzut că situația lui se înrăutățește, le trimisese la regele Ninos, ducîndu-i trei mii de talanți de aur. A acoperit camera cu bîrne mari și groase, apoi, de jur-împrejur, a pus lemne multe și groase, ca să nu mai fie nici o ieșire. Acolo a lăsat o mie de miriade de aur, o miriadă de argint, miriade de talanți, veșminte, porfiră și haine de tot felul. După aceea, a poruncit să se dea foc rugului. Unii se minunau văzînd fumul și socoteau că regele aduce jertfă. Dar numai eunucii știau adevărul. Sardanapallos, deci, dedîndu-se plăcerilor, într-un mod cu totul ciudat, a murit în chip nobil, așa cum era.

Regele persilor. 30. Clearchos, scrie despre regele persilor : „Celor care-i procurau o mîncare plăcută le dădea

o răsplată... dar nu avea minte. Căci aceasta este, cred, așa-zisul creier al lui Zeus și al regelui. De aceea, cel mai fericit dintre toți, este Sardanapallos, care toată viața a prețuit plăcerile, arată și pe basorelieful de pe mormînt cu degetele cît de vrednice de luat în rîs sînt lucrurile omenеști, nefiind demne nici de zgomotul făcut de degete... Se vede că Sardanapallos n-a fost inactiv, întrucît stă scris pe mormîntul lui : «Sardanapallos a construit Aghiale și Tarsos într-o singură zi, dar acum a murit». Se spune că acesta este mormîntul lui Sardanapallos care a domnit peste cetatea Ninos ; de el a fost scrisă pe o coloană de piatră, în litere heldeice, inscripția pe care a tradus-o în metru. Aceasta sună astfel : «Eu am domnit și cît timp am văzut lumina soarelui, am băut, am mîncat, am avut plăceri sexuale, știind că timpul cît trăiesc oamenii este scurt și că viața are multe schimbări și suferințe și că alții se vor bucura de bunurile pe care le voi lăsa eu. De aceea, eu n-am pierdut nici o zi să fac așa.»“ (...)

41. Theopompos, în cartea a XV-a din *Istoria despre Philippos*, spune că Straton, rege în Sidon, a întrecut în privința gustului pentru plăceri, pe toți oamenii. Așa cum Homeros a cerut feacilor, mitologizînd, să prăznuiască, să bea, ascultînd pe chitarezi și pe rapsozi, tot astfel Straton s-a comportat în viața lui, vreme îndelungată. Și cu atît mai mult decît aceia, era împins către plăceri, cu cît feacii, după cum spune Homeros, beau împreună cu soțiile și fiicele lor, iar Straton cu flautiste, harpiste și chitariste își organiza petrecerile. A chemat multe hetaire din Pelopones, cîntărețe din Ionia, alte tinere sclave din toată Helada, unele cîntau, altele dansau ; le obișnuia să

facă întreceri cu prietenii, se desfăta tot timpul în petreceri, bucurîndu-se de o astfel de viață. Era sclav, din natură, al plăcerilor, dar avea și un mare dor de întrecere față de Nicocles. Se dovedeau stăpîniți de un nespus dor de întrecere între ei și fiecare se silea să facă viața cît mai plăcută. Dar ei au ajuns la un atît de mare grad de competiție, după cum aflăm, încît, informîndu-se de la cei care veneau pe la el despre împodobirile caselor și despre amploarea jertfelor făcute de fiecare, se străduiau să se întreacă și în astfel de lucruri. Se forțau să pară fericiți în cea mai mare satisfacție. Totuși, cînd s-a adus vorba despre sfîrșitul vieții lor, n-au mai fost fericiți, dar amîndoi au fost supuși unei morți violente.

Anaximene, în lucrarea intitulată *Schimbările regilor*, istorisind aceleași lucruri despre Straton, zice că luîndu-se la întrecere cu Nicocles, care domnea în Salamina și-și dădea toată silința s-o ducă în lux și nestăpînire, au sfîrșit amîndoi printr-o moarte bruscă.

Philippos. 42. În prima carte din *Istoriile lui Philippos*, Theopompos, scriind despre Philippos, zice : „A treia zi vine la Onocarsis, un loc din Tracia care avea o pădure deasă, pregătită frumos, și mai ales, adaptată pentru șederea acolo îndeosebi vara. Acel loc era unul dintre cele preferate de Cotys — acesta era pornit cel mai mult, dintre toți regii traci, spre viața de plăceri și de lux — și, străbătea țara, oriunde vedea întinderi umbrite de arbori și udate de ape, pe care le pregătea drept spații de luat masa, se ducea la fiecare, cum se întîmpla și aducea sacrificii zeilor, desfătîndu-se împreună cu dregătorii ; era neînchipuit de mulțumit și fericit pînă cînd a început să

profereze blasfemii și vorbe urite la adresa zeiței Atena“. Autorul continuă apoi să istorisească cum Cotys a pregătit un ospăț, pe motiv că zeița Atena se căsătorește cu el, și, aranjînd camera nupțială, aștepta beat pe zeiță. După aceea, ieșindu-și din minți, a trimis pe unul dintre lăncieri să vadă dacă zeița a venit în camera nupțială. Doriforul s-a întors și a spus că nu se află nimeni în camera nupțială, iar Cotys a luat arcul, a tras în el, l-a ucis și, de asemenea, pe al doilea, pentru același motiv, pînă cînd cel de-al treilea, înțelegînd, a zis că zeița a venit și-l așteaptă. Acest rege, gelos pe soția sa, el însuși a tăiat-o, începînd cu organele genitale.

Chabrias. 43. În cartea a XIII-a din *Istoria lui Philippos*, povestind despre Chabrias, general atenian, spune : „Nu putea să trăiască în cetate, pe de o parte, din cauza nestăpînirii și vieții de lux pe care o ducea, iar pe de altă parte, și din pricina ateniienilor, căci toți sînt de ne-suferit. De aceea, cei mai de seamă oameni ai lor au preferat să trăiască în afara cetății : Iphicrates în Tracia, Conon în Cipru, Timotheos în Lesbos, Chares în Sigeion, însuși Chabrias în Egipt. Iar despre Chares în cartea a XLV-a, zice : „Chares era bastard și leneș ca unul ce ducea o viață de moliciune. El, în expediții, lua cu sine flautiste, harpiste și hetaire de rînd, iar din banii dați pentru război, o parte îi cheltuia în aceste excese, o altă parte lăsa oratorilor, celor care scriau decrete și celor care judecau pe particulari. De aceea, poporul atenian nu se supăra niciodată, ci, dimpotrivă, pentru aceste fapte îl iubea cel mai mult dintre toți cetățenii și pe drept cuvînt, căci și el ducea același trai, tinerii își petreceau viața

cu cîntărețe din flaut și cu hetaire, iar cei mai în vîrstă, la băutură, la jocuri cu zaruri și la alte petreceri lipsite de friu; tot poporul cheltuia cu ospețe comune și mai mult cu distribuirile de carne pentru administrarea cetății.“

Familia Peisistratos. 44. Idomeneus spune că și familia Peisistratos, Hippias și Hipparchos, a descoperit dansurile și chefurile. De aceea, la ei se găseau întotdeauna din abundență numeroși cai și alte lucruri, din care cauză conducerea lor a fost grea. Desigur, tatăl lor, Peisistratos, gusta cu măsură plăcerile. El, după cum istorisește Theopompos, nu punea gardieni nici la locurile lui nici în grădini, ci lăsa pe fiecare să guste și să ia cît avea trebuință. Același lucru l-a făcut, mai tîrziu, și Cimon, imitîndu-l. Despre Cimon, Theopompos în cartea a X-a din *Istoria lui Philippos*, zice: „Cimon n-a pus pentru roade nici un gardian pe ogoare și grădini, pentru ca cetățenii care voiau să intre să guste și să ia cu ei, dacă aveau nevoie de ceva, din cele găsite pe ogoare. De asemenea, puneau casa la dispoziția tuturor și oferea un ospăț îmbelșugat tuturor oamenilor, iar cetățenii săraci din Atena veneau la el și cinau. Se îngrijea în fiecare zi de aceia care aveau nevoie de ceva și se spune că da mereu tîrcoale, ținînd doi sau trei tineri cu bani, poruncindu-le să împartă oricui se apropia de el și cerea. Acest lucru îl făcea de multe ori cînd vedea un om rău îmbrăcat și ordona unui tînar dintre aceia care urmau să-l îmbrace. Pentru toate aceste comportări ale lui aveau o bună faimă și era cel dinții dintre cetățeni. Peisistratos era greoi cu mulțimea, de

aceea, unii la Atena zic că fața lui Dionysos este chipul lui.“

Pericles. 45. Heracleides din Pont în lucrarea *Despre plăcere* relatează că Pericles Olimpianul și-a alungat din casă soția, preferînd viața de plăcere, și a locuit cu Aspasia, o hetairă din Megara, cheltuind cu ea o mare parte din avere. Themistocles, cînd atenienii nu se deprinseseră să se îmbete și să aibă hetaire, a pus la o trăsură, în loc de patru cai, patru hetaire și a trecut prin Ceramaicos la ora cînd era plin de lume, dimineața. Dar, Idomeneus n-a spus clar dacă Themistocles a înhămat patru hetaire, în loc de cai sau le-a așezat pe o trăsură cu patru cai. Possis, în cartea a III-a din *Despre Magnesia* zice că Themistocles, la Magnesia, luînd în primire dregătoria de *stephanphor*, a adus sacrificii zeiței Atena, denumind sărbătoarea Panatennae și a făcut jertfe lui Dionysos Choopotes întemeind acolo sărbătoarea izvoarelor.

Alcibiades. 47. Despre frumosul Alcibiades, Satyros istorisește : „Se zice că fiind în Ionia se arăta mai atras de viața comodă decît ionienii, iar la Teba își exersa corpul făcînd gimnastică și se arăta mai beoțian decît tebanii ; în Tesalia creștea cai, îi conducea de frîu și apărea mereu inițiindu-se în arta cavaleriei mai mult decît tesalienii, iar la Sparta, învățînd rezistența și simplitatea, a întrecut pe lacedemonieni, și de asemenea, puterea tracilor de a bea vin curat. Voind să pună la încercare propria lui soție, i-a trimis o mie de darici ca din partea altuia. Fiind foarte frumos, a avut părul lung multă vreme și în picioare purta sandale cu totul neobișnuite, care de la el s-au numit „alcibiade“. Iar cînd se ducea cu alai în calitate de

coreg și intra în teatru, îmbrăcat cu porfiră, era admirat nu numai de bărbați, dar și de femei. De aceea, și Antisthenes socraticul, care l-a văzut el însuși pe Alcibiades, zice că era robust, viril, needucat, îndrăzneț și grațios la orice vîrstă. Iar cînd era trimis în străinătate se folosea de patru cetăți ca de sclave. Astfel, locuitorii cetății Efes îi procurau cort persan, cetatea Chios îi dădea hrană pentru cai, cetatea Cizic îi punea la dispoziție animale de jertfă pentru sacrificii și distribuire de carne, lesbienii îi duceau vin și toate cele necesare traiului zilnic. Mergînd de la Olimpia la Atena a pus două tablouri ca ofrandă, opera lui Aglaophon, dintre care unul reprezenta pe Appollon Olimpianul și pe Appollon din Pythias încununîndu-l, iar pe celălalt era pictată Nemeea șezînd și purtînd pe genunchi pe Alcibiades, care avea o față mai frumoasă decît femeile. Chiar cînd comanda oști voia să arate bine : ținea un scut de aur și din fildeș, pe care era sculptat Eros purtător de trăznet, lansînd o săgeată. Plecînd cu chef la Anytos, un iubit bogat, în grup cu acesta era și Thrasyllus, sărac, Alcibiades a închinat lui Thrasyllus și a poruncit ca jumătate din cupele aflate în dulap să fie duse de caii care-l însoțeau pe Thrasyllus.

48. Lysias oratorul, vorbind despre viața de lux a lui Alcibiades, zice : „Axiochos și Alcibiades au pornit pe mare la Hellespont, iar la Abydos s-au căsătorit amîndoi cu Medontis din Abydos și au locuit împreună cu ea. După un timp, femeia a născut o fată, despre care spuneau că nu se putea ști a cui este... Fiind la Sparta, a corupt pe Timia, soția regelui Agis. Cînd mulți îl dojeneau pentru acest fapt, a spus că nu din pricina nestăpînirii s-a cul-

cat cu Timaia, ci pentru ca un fiu al său să domnească la Sparta, iar regii să nu mai pretindă că se trag din Heracles, ci din Alcibiades. În timp ce se afla în expediție ducea cu el și pe Timandra, mama curtezanei Lais din Corint, și pe Theodot din Attica.

49. După ce a fost exilat, a făcut ca în Hellespont să vină stăpînirea atenienilor și, capturînd mai bine de cinci mii de peloponesieni, i-a trimis la Atena. Cînd s-a întors, după aceea, în patrie, a încununat triremele atice cu ramuri de măslin, cu coroane; a legat cu panglici una de alta cam două sute de corăbii capturate, cărora le tăiase ornamentele și a dus corăbii transportoare de cai, pline de prăzi, de arme spartane și peloponesiene. Iar trirema pe care se afla el plutea înainte cu pînze de purpură pînă la cheile Pireului. Cînd era înăuntru, iar vislașii luaseră vislele, Chrysogonos, îmbrăcat cu haină de sărbătoare a început să intoneze cîntecul vislașilor, iar Callipides, actorul tragic, dădea ritmul îmbrăcat cu mantia de pe scenă. De aceea, cu mult spirit cineva spuse :

„— Sparta n-ar fi putut suporta doi Lisandrii, nici Atena doi Alcibiades. Alcibiades imita politica filopersană a lui Pausanias; cînd trata cu Pharnabazos era îmbrăcat în mantie persană; învăța limba persană, așa cum făcuse și Temistocles.“

50. Douris, în cartea a XXII-a din *Istorie* zice : „Pausanias, regele spartanilor, dînd jos haina străbună, a îmbrăcat manta persană, iar Dionysios, tiranul Siciliei, a pus *xistida*¹ iar pe osul peroneu a așezat cununa

¹ Tunică de stofă fină pe care o îmbrăcau femeile.

tragică. Alexandros, pe cînd era stăpînul Asiei, s-a îmbrăcat în haine persane. Dar Demetrios i-a întrecut pe toți, căci încălțămîntea, pe care o purta, și-o pregătise cu mulți bani. În ceea ce privește calitatea încălțămîntei era un fel de fetru din cea mai scumpă porfiră pe care meșteri iscusiți au brodat, în față și în spate, multe figuri cu aur. Mantiile lui erau de culoarea pielii cu nuanță închisă, iar pe toată suprafața hlamidei era brodat polul, avînd cele douăsprezece zodii și stele de aur. Mitra, provenită dintr-o pălărie macedoneană, era brodată cu aur, pe care o strîngea, iar pe spate purta ultimele franjuri ale țesutului. Cînd se sărbătoreau Demetriile la Atena, era pictat pe avanscenă străbătînd tot pămîntul. Nymphis din Heraclea în cartea a VIII-a din *Despre Heraclea* afirmă : „Pausanias, cel care a învins pe Mardonios, la Plateea, a părăsit obiceiurile patriei și, înfumurîndu-se, pe cînd se afla la Byzantion, a îndrăznit să scrie pe craterul destinat zeilor, care din întîmplare există și acum, că el însuși l-a dedicat, punînd această inscripție, uitîndu-și propria persoană, din cauza excesului de înfumurare :

«Monument al virtuții l-a pus zeului Poseidon ;

Pausanias, comandant al Helladei vaste ;

La Pontul Euxis, Pausanias, de neam spartan, fiul lui Cleombrotos, care se trage din Heraclizi».”

51. Și Pharax lacedemonianul a fost atras de viața luxoasă, după cum istorisește Theopompos, în cartea a XIV-a a *Istoriei* sale și cu atîta lipsă de cap se deda plăcerilor, încît, din cauza comportării lui, era socotit mai degrabă sicilian decît, datorită patriei, spartan.

52. Să ne grăbim a vorbi de Callias și lingușitorii lui, despre care a mai fost vorba. Dar, deoarece Heracleides din Pont, în lucrarea *Despre plăcere*, amintește despre el, am să istorisesc, luînd-o mai de sus : „Cînd perșii au venit cu oaste pentru prima dată în Eubeea, atunci, după cum se spune, un om din Eretria, numit Diomnestos, a pus stăpînire pe banii comandantului, întrucît acesta își așezase cortul pe ogorul lui și lăsase banii într-o cameră a locuinței. Cum toți au murit, nu s-a băgat de seamă că Diomnestos are aurul. Iar cînd regele perșilor a trimis a doua oară oaste în Eretria, a poruncit ca populația cetății să fie strămutată ; și, în mod firesc, cei avuți își transportau banii. Cei rămași din casa lui Diomnestos au dus banii la Atena la Hipponicos, fiul lui Callias, supranumit Ammon, și cum toți eretrienii au fost ridicați de către perși, aceștia au deținut bani mulți la număr. De aceea, Hipponicos, care a venit după acela, a luat depozitul de bani, a cerut de la atenieni un loc pe acropolă, unde să-și zidească o locuință, zicînd că nu este în siguranță să stea într-o casă particulară cu atîția bani.

Se zice că atenienii i-ar fi dat, dar, sfătuit de prieteni, și-a schimbat părerea. Ei, bine, pe acești bani punînd stăpînire Callias și ducînd o viață de plăcere — căci ce lingușitori și ce mulțime de prieteni nu se aflau în jurul lui și ce cheltuieli nu trecea el cu vederea — aceasta l-a dus într-o astfel de stare, încît a fost silit să trăiască cu o bătrînică și, lipsit de cele necesare vieții zilnice, și-a sfîrșit viața.“

Alexandros cel Mare. 53. Despre excesul vieții de lux al lui Alexandros, Ehippos din Olimp în lucrarea *Despre moartea lui Hephaistion și a lui Alexandros*, amintește că în grădină Alexandros avea un tron de aur și paturi cu picioarele de argint pe care ședea, când dregătoarea cu prietenii. Nicoboule zice că în timpul cinei toți atleții își dădeau silința să-l amuze pe rege și că, la ultima cină, însuși Alexandros a recitat un fragment din tragedia *Andromeda* de Euripides, l-a interpretat, a închinat vin neamestecat cu apă silind și pe ceilalți să facă la fel. Ehippos spune că Alexandros purta la cină chiar hainele sacre, când mantaua de porfiră a lui Ammon, încălțăminte și coarnele, întocmai unui zeu, când mantia zeiței Artemis, pe care o ducea uneori pe trăsura sa, în timp ce era îmbrăcat în mantie persană, iar deasupra umerilor se vedeau arcu și lancea; câteodată, purta și mantia lui Hermes. Toate celelalte le îmbrăca în fiecare zi și, anume, hlamida obișnuită, mantia de porfiră, tunică semialbă și pălăria macedoneană, avînd diadema regală, dar cînd se aduna cu prietenii, avea sandale și pe cap coiful, iar în mîină caduceul; câteodată, își punea blana de leu, ca Heracles, și ținea măciuca.

Ce este deci de mirare, dacă, și pe vremea noastră, împăratul Commodus, cînd stătea în trăsura, purta măciuca lui Heracles, ședea pe o blană de leu și voia să fie numit Heracles, că Alexandros aristotelic se asemana cu atîția zei și chiar cu Artemis? Alexandros se stropsea cu mir tare mirositor și pardoseala duhnea a vin. Era tămîiat cu smirnă și cu alte mirodenii. Bună-cuviința și tăcerea stăpîneau pe toți cei de față, de teamă.

Se arăta, într-adevăr, intolerabil și pornit pe ucidere. Căci se pare că era melancolic. La Ecbatana a adus o jertfă lui Dionysos și toate erau pregătite din belșug pentru ospăț, iar Satrabates, satrapul, ospăta pe toți ostașii. Adunându-se mulți la spectacol, zice Ehippos, s-a dat o veste plină de înfumurare care a întrecut îngîmfarea persană. Întrucît, în timp ce alții propuneau prin gura crainicului ceva și încununau pe Alexandros, un oarecare dintre paznicii arsenalului de arme, întrecînd orice lingușire, comunică lui Alexandros și porunci crainicului să spună că „Gorgos, paznicul arsenalului de arme, încununează pe fiul lui Ammon cu trei mii de monezi de aur, iar cînd va asedia Atena, îi va dărui zece mii de panoplii, cu tot atîtea oapapulte și cu toate celelalte arme de aruncat pentru război.”

54. Chares în cartea a X-a din *Istoria lui Alexandros* subliniază: „Cînd a capturat pe Dareios a pus la cale căsătoria lui și a altor prieteni, pregătind nouăzeci și două de camere nupțiale în același loc. Casa avea o sută de paturi, fiecare pat era împodobit cu așternuturi de nuntă, care costau o sută de mine de argint. Patul său era de aur. La ospățul de nuntă au luat fiecare pe prietenii săi particulari iar regele i-a așezat pe paturi, în fața lui și a altor miri; cealaltă oaste, pedestră și navală, pe ambasadorii și pe călătorii aflați prin împrejurimi i-a așezat în curte. Casa fusese pregătită cu mult fast, cu stofe și falduri de mare preț, iar sub ele se găseau porfire și stofe de culoarea chihlimbarului și aurului. Ca susținători ai cortului erau coloane de douăzeci de coți aurite și cu încrustări cu pietre și argint. Iar

împrejmuirea purta cortine pe care erau brodate animale aurite, avînd susținători, de asemenea, auriți și argintați. Perimetrul incintei măsura patru stadii. Oșpețele, atunci, la căsătorie se anunțau cu trompeta și tot astfel se proceda, cînd făcea libații, pentru ca să știe toată armata. Căsătoriile au durat cinci zile și au slujit foarte mulți oameni străini și eleni.“

55. Policleitos din Larisa în cartea a VIII-a din *Istorie* zice că Alexandros se culca pe un pat de aur și că mereu îl însoțeau flautiste și flautiști la armată bînd pînă în zori. Clearchos în lucrarea *Despre vieți*, vorbind despre Dareios, care a fost ucis de Alexandros, zice : „Regele perșilor, organizînd întreceri pentru cei care-i procurau plăceri, a arătat că domnia a fost învinsă de toate aceste distracții și nu și-a dat seama că el luptă contra lui însuși pînă cînd nu s-a anunțat că alții i-au luat sceptrul. Phylarchos în cartea a XXIII-a din *Istorie* și Agatarchides din Cnidos în cartea a X-a a lucrării *Despre Asia* subliniază că și prietenii lui Alexandros au fost adepții unui lux excesiv. Printre aceștia se afla și Agnon, care purta cuie de aur în sandale. Iar Cleitos poreclit «cel alb» ori de cîte ori dregătorea, vorbea cu cei care se duceau la el, plimbîndu-se în haine de purpură. Lui Perdicas și Crateros, iubitori de gimnastică, le atîrnau piei lungi de un stadiu, pe care luau loc pe cînd își așezau tabăra și făceau exerciții de gimnastică. Îi urmau multe animale care duceau nisip pentru palestră. După Leonnatos și Menelaos puteau fi văzute pînze lungi de o sută de stadii, pe care, întinzîndu-le în jurul animalelor, vîneau. Iar despre platanii și vița de aur cu struguri

de smarald, unde regii perșilor adesea ședeau când dregătoreau, în timp ce antraxurile indice și alte pietre prețioase de tot felul le întreceau în lux, Phylarchos spune că de fiecare dată erau mai mici decât cheltuielile zilnice la Alexandros. Cortul lui avea o sută de paturi și îl susțineau cincizeci de coloane din aur. Iar cerurile de aur, întinse deasupra cortului, lucrate cu broderii scumpe, acopereau spațiul de sus. Și frunțașii perșilor au *melophori* în număr de cinci sute care stăteau înăuntru, îmbrăcați în haine de porfiră și de nuanța verdelui de măr. După aceștia erau o mie de arcași, unii îmbrăcați cu haine de culoarea focului, iar alții, cu veșminte de culoarea roșu-chihlimbar, iar mulți aveau mantale de un albastru închis. În fața acestora stăteau cinci sute de macedoneni cu scuturi de argint. În mijlocul cortului se pusese un scaun de aur, pe care ședea Alexandros, când dregătoreau, iar în jurul lui se afla garda personală. Afară, în jurul cortului, putea fi văzută trupa de elefanți, în ordine, și o mie de macedoneni îmbrăcați în haine tradiționale, apoi, zece mii de perși, iar cei care purtau haine de porfir erau în număr de cinci sute; acestora, Alexandros le dăduse această haină. Deși erau atât de numeroși și prietenii și cei care-l slujeau, nimeni nu îndrăznește să se apropie de Alexandros, atât de mare era respectul pentru el. Odată, Alexandros a scris cetăților din Ionia și celei dintâi cetăți Chios ca să-i trimită purpură. Căci voia ca toți prietenii lui să se îmbrace cu haine de purpură.“ (...)

Demetrius din Phaleron. 60. Demetrius din Phaleron, după cum spune Douris în cartea a XI-a din *Istorie*, era

stăpîn pe o mie două sute de talanți, în fiecare an, și din aceștia cheltuia puțin pentru armată și întreținerea cetății, iar pe toți ceilalți îi risipea pentru nestăpînirea înnăscută, punînd la cale ospete strălucite, zilnic cu un mare număr de invitați. În ceea ce privește cheltuielile pentru ospete întrecea pe macedoneni, iar prin curățenie pe ciprieni și fenicieni: „Stropi de miruri cădeau pe pămînt și multe dintre pardoselele din camerele bărbaților aveau flori pregătite de lucrători... Se îngrijeau și de aspectul fizic, își vopseau părul, blond, își dădeau cu fard și cu alte unsori pe față, căci voiau să aibă un aspect vesel și să pară plăcut celor care-l întâlneau.“ (...)

63. Toate școlile filozofilor și-au revendicat dreptul asupra vieții de plăceri. Școala filozofică numită cirenaică și-a marcat începutul odată cu Aristippos, discipolul lui Socrates; acesta, considerînd că în viață, plăcerea este totul, afirmă că în ea constă fericirea. Și mai spune că pentru sine nu contează nici amintirea desfătărilor trăite, nici speranța celor viitoare, socotind că singurul bine este în prezent, iar satisfacțiile trecute sau viitoare nu au importanță pentru el, deoarece plăcerea gustată nu mai există, iar despre cea viitoare nu se poate vorbi încă. Așa cum au sentimentul și cei atrași de viața luxoasă, prețuind buna petrecere a prezentului, totul s-a desfășurat în conformitate cu doctrina lui; a dus un trai plin de lux, miruri, haine scumpe și femei. Avea cu sine în public pe curtezana Lais și se bucura de toate gesturile lui Dionysios, deși adesea devenea insultător. Hegesandros spune că odată i s-a oferit un pat de rînd, și nu s-a supărat. Dionysios l-a întrebat cum consideră

patul de astăzi față de cel de ieri, iar Hegesandros a răspuns că i se pare la fel. Zise :

«— Cel de ieri apare astăzi fără faimă, căci este separat de mine, iar ieri era cel mai renumit dintre toate din cauza noastră ; patul acesta părea ieri lipsit de importanță întrucât lipseam eu, iar acum a devenit cunoscut datorită prezenței mele». Hegesandros mai amintește : «Aristippos, fiind stropit de sclavii lui Dionysios, era luat în ris de Antiphon pe motiv că rabdă». Dar el zise :

«— Dacă aș fi fost pescar, oare aș fi părăsit meseria și mi-aș și dus ?»

Aristippos își petrecea cea mai mare parte a timpului la Egina, în lux. De aceea, și Xenophon relatează în *Amintiri* că Socrates îi atrăgea adesea atenția și plâsmuind chipul Virtuții și al Plăcerii i le-a dus... Alexis, ironizându-l, într-o comedie intitulată *Galateea*, pune un sclav să discute despre un discipol astfel :

„— Stăpînul meu fiind băietan și-a petrecut timpul cu discuții și era deprins să filozofeze. Acolo se afla unul din Cirena, Aristippos, filozof bine făcut, care îi întrecea pe toți cei de atunci și pe cei dinaintea lui prin lipsa de stăpînire.“ (...)

64. Aristoxenos muzicianul în *Viața lui Archytas* zice că din partea tiranului Dionysios cel Tânăr s-au dus soli în cetatea Tarent, printre care se afla și Polyarchos, cel supranumit „efeminatul“, un om care își petrecea timpul cu plăcerile trupești și nu numai cu fapta, dar și cu cuvîntul. Se cunoștea cu Archytas, iar de filozofie nu era cu totul străin, îl întâlnea pe Archytas în locurile consacrate templelor și, în timp ce se plimbau, discu-

tau împreună. Aflindu-se odată încurcat într-un dialog cu privire la dorințe și, în general, în legătură cu plăcerile trupești, Polyarchos zise :

„— Mie, oameni buni, de multe ori, cînd am cercetat problema, mi s-a părut că acest eșafodaj al virtuților este departe de natură. Natura, cînd face să i se audă vocea, poruncește omului să se supună plăcerii și zice că aceasta este comportarea unui om cu minte. Iar a te împotrivi și a încerca să-ți supui plăcerile nu este conduita unui om cu rațiune, nici fericit, nici înțelept, care a înțeles construcția firii omenești. O dovadă puternică a acestui lucru o constituie faptul că toți oamenii, cînd pun mîna pe o avere mare, alunecă spre desfătărilor trupești și socotesc că acesta este scopul averii, în timp ce despre celelalte aproape că spun fără înconjur că sînt niște lucruri fără însemnătate. Trebuie amintiți ca exemplu regii perșilor și alții care au mai fost stăpîni absoluți, ca tiranii. Și mai înainte se pot da ca exemplu lidienii și mezii și încă, mai înainte, sirienii. Se spune că nici un fel de plăcere n-a rămas neîncercat de ei, dar că la perși se propuneau daruri pentru cei care puteau să descopere o nouă plăcere. Și, pe drept cuvînt. Căci repede firea omenească se satură de plăcerile înverterate, chiar dacă ar fi fost delicate. De aceea, fiindcă noutatea are o mare forță pentru a conferi desfătării o mai mare putere, nu trebuie neglijată, ci e necesar a fi cultivată cu multă grijă. Din această cauză, au fost descoperite numeroase feluri de mîncăruri, de prăjituri, multe arome și miruri, diverse haine, așternuturi, cupe și alte obiecte, căci toate acestea procură unele satis-

facții cînd (...) materia celor admirate de natura ome-
nească există.“

67. Nu numai Aristippos și adepții săi au îmbrățișat
plăcerea mișcării, dar și Epicur și adepții săi. ...El spuse :

„— Eu nu pot să concep binele dacă suprim plăce-
rile gustului, cele sexuale, cele auditive, sau cele ale
forme vizuale în mișcare“. (...))

80. Atît de mult erau stăpîniți de plăcere oamenii de
atunci, încît au ridicat și templul „Afroditei cu șoldu-
rile frumoase“ din următoarea cauză : Un țăran avea
două fete frumoase. Acestea, certîndu-se odată între ele,
mergeau pe drum și se tot sfădeau care are șoldurile
mai frumoase. Din întîmplare, trecu un tînăr al cărui
tată era bătrîn și le arată și lui. Bătrînul, privindu-le,
preferă pe cea mai mare. Îndrăgostindu-se de ea, căzu
la pat bolnav și istorisi faptul fratelui său, mai tînăr.
Acesta se duce și el la țară, vede fetele și se îndrăgos-
tește de cealaltă. Tatăl fetelor, după ce a încercat să-i
determine să se căsătorească cu fete mai de seamă, nu
i-a convins, le dă fetele de la țară în cetate... Ele erau
numite de cetățeni „cu șolduri frumoase“. Aceste fete
deci, punînd stăpînire pe o avere considerabilă, au ridi-
cat templul Afroditei numind-o „cu șolduri frumoase“,
așa cum istorisește și Archelaos în *Iambi*.

CARTEA A XIII-A

Despre dragoste. 1.

— Antiphanes, autorul de comedii, prietene Timocrates, cînd a citit regelui Alexandros una dintre comediiile sale, dar se vedea că regele n-o primise prea bine, zise :

„— Rege, cel care gustă astfel de comedii trebuie să fi cînat cu contribuție și, adeseori, la hetaire, să fi primit și să fi dat lovituri“, așa cum spune și Lycophron din Chalcis în lucrarea *Despre comedie*.

Noi, avînd să instituim aici discuția despre dragoste, (întrucît despre soțiile legitime și hetaire a mai fost adeseori vorba) pentru cei care știu vom expune povestea rugînd pe muza Erato să ne aducă aminte de acel renumit catalog erotic și de aici vom începe :

„— Haide acum, Erato, vino lîngă mine și spune-mi ce lucruri s-au relatat despre dragoste și tot ce e legat de ea“.

2. Astfel, prea buna noastră gazdă, lăudînd femeile legitime, zice că Hermippos a consemnat în lucrarea *Des-*

pre legiuitori că la Sparta toate fetele erau închise într-o cameră întunecoasă alături de băieții necăsătoriți. Fiecare tânăr, pe fata pe care punea mâna, o lua în căsătorie fără dotă. De aceea, și Lysandros a fost pedepsit întrucît, lăsînd prima soție, și-a luat alta mai frumoasă. Clearchos din Soloi în opera *Despre proverbe* zice : „La Sparta, femeile, cu prilejul unei anumite sărbători, tîrăsc la altar pe cei necăsătoriți și-i ciomăgesc, pentru ca bărbații să fugă de violența acestei fapte, să le iubească și să se căsătorească la timp. La Atena, Cecrops, cel dintîi, a dat o singură femeie unui singur bărbat, căci mai înainte uniunile între bărbat și femeie erau libere și se practicau căsătoriile în comun. De aceea, unii se socoteau cu două naturi, pentru că înainte nu-și cunoșteau tatăl, dat fiind numărul lor mare.“ Dacă cineva ar porni de aici ar putea să critice pe aceia care i-au atribuit lui Socrates două soții legitime, pe Xanthippa și pe Myrto, fiica lui Aristides, nu a celui numit „cel drept“, ci a celui de-al treilea Aristides, care a trăit după el. Căci altfel timpul nu se potrivește. (...)

3. La perși, palatul regesc este deținut de cadîne multe la număr, deoarece regele stăpînește soția ca un despot și pentru ca aceasta să fie cinstită de cadîne, așa cum zice Dinon, în *Istoria perșilor*, întrucît i se închină. Și Priam avea mai multe soții, iar Hecuba nu se mînia.

Medea, deși știa că el are un caracter străin, nu suporta căsătoria lui (Iason) cu Glauce, de vreme ce primise o educație mai bună, adică elenică. Și Clytaimnestra, fiind cuprinsă de patimă, ucide pe Cassandra împreună cu Agamemnon, pe care stăpînul armiei, o adusese

în Hellada, practicînd obiceiul unor căsătorii străine. Aristoteles zice : „S-ar putea mira cineva că Homeros n-a prezentat nicăieri în poem pe Menelaos unindu-se cu o concubină, deşi tuturor le-a dat femei. În poemele lui chiar şi bătrînii se culcă cu femei, de pildă, Nestor şi Phoinix. Aceştia nu avuseseră corpurile destrămate în tinereţe, din cauza băuturii, a plăcerilor afrodisiace, sau a indigestiei provocate de voracitate ; de aceea, în mod firesc, ei iubeau la bătrîneţe. Se pare, deci, că Spartanul se ruşina de Elena din cauza căreia adunase armata. Dar Agamemnon este batjocorit de Thersites, pentru că avea multe femei : .

«— Tu ai multe corturi pline de aramă, numeroase femei distinse pe care noi aheii ți le dăm ție, şefului.»

Dar nu este firesc că femeile îi sînt oferite pentru a se folosi de ele, ci drept dar, așa după cum nici vinul nu era dat pentru beție.“

4. Heracles, se pare, că a avut cele mai multe femei, (căci era iubitor de femei), le avea pe rînd, ca un om care era mereu în expediții și se afla în diferite locuri ; de la acestea a provenit și o mulțime de copii ; în șapte zile a dezverginat cincizeci de fete ale lui Thestios, după cum istorisește Herodotos. Un mare număr de femei a avut și Aigeus ; prima soție a fost fiica lui Opletos, după care a luat pe fiica lui Chalcodon...

Istros, în cartea a XLIII-a din *Istoria Aticii*, făcînd lista femeilor pe care le-a avut Theseus, zice că pe unele le-a luat din dragoste, pe altele, drept pradă, iar pe altele le-a avut soții legitime. Soții avute prin răpire au fost : Elena, Ariadna, Hyppolyta, apoi fiicele lui Cercion și

Sinis, iar soție legitimă i-a fost Meliboia, mama lui Aiax.

5. Philippos, regele, Macedoniei, nu ducea cu el femei la război, cum făcea Dareios, care a fost doborât de Alexandros; acesta lua cu sine în război trei sute șazeci de cadine, după cum spune Dikaiarchos în cartea a III-a a lucrării *Viața Helladei*. Dar Philippos se căsătorea mereu în război. „În timp ce douăzeci și doi de ani cât a domnit, după cum relatează Satyros în opera intitulată *Viața lui Philippos*, a luat în căsătorie pe Andata din Iliria și a avut cu ea o fată, pe Cynna. S-a însurat cu Phila, sora lui Derda și Machates. Voind să-și atragă și pe tesalieni, a făcut copii cu două femei tesaliene, dintre care una era Nicopolis din Pherai, care i-a născut pe Thettalonica, iar alta era Philinna din Larissa, de la care a avut pe Arridaios. Și-a atras și pe regina molossilor¹ numită Olimpiada: aceasta i-a dăruit pe Alexandros și Cleopatra. Când a cucerit Tracia, s-a dus la el Cathelas, regele tracilor, și i-a adus pe fiica sa împreună cu daruri multe. Căsătorindu-se cu ea, a dus-o în casă, alături de Olimpiada. Pe lângă toate acestea, s-a însurat și cu Cleopatra, pe care a iubit-o, sora lui Hippostratos, nepoata lui Attalos.

Dar, de îndată, chiar în timpul căsătoriei, Attalos zise:

«— De acum înainte se vor naște regi legitimi și nu bastarzi.»

Alexandros, auzind aceste cuvinte, aruncă spre Attalos cupa pe care o avea în mână, iar Attalos azvîrli potirul spre Alexandros. Și, după aceea, Olimpiada se refugiază la

¹ Populație din Epir.

molossi, iar Alexandros se duse în Iliria. Cleopatra născu lui Philippos o fată, pe nume Europa.“ (...))

10. Socotesc că nimeni dintre voi nu trebuie să ignoreze că și cele mai mari războaie s-au iscat din cauza femeilor. Războiul Troiei s-a declanșat datorită Elenei, ciuma (din tabăra aheilor) mulțumită Chryseidei, mînia lui Achilleus s-a dezlănțuit din pricina Briseidei, iar războiul sacru grație altei femei măritate, zice Douris în cartea a II-a din *Istorie*, de neam teban, numită Theano, care a fost răpită de un foccean. (...)

Euboulos sau Araros, în piesa *Campylon* zice :

„— Cine este acela care, cel dintîi dintre oameni, a zugrăvit sau a făcut din material plastic pe Eros înaripat ? Acest pictor nu știa să transpună pe pînză decît rîndunele, dar era cu totul neștiutor de caracterul zeului. Căci zeul nu este nici ușor și nici comod pentru cel care vrea să scape de boală, ci este greu. Cum ar putea să aibă aripi un lucru de acest fel ? Aiureli.“ (...)

11. După aceste cuvinte, filozofii de față au fost de părere să spună ceva și despre Eros. S-au rostit foarte multe vorbe filozoficești ; unii au amintit despre un cînt al poetului-filozof dramatic Euripides, în care se consemna : „Eros este educatorul virtuții înțelepciunii ; acest zeu a fost făcut foarte plăcut pentru a se apropia de toți muritorii. Și în necazuri, aduce mîngiere celor care suferă însuflîndu-le optimism... De aceea, eu sfătuiesc pe tineri să iubească și să nu fugă de dragoste, ci să o guste cum trebuie, cînd vine.“

12. Pontianos a afirmat că Zenon din Citium îl socotește pe Eros zeu al prieteniei și al libertății pregătind

buna înțelegere și nimic altceva. De aceea, și în *Constituție* a subliniat că Eros este zeul care ajută la salvarea cetății.

13. După ce s-au spus aceste lucruri, Plutarchos amintea următoarele versuri din *Phaidros* de Alexis : „Când veneam odată din Pireu, copleșit de rele și de încurcătura în care mă găseam, m-am apucat să filozofez. Și mi se pare că pictorii nu cunosc pe Eros. (...) Căci nu este nici femeie, nici bărbat, și, iarăși, nici om, nici zeu, nici lipsit de minte dar nici cu minte, ci poartă într-o singură plăsmuire mai multe chipuri. Are curaj de bărbat și lașitate de femeie ; prostia lui e nebunie, iar cuvântul aparține unui om înțelept ; asprimea este a unei fiare, iar rezistența de oțel, ambiția fiind a unui zeu. Jur pe zeița Atena și pe toți zeii că nu știu ce este, dar reprezintă ceva și sînt aproape de nume.“

14. Theophrastos, în lucrarea *Despre dragoste* spune că poetul tragic Chairemon descrie că așa cum vinul se amestecă cu firea oamenilor, tot astfel se întîmplă și cu Eros. Aristophanes în lucrarea *Discipolul lui Pitagora* zice : „Oare nu pe drept cuvînt a fost exclus Eros din grupul celor doisprezece zei ! Întrucît îi tulbura și provoca dezbinări, cînd era cu ei, se dovedea prea îndrăzneț și impetuos, i-au tăiat aripile ca să nu mai zboare spre cer și l-au fugărit pînă jos, la noi, iar aripile le-au dat lui Nike să le poarte, un trofeu evident de la dușmani.“ (...)

35. Chares din Mitilene în lucrarea *Istoriile lui Alexandros cel Mare* scria astfel : „Hystaspes avea un frate mai mic, numit Zariadres, despre care localnicii relatează că s-a născut din Afrodita și Adonis. Hystaspes era stă-

pîn peste Media și țara de jos pînă la Tanais. Regele Omartes, care stăpînea țara învecinată cu Tanais-ul, avea o fiică, numită Odatis. Despre aceasta se spune că, văzînd în vis pe Zariadres, s-a îndrăgostit de el și că aceeași pasiune a conceput și Zariadres, pentru Odatis. Ei își duceau deci, viața dorindu-se unul pe altul, după cele visate în timpul nopții. Odatis era cea mai frumoasă dintre femeile din Asia, dar și Zariadres arăta chipeș. Zariadres trimise la Omartes și-i ceru fiica în căsătorie, dar Omartes nu se învoi, pentru că nu avea băieți. Dar, nu după mult timp, Omartes adună pe toți dinaștii, prietenii și rudele din regatul său, și porni nunta, fără să spună cui dă în căsătorie pe fiica sa. Cînd petrecerea era în toi, tatăl chemă pe Odatis și i se adresează în fața tuturor oaspeților :

«— Noi acum, fiica mea, sărbătorim nunta ta. Uită-te deci de jur-împrejur și cercetează pe toți cei de față, ia o cupă de aur, umple-o cu vin și dă-o aceluia cu care dorești să te căsătorești căci lui vei fi soție.»

Odatis, privindu-i pe toți, plecă plîngînd, întrucît dorea să-l vadă pe Zariadres, fiindcă îl anunțase că se pregătește căsătoria ei. El avea tabăra la Tanais și, lăsînd la o parte expediția, porni numai cu conducătorul carului și, urcîndu-se noaptea pe car, străbătu un ținut intens, făcînd peste opt sute de stadii.

Aproape de satul unde se celebra nunta, lăsă într-un loc pe conducătorul carului, cu carul și porni îmbrăcat în haine scitice. Intrînd în curtea palatului, văzu pe Odatis în fața paharului cum plîngea și amesteca încet cupa. Zariadres, stînd lingă ea, i se adresează :

«— Odatis, uite sînt de faţă, așa cum ai găsit de cuviință, eu, Zariadres.»

Odatis, văzînd un străin frumos și la fel cu acela pe care-l visase cuprinsă de bucurie, îi oferi cupa. Acesta, răpînd-o o duse la car și fugi cu Odatis. Sclavii și sclavele, știînd de dragostea ei, au tăcut iar cînd tatăl lui Odatis le-a poruncit să vorbească, au răspuns că nu știu unde s-a dus. Această dragoste se amintește mereu la străinii care locuiesc în Asia și este foarte îndrăgită ; povestea se pictează în palatele regale, în temple și chiar în case particulare iar mulți dintre dinaști pun fiicelor numele Odatis.“

CARTEA A XIV-A

(...) 22. Polybios din Megalopolis, după cum relatează Ephoros din Cumae, zice :

„— Nu trebuie să presupunem că muzica le-a fost hărăzită oamenilor pentru a-i înșela și momi și nici nu e posibil să socotim că vechii lacedemonieni și cretani au introdus flautul și ritmul pentru război în locul trâmbiței și nici că primii arcadieni au adus muzica în toată viața statului ; astfel au fost educați nu numai în copilărie, ci chiar pînă la treizeci de ani, ei care în alte privințe erau foarte austeri. Numai la arcadieni copiii învață să cînte din pruncie, după lege, imnuri și peane, prin care fiecare, în patria sa, închină imnuri eroilor și zeilor locali. După aceea, învață cîntecele lui Timotheos și Philoxenos, dansează în fiecare an cu adulții dionisiaci, în teatre : copiii se întrec între ei, iar tinerii cu oameni mari. Și tot timpul vieții în reuniunile comune... își propun unii altora să cînte. Iar în ceea ce privește, celelalte îndeletniciri, a spune că nu le cunoști nu constituie o rușine, dar a afirma că

nu știi să te ocupi cu muzica este rușinos. Ei exersează cântece de marș cu flautul, după aceea, încearcă să și danseze... Aceste lucruri le-au deprins nu din cauza vieții de moliciune și pentru a petrece nefolositor timpul, ci fiindcă au văzut asprimea și austeritatea vieții fiecăruia, care îi urmărește datorită răcelii și tristeții ce domnește foarte mult în acele locuri, cu care, din fire, ne asemănăm toți oamenii. De aceea, și în privința diferențelor etnice, foarte mult ne deosebim unii de alții, la moravuri, figuri și culoare.“

CĂRTEA A XV-A

(...) 49. Mulți au amintit și de acele școli atice. Este vrednic să le menționăm, ținând seamă de vechimea și simplitatea celor ce le-au făcut și au fost lăudați pentru această specie poetică, Alcaios și Anacreon...

50. Dintre deipnosofiști, unul a rostit un cântec de masă :

A

Palas Tritogeneia, stăpînă Atena,
Îndreaptă această cetate și pe cetățeni,
Fără dureri și dezbinări
Și, dintre zei, tu și tatăl tău.

B

Cînt pe Olympia, mama lui Pluton,
Pe Demetra, în anotimpurile care aduc cununi
Și pe tine, fiică a lui Zeus, Persephone.
Bucurați-vă și străjuiți bine cetatea !

C

În Delos a născut fii Latona,
Pe Phoibos, ou părul de aur, stăpînul Apollon,
Și pe campestra, străpungătoare de cerbi,
Artemis, care peste femei are mare putere.

D

O, Pan, slăvit stăpîn al Arcadiei,
Dănțuitor cu Bromii și Nimfe,
Fie să te veselești, o Pan, de ale mele
Voioase cîntece !

E

Am învins cum am voit,
Iar victoria ne-au dat-o zeii, aducîndu-ne-o
De la Pandrosos...

F

O, de s-ar putea ca fiecare, cum este,
Să deschidă pieptul și să vadă mintea
Și apoi iarăși să-l închidă
Și să socotească prieten pe cel care n-are minte vicleană !

Z

Cel mai bun lucru pentru un muritor este sănătatea
Apoi, făptura frumoasă, din naștere,
Al treilea, bogăția strînsă fără înșelăciune,
Și al patrulea, să fii în vigoare, înconjurat de prieteni.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Notă biografică</i>	XIX
<i>Cuvîntul traducătorului</i>	XXI
Cartea I-a	1
Cartea a II-a	18
Cartea a III-a	28
Cartea a IV-a	33
Cartea a V-a	63
Cartea a VI-a	69
Cartea a VII-a	101
Cartea a VIII-a	107
Cartea a IX-a	118
Cartea a X-a	125
Cartea a XI-a	139
Cartea a XII-a	178
Cartea a XIII-a	186
Cartea a XIV-a	189
Cartea a XV-a	191

Lector : CARMEN DUMITRESCU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

*Bun de tipar la 31.V.1978. Tiraaj 40.110 ex. broşate.
Coli ed. 8,87. Coli tipar 6,75.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 5.044 la întreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării
nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie
fabricată de C.C.H. „Letea“ Bacău

athenalos

«Privită din perspectiva cercetătorului contemporan, opera intitulată *Ospățul înțelepților* de Athenaios constituie o sursă inepuizabilă de informații referitoare la aproape toate aspectele vieții și moravurilor antice. Din acest punct de vedere, se poate afirma, pe bună dreptate, că *Ospățul înțelepților* este o veritabilă enciclopedie o antichității. Portretele conturose prin intermediul diferitelor procedee, citatele din poezi, dialogurile, redarea diverselor fragmente din alte lucrări se adună într-un tot, în care autorul și-a imprimat erudiția cistigată în timp. Ceea ce salvează însă opera de la linearitatea unei expuneri savante rigide este varietatea citatelor și interesul prezentat de ideile în sine. De aceea, și astăzi, *Ospățul înțelepților* se citește cu o curiozitate deosebită. În același timp, dat fiind numărul mare al surselor de informație folosite, cartea prezintă interes documentar, întrucât ea constituie, pentru multe aspecte, singura sursă din care aflăm despre multe opere care nu se mai păstrează».

N. I. BARBU

Lei 4

editura minerva